

MOKSLO LIETUVA

2002 m. birželio 20 – liepos 3 d.

LIETUVOS MOKSLININKŲ LAIKRAŠTIS

Nr. 12 (258)

Leidžiamas nuo 1989 m., du kartus per mėnesį

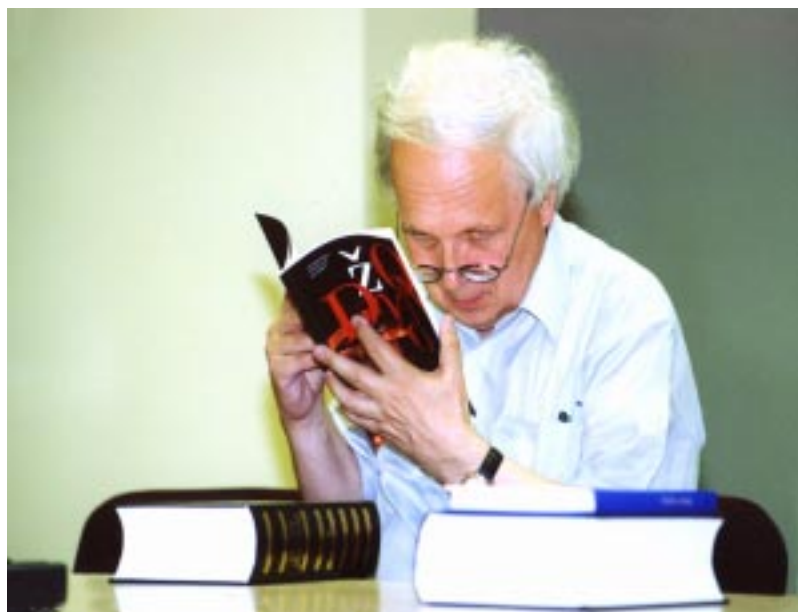
Kaina 1,5 Lt

Jau šviečia pastatytas kalbos rūmas

Jeigu lietuvių tauta per visus Apvaizdos jai padovanotus amžius būtų padariusi vienut vieną darbą – sukūrusi didįjį *Lietuvių kalbos žodyną* – ir tai jau būtų žygdarbis, savo buvimo šioje žemėje įrodymas ir pateisinimas, nes iš to *Žodyno* kyla ir visos kitos vertybės, kiekvienai tautai būtinos ir svarbiausios: mąstymo būdas, požiūris į gyvenimą, moralė ir dorovė, tikėjimas bei daugybė kitų dalykų, be kurių neįmanomas ir pats tautos buvimas. *Žodynas* – tai tautos dvasios rūmas, ištikus šimtą me-

tų statytas žodynininkų, kalbininkų, žodžio gyvybe ir išlikimu susirūpinusių inteligentų bei pačių tų žodžių vartotojų, kūrėjų ir pateikėjų. Tai visos tautos statinys – kiekvieno žmogaus pagal išgales, supratimą ir atsakomybės jausmą.

Galima tik pritarti prof. Viktorijai Daujotytei: išties mūsų tauta neturi ir neturėjo kito projekto, kuris būtų tęsiamas taip ilgai – ištisą šimtmetį. Lietuviškų žodžių rinkimas ir *Žodyno* rašymas – tai ištisa XX a. lietuvių tautos drama, su

Prof. Vytautas Vitkauskas prie savo parengtųjų Lietuvių kalbos žodyno tomų

Gedimino Žemlicko nuotraukos

20 tomų žodžių medaus per 100 metų sukauptė Lietuvos žodynininkai. Lietuvių kalbos instituto direktoriaus pavaduotoja Jolanta Zaborskaitė ir direktorius Giedrius Subačius šiuos toms tuojau išdalys *Žodyno* sudarytojams

savo herojais, intriga ir daugybe įvykių, kurių sukuryje buvo atsiderę šimtai ir tūkstančiai žmonių. Svarbiausias šios istorinės dramos veikėjas buvo lietuviškas žodis, kurio svarba ir vertė XX a. tapo nepaneigiama daugeliui šviesuolių, ir ne vien kalbininkų. Akivaizdi tiek, kad rinkdami lietuviškus žodžius kai kas prarado

sveikatą (Kazimieras Būga) ir net gyvybę: 1952 m. išėjęs rinkti žodžių nesugrįžo Matas Untulis, neišaiškintomis aplinkybėmis 1970 m. tragiškai žuvo prof. Jonas Kazlauskas. Daugybė žodžių pateikėjų ir užrašinėtojų patyrė tremtinių dalį, ne savo valia turėjo apleisti Tėvynę.

Nukelta į 10-11 p.

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS ŠVENČIA DEŠIMTMETĮ

Paskutinę gegužės dieną iškilmingai paminėtas Vilniaus pedagoginio universiteto dešimtmetis. Istorijos fakultete (T. Ševčenkos g. 31) buvo atidaryta ir pašventinta koplyčia. Iškilmingame Senato posėdyje garbės profesorės regalias įteiktos literatūrologei habil. dr. Aldonai Vaitiekūnienei, garbės daktaro – Limožo universiteto prof. Žanui Pjerui Levė (Jean-Pierre Levet) iš Prancūzijos, mecenato – AB bankui Snoras ir rėmėjų – Vytautui ir Albinui Milukams.

Renginyje taip pat VPU dešimtmečio jubiliejiniai medaliai buvo įteikti LR Seimo narei Kazimierai Prunskienei, prof. Bronislovui Kuzmickui ir pirmajam Vilniaus pedagoginio universiteto rektoriui prof. Sauliui Razmai. Seimo nariui prof. Vytautui Landsbergiui, negalėjusiam dalyvauti dešimtmečio minėjime, medalis bus įteiktas vėliau.

Apie tai skaitykite 14-15 p.

Limožo universiteto prof. Jean-Pierre Levet bus pagerbtas Vilniaus pedagoginio universiteto garbės daktaro toga

Gedimino Žemlicko nuotrauka

2-3 p.

PIETRO U. DINI
APIE LIETUVIŲ
KALBOS ATEITĮ

3 p.

DVIEJŲ
PASAULIŲ
PILIETIS

4-5 p.

VYTAS
ANTANAS
TAMOŠIŪNAS
APIE ŽIV

8-9 p.

MOBILAUS
INTERNETO
PASLAUGOS

18-19 p.

PIRMAJAI
DŽIOVOS
SANATORIJAI
- 75

Pizos universiteto Italijoje Baltų filologijos katedros prie Lingvistikos departamento vedėjui, lingvistikos profesorui Pietro Umberto Dini, devintojo dešimtmečio pradžioje pradėjusiam mokytis lietuvių kalbos, kaip dabar prisimena, galvoje sukdamosi pirmieji keli lietuviški žodžiai: *žemynas, vandenynas, ežerynas* ir taip pat *žodynas*. Tikriausiai gerokai vėliau ne tik lietuvių kalbos pramokęs, bet ir ją tyrinédamas mokslininkas suvokė, jog tas pirminis santykis su minėtais lietuviškais žodžiais nebuvo atsitiktinis. Juk ką tik svetimos kalbos pradėjusiam mokytis italui *žodynas* iš tikro galėjo atrodyti panašus į didžiulį *žemyną*, o gal ir bekraštį *vandenyną*. Ir dabar ankstesnio palyginimo neatsisako, nes 20 didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* tomų ir neleidžia kitaip manyti.

Kalbininkui, pasirodo, labai įdomu, kaip lietuviai šį žodį – *žodynas* – įgijo. Nei Martynas Mažvydas, nei Konstantinas Sirvydas tokios sąvokos nežinojo. Kitos Europos tautos paprastai vartojo terminus, kurie buvo tiesioginiai vediniai iš lotynų *vocabulary* – italų *vocabolario*, prancūzų *vocabulaire*, arba bent su lotyniška pabaiga *-arius*: ispanų *diccionario*, anglų *dictionary* ar rusų *словарь*. Lietuviams pavyko išvengti lotynizmo, ir už tai galėtume būti dėkingi Jurgiui Ambraziejui Pabrėžai, kuris pritaikęs labai seną lietuvišką priesagą *-ynas* ir sukūrė naujadarą *žodynas*. Apie tai ir priminė prof. Pietro U. Dini, kuris dalyvavo *Lietuvių kalbos žodyno XX tomo* pristatymo ir viso *Žodyno* pabaigtuvių šventėje. Vieno renginio pertraukėlės metu profesorius sutiko atsakyti ir į *Mokslo Lietuvos atstovo klausimus*.

Maža Lietuva pagaliau išleido didelį Lietuvių kalbos žodyną – visus 20 tomų. Lietuviams, ir ne vien kalbininkams, didelė šventė. Bet gal labai pavėluota šventė, kaip, beje, ir pats šio Žodyno pasirodymas?

Kaip pažiūrėsi. Tam tikra prasme juk galima sakyti, kad ir lietuvių kalba apskritai vėluoja, palyginti, pvz., su kitomis dar gyvomis indoeuropiečių kalbomis. Bet čia ir visas gražumas. Kodėl kalbininkus traukia lietuvių kalba? Truputį perdant būtų galima pasakyti: dėl to ir traukia, kad vėluoja, kad yra lėtas padaras. Kitaip sakant, kad labai lėtai keičiasi, ypač morfologinė struktūra. Jau nekalbant apie leksiką, kuri yra kaip daiktas, kurį galima skolinti ir pasiskolinti.

Ar tautos modernizmas, tikriausiai gal modernizmo siekis, ir kalbos archajiškumas suderinami dalykai?

Lietuvos visuomenė tą ir liudija, kad galima suderinti. Lietuva labai sparčiai sumodernėjo, kiek

galiu prisiminti, net ir mano paties akyse. O kalba tebelieka archajiška. Tad modernizmas ir archajiškumas – suderinami dalykai. Anksčiau ar vėliau visuomenės pasikeitimas atsispindės taip pat ir kalboje.

O ar tai pavojinga pačiai kalbai kaip organizmui?

Jokio pavojaus nematau. Kalbos keičiasi, kaip ir žmonės, kaip visuomenė.

Suprantama, bet ligi šiol tuo ir buvome įdomūs ir aktualūs, pasaulio kalbininkams, kad esame archajiškos kalbos vartotojai ir saugotojai.

Bet kuriuo atveju lietuvių kalba kalbininkams išliks įdomi. Kalba negali taip greitai keistis, kad nebūtų įdomi kalbininkams. Juk visi tie pasikeitimai kalboje atsiranda ne per vieną dieną – tai tolimos ateities klausimas. Todėl nebijokite, kalbininkams dar ilgai būsite įdomūs.

Dėmesys kalbotyros mokslui įvairiais laikotarpiais tai sustiprėjo, tai nusilgavo. Lietuviams tas didėjantis

Lietuvių kalba pasaulio kalbininkams išliks svarbi, net jeigu ir keisis

dėmesys lyginamajai kalbotyrai būdavo labai svarbus, nes atkreipdavo dėmesį į lietuvių kalbą, kaip vieną archajiškiausių tarp gyvųjų indoeuropiečių kalbų. O kaip yra dabar Europos lyginamosios kalbotyros mokslė, kokius pokyčius galima išvengti?

Man atrodo, kad lyginamoji kalbotyra turi visas galimybes išgyventi tam tikrą nedidelį naują atgimimą. Vis dėlto jaučiamas naujas susidomėjimas bent kai kuriose šalyse. O apskritai paskutinė pagrindinė tendencija lyg ir rodytų visai naują kryptį, kadangi visa kalbotyra rizikuoja ištirpti tarsi sniegas saulėje. Kai kurie stebimi procesai negali nekelti nerimo. Mintyje turiu kognityvistinę kalbotyros kryptį, pagal kurią kalbotyrai tenka būti tik tam tikra kalbotyros dalimi. Ši mokykla galėtų apsaugoti bent šią vieną kalbotyros dalį. Istorinė kalbotyros mokykla buvo stipri Vokietijoje, Italijoje, gana gerai žinoma ir Lietuvoje.

Baltistika taip pat įeina į tą istorinę kalbotyrą, didžiausias susidomėjimas lietuvių ir kitomis baltų kalbomis atėjo iš istorinės kalbotyros atstovų. Pagaliau kas, jeigu ne kalbininkai, ir turi domėtis lietuvių kalba? Na, dar rašytojai, poetai.

Ką galite pasakyti apie savo mokinius baltistus?

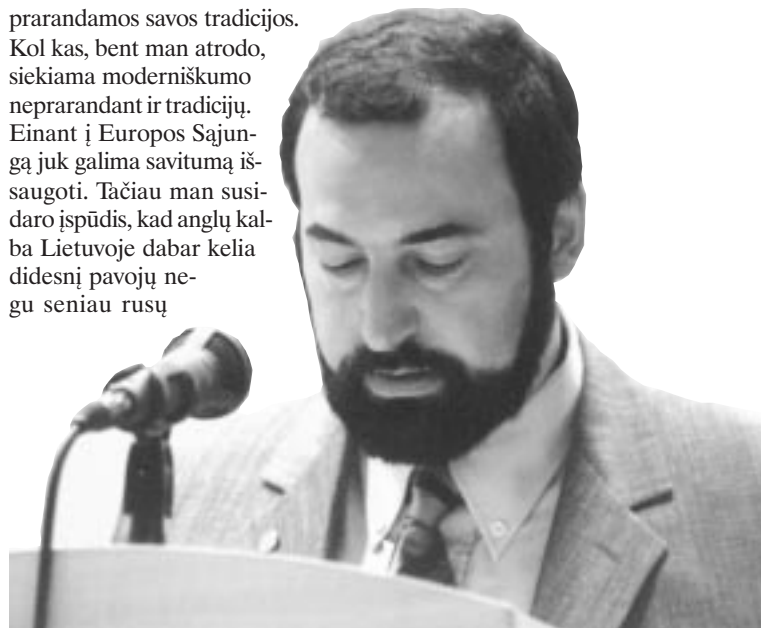
Kaip tik dabar Vilniuje yra doktorantas iš Pizos universiteto, kuris čia rašo savo daktaro disertaciją. Buvo atvykęs ir vėl atvažiuos absolventas, kuris žada rašyti diplominį darbą. Vasarą į Vilniuje rengiamus lietuvių kalbos kursus atvyksta studentų iš Pizos. Beje, yra pasirašyta sutartis tarp Vilniaus ir Pizos universitetų bei tarp Pizos universiteto ir Lietuvių kalbos instituto. Taigi mes galime į Vilnių siųsti studentus, atvežti naujausių knygų, keistis mokslinė informacija.

Senokai nebuvo Lietuvoje.

Kiekvieną kartą, kai atvažiuoju, pamatau kažką naujo. Tiesiog pasikeitimai gal nėra labai greitai, bet jie vyksta. Svarbiausia, kad keičiantis nebūtų

prarandamos savos tradicijos.

Kol kas, bent man atrodo, siekiama modernizmo neprarandant ir tradicijų. Einant į Europos Sąjungą juk galima savitumą išsaugoti. Tačiau man susidaro įspūdis, kad anglų kalba Lietuvoje dabar kelia didesnę pavojų negu seniau rusų

Pizos universiteto Italijoje prof. Pietro Umberto Dini skaitydamas prof. Antano Salio konferencijai skirtą pranešimą

kalba. Buvo jaučiamas pasipriešinimas rusų kalbai, o prieš anglų kalbą visiškai nekovojo, netgi priimama plačiai atveriant visus duris. Tai būdinga ne tik lietuvių, bet visoms kalboms. Šnekėdamas apie italų kalbą vienas žymus kalbininkas dabartinį procesą pavadino *morbus anglicus* (anglybių liga). Asmeniškai aš esu už saikingą purizmą kalboje. Nematau reikalo visą laiką vartoti anglicizmus, kai tą patį galima pasakyti ir sava kalba.

Ar į Vilnių atvykote specialiai į didžiojo Lietuvių kalbos žodyno leidimo pabaigtuves?

Šiomet vis viena būčiau atvažiuojęs, nes reikėjo Vilniaus universitete aptarti tolesnio bendradarbiavimo su Pizos universitetu reikalus. Kadangi buvau pakviestas į didžiojo *Lietuvių kalbos žodyno* pabaigtuvių šventę, tai malonia proga pasinaudojau. Man didelė garbė dalyvauti šioje šventėje, esu paprašytas pasakyti kalbas Lietuvos Respublikos Prezidento bei Vyriausybės rūmuose, kur vyks *Žodyno* išleidimui skirtieji

renginiai. Dalyvaudamas jaučiuosi labai pagerbtas.

Kaip turėtų jaustis lietuvis, sulaukęs Lietuvių kalbos žodyno 20 tomo?

Turėtų jaustis labai gerai. Reikia džiaugtis, nes tai išties nepaprastai svarbus dalykas. Aišku, dvidešimtojo tomo darbas nesibaigia, ir kalbininkai tą gerai žino. Tai tik nedidelė pauzė prieš naujus darbus. Teks atnaujinti, papildyti jau išleistus tomus, kurti elektroninę žodyno versiją.

Kas vis dėlto bus didesnė vertybė: 20 popierinių žodyno knygų ar elektroninė žodyno versija?

Tai tarsi du informacijos kanalai. Knygos pasiliks, diskeliai jų neišstums. Kitas skaitymo būdas, o prioritetą rinksis kiekvienas žmogus, kaip kuriam patogiau ar įprasta. Man tinka abu šie būdai. Tiesa, jaučiu malonumą knygą laikyti rankose, vartyti, skaityti, parašėse rašyti savo pastabas. Bet taip pat labai naudinga pasinaudoti internetu ir elektronikos galimybėmis – galima laimėti laiko.

FIZIKOS INSTITUTAS

skelbia konkursą į fizikos mokslų krypties doktorantūrą. Asmenys, norintieji dalyvauti konkurse, iki š. m. spalio 1 d. Fizikos instituto moksliniam sekretoriui pateikia:

- 1) prašymą instituto direktoriaus vardu,
- 2) magistro kvalifikacinio laipsnio diplomo ir jo priedų kopijas,
- 3) dviejų mokslininkų rekomendacijas,
- 4) savo krypties ir mokslinės veiklos aprašymą,
- 5) savo mokslo darbų sąrašą ir jų kopijas arba mokslinį referatą iš doktorantūros krypties,
- 6) mokslinės laboratorijos pasiūlymą dėl doktorantūros komiteto sudėties ir jo pirmininko.

Adresas: A. Goštauto g. 12, 2600 Vilnius, tel. 62 10 58.

Direktorius

BIOTECHNOLOGIJOS INSTITUTAS

priims į darbą:

1. mokslo sekretorių (dr.),
2. tarptautinių ryšių sekretorių,
3. mokslo darbuotoją – aukšto slėgio chromatografijos, masių spektrometrijos arba artimų sričių specialistą,
4. informacinių technologijų specialistą.

Gyvenimo aprašymus siųsti faksu 60 21 16, el. paštu: office@ibt.lt arba paštu adresu: V. A. Graičiūno g. 8, Vilnius 2028, tel. pasiteirauti: 60 21 03, 60 21 06.

Direktorius

Kalbininkus prof. Pietro Umberto Dini ir dr. Kazimierą Garšvą smagiai nuteikė laikraštis Mokslo Lietuva; už jų – kalbininkė dr. Laima Grumadienė

Prieš kelerius metus buvo atliekama mūsų šalies mokslo ekspertizė, ir vidaus ekspertai Lietuvos žodynininkų darbe „nerado“ mokslo – gryną technologiją. Lietuvių kalbos žodyno sudarytojų darbas buvo labai sumenkintas. Todėl noriu Jūsų paklausti: ar žodynininkų darbas – tai mokslas?

Žinoma, kad mokslinis darbas. Ir ne bet koks darbuotojas įstengtų jį padaryti. Nesiimčiau spręsti apie Lietuvoje vykstančią mokslo reformą, bet tai, ką Jūs sakote apie Lietuvos žodynininkų įvertinimą, – daugiau negu keista. Reikėtų labiau įsigilinti į šią problemą.

Ką šiuo metu Jūs darote baltistikos moksle?

1997 m. parašiau *Le lingue baltiche*, Firenze, 1997, 552 p., kuri išversta į lietuvių, latvių ir rusų kalbas.* Kaip dažnai būna, dabar iškart darau ne vieną darbą. Žiūrėsiu, kaip seksis, o tada teks rinktis, sustoti prie vieno dalyko ir dirbti iki galo. Trumpai kalbant, norėčiau parengti naują knygą, o jos pradžia jau galima pamatyti dviejuose neseniai išėjusios (lietuvių kalba) mano knygos skyriuose paleokomparatyvizmo tematika. Kitais žodžiais, tai bus knyga apie tai, kaip baltų kalbos buvo suvokiamos renesanso epochoje. Esu apie tai parašęs straipsnių, bet norėčiau parašyti ne straipsnių rinkinį, o monografiją. Straipsnių rinkinį sudaryti ir išversti galėčiau kad ir rytoj, bet aš noriu organiškos monografijos ta tema. Visa tai pareikalau nemažai darbo.

Darau ir kitą darbą, kuriame lietuvių kalbos leksiką lyginu su Iberijos pusiasalio kalbų leksika. Jeigu pavartytumėte, pvz., tų kalbų etimologinius žodynus, tai gerokai nustebtumėte išvydę, kad norėdamas išaiškinti tų žodžių etimologiją, t. y. kilmę, autorius rėmėsi baltų kalbų faktais. Visa tai mane labai suintrigavo, todėl noriu giliau tuos dalykus panagrinėti.

Dar dirbu prie kitų projektų. Kaip Lietuvių kalbos instituto korespondentas užsienyje, rengiu 1722 m. G. Engelio katekizmą, bet apie tai smulkiau pakalbėsime kitą kartą.

Iš ko tas bendrumas? Iš bendros indoeuropietiškos tradicijos?

Aiškinti galima įvairiai, bet vargu ar čia būtų geriausia dabar verta į tai gilintis. Knygą apie iš pradžių minėtą paleokomparatyvizmą planuoju pavadinti *Baltų lingvistika XVI amžiuje*. Ketinu apžvelgti laikotarpį iki M. Mažvydo: kas iš teorinių dalykų renesanso epochoje buvo žinoma apie baltų kalbas Vakarų bei Rytų Europoje.

Ar tuo metu jau buvo mėginta kurti teorijas ir apie baltų kalbas?

Buvo tam tikras genealoginis supratimas, kas yra tų kalbų grupė. Pavyzdžiui, buvo žinoma lietuvių kalbos kilmės iš romėnų kalbos teorija, dar egzistavo vadinamoji keturių kalbų samprata, slaviškoji samprata ir dar kelios kitos idėjos. Taigi vienas kitas apmąstymas jau buvo. Baltistikos mokslo, sampratų apie baltų kalbas istorijai tai turėtų būti įdomu.

Kaip Jūs, italas, vertinate lietuvių kilmės iš romėnų teoriją?

Man ji labai patinka. Turiu pasakyti, kad ligi šiol ta teorija buvo dažniausiai nagrinėjama politiniu, dinastiniu, valstybiniu požiūriu, bet labai mažai, visiškai nepakankamai lingvistiniu požiūriu. Manau, jog man pavyks naujos šviesos įlieti vertinant būtent pastaruoju aspektu. Naujus dirvonus arti galima nagrinėjant net ir, atrodytų, seniai žinomus dalykus.

Ačiū Jums už atsakymus, sėkmės tyrinėjant lietuvių kalbą.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

* Baltų kalbos. Vilnius, 2002;
Baltu valodas. Rīga, 2000;
Балтийские языки. Москва, 2002.

Dviejų pasaulių pilietis

Apie parodos, skirtos Ignoto Domeikos 200-osioms gimimo metinėms, atidarymą UNESCO centrinėje būstinėje Paryžiuje

Lietuvos Respublikos kultūros ministrė R. Dovydėnienė prie I. Domeikos biusto (skulptorė Teresa Brzósiewicz). A. Dirmaitės nuotrauka

Š. m. liepos 31 d. sukanka 200 metų, kai gimė žymus tėvynainis, Vilniaus universiteto auklėtinis, etnologas, geologas, mineralogas Ignatas Domeika. Jau kovo viduryje sulaukėme misijos po Čilės dalyvių – alpinisto Vlodo Vitkausko, Vilniaus universiteto docento Gedimino Motuzos, operatoriaus Vyto Jankevičiaus, architekto Jono Anuškevičiaus, aplankusių iki šiol lietuviams nežinomas I. Domeikos ekspedicijų vietas (plačiau žr.: Žvinytė V. Kelionė sekant dienoraščio lapais // Universitas Vilnensis. 2002. Balandis. Nr. 4. P. 6). Balandžio 5 d. minėtam jubiliejui skirta mokslo istorikų sesija suorganizuota Kultūros, filosofijos ir meno institute (plačiau apie renginį: Bannionis J., Martišius J. A. Scientia et Historia – 2002 // Mokslo Lietuva. 2002. Nr. 9. Gegužės 9 – 22. P. 2).

Ignatas Domeika paliko gilius pėdsakus kelių kraštų istorijoje, todėl jo gimimo metinės įtrauktos į UNESCO minimų datų kalendorių. Š. m. gegužės 22 d. UNESCO centrinėje būstinėje Paryžiuje atidaryta bendra Lenkijos, Prancūzijos, Čilės, Baltarusijos, Lietuvos bei Domeikų giminės (Prancūzijoje ir Australijoje) paroda *Dviejų pasaulių pilietis (Citoyen des deux Mondes)*, skirta paminėti iškilaus mokslininko 200-ąsias metines.

Atidarymo iškilmesėse kalbėjo

A. Orentaitė ir I. Domeyko (I. Domeikos proanūkis iš Čilės) prie lietuviškų eksponatų. R. Šviedrio nuotrauka

UNESCO generalinis direktorius Koichiro Matsuura, Baltarusijos ambasadorius Vladimir Senko, Lenkijos nuolatinė atstovė Małgorzata Dzieduszycka, Lenkijos mineralogijos akademijos direktorius Andrzej Ledzki, Lietuvos kultūros ministrė Roma Dovydėnienė, Ignoto Domeikos proanūkis iš Čilės Ignacio Domeyko.

Šiltai gausūs parodos atidarymo iškilmių dalyviai sutiko Lietuvos Respublikos kultūros ministrę R. Dovydėnienę. Ministrės kalbos tekstą, išverstą iš anglų kalbos, pateikiame visą.

UNESCO Generalini direktoriau K. Matsuura, Jūsų Ekscelencijos Lenkijos, Prancūzijos, Čilės ir Baltarusijos ambasadoriai prie UNESCO, UNESCO sekretoriauto darbuotojai, nuolatinė atstovybių darbuotojai, ponios ir ponai,

Man tenka labai didelę garbę šioje iškilmingoje vietoje, UNESCO būstinėje, atidaryti jubiliejinę parodą, skirtą paminėti I. Domeikos 200-ąsias gimimo metines. Ši paroda, kaip ir Ignoto Domeikos asmenybė, jungia net 5 valstybes: Lenkiją, Prancūziją, Čilę, Baltarusiją ir Lietuvą.

Man, Lietuvos atstovei, yra garbė ir džiaugsmas pripažinti, kad pasaulinį pripažinimą pelnęs mokslininkas, mineralogas, geologas ir etnologas, daugelio mokslo draugijų narys, ilgametis Santjago universiteto rektorius ir Čilės Respublikos garbės pilietis taip pat buvo ir Vilniaus universiteto auklėtinis.

Man, Lietuvos atstovei, yra garbė ir džiaugsmas pripažinti, kad pasaulinį pripažinimą pelnęs mokslininkas, mineralogas, geologas ir etnologas, daugelio mokslo draugijų narys, ilgametis Santjago universiteto rektorius ir Čilės Respublikos garbės pilietis taip pat buvo ir Vilniaus universiteto auklėtinis.

Lietuvos nacionalinės komisijos prie UNESCO generalinė sekretorė Asta Dirmaitė prie čilietiško eksponatų. D. Mereckio nuotrauka

Galime sakyti, kad Ignoto Domeikos asmenybė susiformavo būtent Lietuvoje, Vilniuje. Čia – Vilniaus universitete – jis praleido penkerius brandžius jaunystės metus, pajuto mokslo skonį, gavo pirmuosius mokslo laipsnius – pirmuosius pripažinimo ženklus. Čia I. Domeika įgijo draugų ir išmoko branginti laisvę...

Sis jubiliejus – neeilinis įvykis ir

versitete laikotarpį, išryškino tuometinę jį supusią aplinką. Eksponuotų Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių, Retų ir senų spaudinių skyrių dokumentų bei Nacionaliniame muziejuje saugomų litografijų, paveikslų harmonija visai parodai suteikė tam tikros prabangos.

Parodą pagyvino unikalios

D. Mereckis prie lietuviškosios ekspozicijos dalies. A. Dirmaitės nuotrauka

reikšminga proga ir Lietuvai, ir kitoms šalims paminėti Ignatą Domeiką pasauliniame kontekste, kuris įmanomas tik UNESCO dėka. Norėčiau pažymėti, kad Lietuva pirmą kartą mini Ignoto Domeikos jubiliejų valstybiniu mastu.

Nuosirdžiai dėkojame visiems prisidėjusiems prie šios parodos organizavimo... Linkiu, kad paroda paliktų Jums kuo geriausius prisiminimus ir malonias akimirkas.

Lietuviškosios ekspozicijos dalies partneriai – Lietuvos nacionalinis muziejus, Vilniaus universiteto biblioteka, Lietuvos istorijos institutas, Vilniaus universiteto Gamtos mokslų fakultetas, Lietuvos alpinistų asociacija, Lietuvos mokslų akademija. Parodos koordinatorius – Lietuvos nuolatinės atstovybės prie UNESCO pirmasis sekretorius Darius Mereckis. Tekstų autorė ir konsultantė – Lietuvos istorijos instituto vyresnioji mokslo darbuotoja dr. Reda Griškaitė. Parodos koncepcijos autorė bei rengėja – Lietuvos nacionalinio muziejaus direktorė dr. Birutė Kulnytė.

Rengėjai sumaniai atskleidė I. Domeikos studijų Vilniaus uni-

Lietuvos alpinistų asociacijos parengtos nuotraukos, kuriose užfiksuotos ekspedicijos į Čilės akimirkos. Buvo demonstruojamas LRT filmas *Sindromas – Ignatas Domeika*.

Be lietuviškų eksponatų, parodos lankytojai galėjo pamatyti lenkų mokslininkų bei muziejininkų parengtus plakatus, iliustruojančius I. Domeikos gyvenimo ir veiklos kelią. Į mokslininko gimtąsias vietas kvietė paveikslai, atgabenti iš Baltarusijos. Akį traukė mineralų bei rankraščių dokumentų ekspozicija iš Paryžiaus kalnakasybos akademijos (*Ecole des Mines de Paris*) bibliotekos bei mineralogijos muziejaus kolekcijų, kitų Paryžiaus archyvų fondų. Buvo demonstruojami čilietiški nacionaliniai drabužiai, papuošalai bei paveikslai su egzotiškais Araukanijos (*Araucania*) vaizdais, leidiniai ispanų kalba.

Rugsėjo mėnesį paroda *Dviejų pasaulių pilietis* atkeliaus į Vilnių, kur rengiama tarptautinė mokslinė konferencija *Ignatas Domeika 1802–2002*.

Aliucija Orentaitė

Kad procesas iš pasyvaus nevirstų aktyviu

Geriamasis Profesoriau, imunologijos reikšmė mums šiandien gal kaip niekad akivaizdi, net jeigu ir negalvojama apie gilius mokslo dalykus. Kai 222 (birželio 6 d.) Alytaus griežtojo režimo pataisos darbų kolonijos kalinių pasirodo besą žmogaus imunodeficitu viruso (ŽIV) nešiotojai, visuomenė šitai suvokia kaip didelę ir neeilinę tragediją. Ką galima padaryti, kad ta žmonių organizmą patekusi ŽIV infekcija turėtų kuo mažesnę poveikį žmonių imuninei sistemai? Tai juk imunologus jaudinanti problema?

ŽIV infekcija ir AIDS išplitimas tampa vis aktualesnė problema. Sunku ką nors reikšmingo mums šioje srityje padaryti, nes pagrindinė kovos prieš ŽIV ir AIDS strategija ir taktika – siekti, kad tuo virusu nebūtų užsikręsta.

Virusas, pakliuvęs į organizmą (patenka į ląstelę, integruojasi į branduolį), gali gana ilgą laiką būti pasyvus. Tačiau vartojant narkotikus, patekus į organizmą kai kurioms cheminėms medžiagoms arba paveikus kitiems kenksmingiems veiksniais (pvz., radiacijai) gali būti aktyvuotas infekuotos ląstelės genomai ir virusas suaktyvėja: dauginasi, užkrečia kitas ląsteles, kurios žūsta. Tokiu būdu virusas pažeidžia imuninę sistemą ir „provokuoja“ imunodeficitinę būklę žmogaus organizme.

Ar šiandienos mokslas jau gali tvirtai pasakyti, kad štai veikiant konkrečioms kenksmingoms medžiagoms ar veiksniais žmogus susirgs po tiek ir tiek laiko? Kai dabar tvirtinama, kad ŽIV rami gali „snausti“ organizme 10 metų ir žmogus gali susirgti, bet gali ir nesusirgti, tai truputį primena, atleiskite, būrimą iš kavos tirščių. Labai jau neapibrėžta. O gal neapibrėžtumas ir yra išskirtinė imunologijos mokslo ypatybė?

Iš dalies galima pasakyti, kokie konkretūs veiksniai sujudins ŽI virusą, bet yra ir dar kita problema: virusas moka keisti savo išvaizdą, gali būti neatpažintas diagnozuojant ligą, taip pat rengiant vakciną gali išvengti prevencijos. Šiaip jau daug kas išaiškinta ir ne paslaptis, jog narkotikai, homoseksualizmas kelia ypatingą riziką. Kai į sveiką organizmą su užkrėsto žmogaus krauju patenka virusu užkrėstos ląstelės, labai didelė tikimybė susirgti. Visa tai siejasi daugiau su kultūros, higienos, išprusimo klausimais.

Kraujo laše tiksi bomba

Pačiame užkrėstame žmoguje tarsi tiksi įjungtas uždelsto veikimo bombos mechanizmas – bet kada gali sprogti. Žmogaus kraujo lašas tampa žmonijos tykančio pavojaus sinonimu. Gal tai ir yra apokalipsė, išpranašauta senovės mistikų ir pranašų?

Šiuo atveju pavojus slypi kraujo laše, o ne kokiame nors oro lašelyje, kaip būna susirgus gripu. Susergama per kraujo lašteles, su virusu. Tačiau būna, kad šeimoje gyvena sergantis AIDS, o šeimos nariai neužsikrečia. Pasitaiko tikrų paradoksų, kai užsikrėtusios motinos pagimdo sveikus vaikus. Ir priešingai: sveikos moterys kartais gimdo infekuotus vaikus. Taigi paradoksų gali būti įvairių.

Ar imunologijos mokslas pajėgus atsakyti, kodėl vienu atveju užsikrečiama, o kitu – ne? Kodėl ligonė gimdo sveiką kūdikį, o sveika motina – užkrėstą ŽI virusu?

Ne visiškai aišku, nes vaiko gimimas yra ne tik imunologinė, bet ir genetinės problema. Daug priklauso nuo to, kokia genų kombinacija susidėsto. Galimi įvairūs variantai, pvz., naujagimio užkrėtimas gimdy-

Visam gyvenimui pamilęs limfocitus (1)

Birželio 15 d. Vilniaus universiteto imunologijos instituto direktoriui, Molekulinės imunologijos laboratorijos vedėjui, VU Biochemijos ir biofizikos katedros profesoriui, Lietuvos MA nariui korespondentui Vytiui Antanui Tamošiūnui sukako 60 metų. Profesorį pažįstame kaip monografijos *Virusinės limfoleukozės imunobiologija*, vadovėlio studentams *Molekulinės imunologijos ir imunochemijos pagrindai*, mokslo populiarinimo knygelės *Leukozės ir virusai* bei autobiografinės knygos *Kelias nuėjęs, keliu pareisiu* autorių, *Imunologijos terminų aiškinamojo žodyno* rengėją, daugiau kaip 300 publikacijų autorių.

Sveikindami V. A. Tamošiūną jubiliejaus proga negalime išvengti toli gražu ne šventiško klausimų, kadangi problemiška yra mūsų gyvenimo kasdienybė. Pagaliau apie skaudžius gyvenimo reiškinius įpareigoja klausiti ir profesoriaus mokslinio darbo sritys: ląsteliniai ir molekuliniai imuniteto mechanizmai, AIDS ir gyvūnų bei žmonių leukemijas sukeliančių retrovirusų savybių ir sąveikos su imunokompetentinėmis ląstelėmis tyrimai, imuninių signalų perdavimo ir kitų problemų tyrimas.

Vilniaus universiteto Imunologijos instituto direktorius Vytautas Antanas Tamošiūnas (viduryje) su kolegomis – Vilniaus universiteto Teorinės fizikos ir astronomijos instituto direktoriumi prof. Zenonu Rudziku ir Lietuvos žemės ūkio universiteto Žemės ūkio inžinerijos instituto direktoriumi dr. Vytautu Kučinsku.

mo metu. Kalbant apie konkretų kalėjimą ar koloniją – tai nusikalstamo apšaudymo, narkomanijos pasekmė. Žinoma, ir pačių kalinių sveikatai gali būti pakenkta, nes susidaro ne visai įprastos žmogaus gyvenimo sąlygos.

Įvairiose šalyse skirtingos socialinės sąlygos, bet štai koks paradoksas: argi ne iš turtingųjų Vakarų mus ir pasiekė šis naujas užkratas – AIDS?

Manoma ir retrospektyviai tyrimai parodė, jog ŽI virusas evoliucionuodamas galėjo iš beždžionių patekti į žmogų. Iš Afrikos persimetė į Amerikos žemyną, o iš ten – į Europą. Bet tai prielaida, nors ir viena įtikinamiausių hipotezių. Tai gana tamsus AIDS gyvavimo periodas, nes iš pradžių nežinota, kokia tai liga, kas jos sukėlėjas, kokios sąlygos lemia ir pan.

Visi tie etapai jau praėityje. Man atrodo, jog ir Lietuvos AIDS centras dirba gana daug, kad ta informacija apie ligą ir jos sukėlėją pasiektų žmones. Lygiai kaip ir prevencinės priemonės turi būti žinomos. Yra ir specialūs centrai, dalijantys sergantiems švirkštus bei apsaugos priemones. Tačiau kalėjimuose ir kolonijose susidariusi situacija, išplitusi narkomanija – tai jau ne imunologijos ir ne mokslo, bet visai kita problema. Tai socialinė, organizacinė, gal režimo ir labai išplitusio nusikalstamumo problema. Jeigu kalėjimų kameros perpildytos, narkotikai lengvai patenka į kalėjimus, tai apie ką galima kalbėti.

Kaip tyrimų objektas, ŽI virusai labai įdomūs

Bet ar mokslas neturėtų daryti didesnės įtakos socialiniams gyvenimui? Gal ne konkretus imunologijos mokslas, bet vis dėlto. Beje, išaiškėjus nemaloniems, net-

gi pribloškiantiems faktams iš Alytaus kolonijos, ar kas nors keičiasi Imunologijos instituto darbe? Gal Instituto darbuotojai prašomi atlikti kokius nors naujus tyrimus, gauna naujas temas?

Konkreti specializuota šių tyrimų laboratorija yra Lietuvos AIDS centre. Kiekvienas infekuotasis – potencialus ligonis. Nepamirškime, kad dirbant su AIDS ligoniais turi būti specializuota griežto režimo laboratorija, nes kiekvienas kraujo lašas gali užkrėsti atliekant tyrimus ar gydantį personalą. Taigi saviveikla čia neleistina. Imunologijos institutui tenka bendradarbiauti su AIDS centru, teikti jam informacijos, dalyvauti konferencijose.

Žinomi ne tik žmonių, bet ir gyvūnų ŽI virusai. Kaip tyrimų objektas, šie virusai labai įdomūs ir dar nepakankamai pažinti. Pirmiausia tie virusai pakėitė ligi tol vyravusią biologijos dogmą: pasirodo, informacija gali būti perduodama ne tik iš DNR, bet ir iš RNR. Yra atskiri fermentai, kurie dalyvauja tuose procesuose. Už reiškinio atskleidimą – atvirkštinę transkripciją – gauta Nobelio premija. Daug padaryta, bet lieka ir daug neaiškumų: kokie virusai, jų tipai, kokie subtipai?

O sprendžiant konkrečias AIDS ir ŽIV problemas, be AIDS centro, dalyvauja Sveikatos apsaugos ir Vidaus reikalų ministerijos.

Jeigu teisingai supratau, tai Imunologijos institutas per daug ir nesiveržia atlikti konkrečius AIDS sukėlėjų tyrimo darbus?

Dar kartą norėčiau pakartoti, kad darbas su ŽIV yra pavojingas ir tam

reikia turėti specializuotas laboratorijas. Mes tokio griežto režimo specifinių laboratorijų neturime. Tėn turėtų būti izoliuota aparatūra, žmonės apsaugoti, nes juk žmogaus imunodeficitu virusas pavojingas. Kai dirbama su augalų ar gyvūnų virusais, kurie neplinta per kraują, tai tokio didelio tiesioginio pavojaus nėra.

Tačiau imunologai su tais virusais gali modeliuoti įvairias situacijas. Yra padaryti sintetiniai peptidai, sintetiniai antigenai, sintetiniai diagnostikumai ir sintetinės vakcinos – tiesioginio pavojaus dirbančiam nėra. Dirbti su ŽIV ar AIDS net ir psichologiškai nėra paprasta – darbuoto-

jas bijo užsikrėsti. Pagaliau tai iš tikrųjų yra visiškai specifinė veiklos sritis ir jai turėtų būti rengiami darbuotojai, sudaromos ypatingos sąlygos.

Imunologų raketa į ląstelės branduolį

Norėčiau, geriamasis Profesoriau, paklausti, kaip pasirinkote imunologijos sritį? O gal ši sritis pasirinko Jus?

Prieš mokslo institutų direktorių posėdį prof. Vytautas Antanas Tamošiūnas ir Biotechnologijos instituto direktorius habil. dr. Algimantas Pauliukonis.

Ligi šiol nelabai ir susimąstydavau, kaip čia atsitiko. Kai buvau aspirantas, mano tema buvo leukocitų tyrimai. Nagrinėjau, kaip leukocitų atveju įvyksta tos leukeminės transformacijos.

Savotiškai pamėgau limfocitą, kadangi tyrinėjimais daugiausia buvo susiję su jų pažeidimu – limfoidine leukemija. Kiekvieną limfocitą po tris kartus peržiūrėdavau, atlikdavau citofo-

tometrinius matavimus – matavau, kiek nudažyta ląstelė praleidžia ir kiek sulauko šviesos. Tuos skirtumus registruodavome, kokybiškai apskaičiuodavome medžiagos kiekį, išvesdavome tam tikrą indeksą ir pan.

Kai apgyniau mokslų kandidato (daktaro) disertaciją, tuometinio Biochemijos instituto vadovai pasiūlė užsiimti antilimfocitiniais serumais.

Mūsų tikslas buvo gauti antikūnus prieš leukeminius antigenus, t.y. prieš vėžinio proceso molekules (žymenis). Tie antigenai gali būti virusinės ir ląstelinės kilmės. Tokius antikūnus galima surišti su atitinkamomis cheminėmis citotoksinėmis medžiagomis. Antikūnas turėtų tas citotoksines medžiagas – vaistus nunešti į tam tikrą vietą, kur yra pažeistos ląstelės. In vitro ta idėja lyg ir pasiteisino, bet in vivo sistemose tai per daug sudėtinga. Mes siekėme šį būdą pritaikyti leukemijų gydymui. Biochemijos institute tuomet buvo sintetinama daug cheminių medžiagų, o kartu norėta sudaryti galimybę rinktis, kad būtų galima taikyti ir chemines, ir biologines medžiagas. Imunologų užduotis buvo kuriant naujus vaistus naudoti antikūnais. Ieškota naujų imunoterapijos schemų piktybinėms ligoms gydyti. Taikant imunoterapiją imuninę sistemą galima slopinti, bet galima ir stimuliuoti.

Tai štai prie tų limfocitų ir pasilikau. Dabar mums daugiau rūpi, kaip ląstelė priverčiama daugintis, kaip perduodami signalai. Daug pažinimo pakopų, gal panašu net į daugiapakopę raketa, tik šį kartą ji nukreipta į ląstelės branduolį: kad ląstelė atpažintų „svetimą“, dalytųsi, daugintųsi ir įvyktų imuninis atsakas. Tai labai įdomu: ką blokuoti ir ką skatinti, kad signalas praeitų.

Kaip rengiami antikūnai

Ar seniai į ląstelę buvo žvelgiama kaip į organinės chemijos laboratoriją, gal net į tam tikrą chemijos gamyklė. Dabar tai gerai kompiuterizuota informacinė sistema...

Aišku, į imunokompetentes ląsteles, kurios gamina antikūnus, citokinas, augimo faktorius, galima žiūrėti kaip į biologinę mikrogamyklę... Bet prieš tai reikia žinoti, ką gaminti. Todėl pirmiausia svarbu suvokti, kaip

ląstelė apie tai sužino, t.y. kaip atpažįsta „svetimą“ molekulę. Labai įdomus darinys ląstelės paviršiuje esantis receptoriai – su kuo ląstelė gali sąveikauti. Kaip ir visur biologijoje, yra alternatyvos: jeigu vienu keliu signalas nepraeina, tai ieško kitų kelių. Yra įvairių variantų, pvz., citokinai – molekuliniai ląstelių „kurjeriai“, kurie ir stimuliuoja, ir slopina informacijos pernešimą, dalyvauja ląstelių

kooperacijos procesuose.

Apskritai, įdomus yra imuninio atpažinimo, mechanizmas. Organizmas atpažįsta, kokia medžiaga pateko, bet atpažinimo būdai gali būti skirtingi. Pagrindinis imuninės sistemos uždavinys – apsaugoti organizmą, ir tos apsaugos būdai gali skirtis. Tarkime, „išibrovėlis“ susitiko su ląstele, kuri jį suardo. Tą „juoda“ darbą atlieka makrofagas. Tačiau gali būti ir taip, kad tas makrofagas tik perduoda informaciją apie išibrovėlį kitai ląstelei, o pastaroji – dar kitai. Galų gale parengiamas ginklas – antikūnas. Jei bus pakankamai antikūnų, tai jie apsaugos organizmą.

Kuo įdomi imunologija

Tai ir yra vakcinacijos esmė – parengti kovai antikūnus?

Vakcinacija – tai organizmo apmokymas pasigaminti antikūnų. Organizmas gauna mažą dozę ligos sukėlėjų (arba nekenksmingą ligos sukėlėją) – įjungiami visi mechanizmai, bet organizmas susitvarko. Svarbiausias laimėjimas tas, kad lieka atminties ląstelių klonai. Užtenka ligos sukėlėjui vėl patekti į ląstelę – iškart kyla stiprus atsakas. Šitai ląstelė apgina organizmą.

Tarkime, įkando pasiutęs šuo. Kol virusas žmogaus organizme dauginsis, reikia spėti įjungti apsauginius ląstelių mechanizmus, kad jie aplenktų pasiutligės sukėlėjų. Štai čia vakcinacijos metu ir susiformuoja imuninė atmintis – labai įdomus reiškinys. Tuo įdomi ir imunologija – atpažįstamas antigenas. Antra, tai kooperatyvus procesas, kuris pasireiškia įsitraukus atskiriems organams, ląstelėms ir molekulėms. Dalyvauja visa sistema. Trečia ypatybė: imuninės atminties fenomenas.

Tarkime, išibrėžėme ranką. Į pažeistą vietą atvyksta „kariai“, kurie lokalizuoja procesą. Kartais jie susitvarko patys, tačiau jeigu infekcija patenka į kraują, pažeidžiama visa sistema. Informacija apie pažeidimą, patekusi į organizmą bakterijas, virusus tuojau pat perduodama toliau, įsijungia apsaugos mechanizmai. Pati sąvoka *imunologija* – nuo lotyniško žodžio *immunis*, t. y. laisvas.

Nuo ko laisvas?

Kad ir nuo ligos sukėlėjo. Juk yra sąvoka *diplomatinis imunitetas*, t. y. diplomatinio atstovo asmens neliečiame.

Kas vis dėlto labiau rūpi imunologui: organizmo imunitetas ar tie išiveržėliai iš išorės, ligų sukėlėjai, kurie pakenkia ląstelei ar visam organizmui? Juk jeigu imuninė sistema stipri, tai jokie išiveržėliai nebaisūs?

Stiprus organizmas sugeba apsiginti. Dėl to ir kartoju, kad yra alternatyvūs apsigynimo būdai: jei defektyvus vienas, tai informacija perduodama kitais būdais. Štai šiuos dalykus ir nagrinėja imunologijos mokslas. Ir vyksta ląstelių, įvairių molekulių bendradarbiavimas, savireguliacija.

Be to, imuninė sistema yra ne bet kokia, o integruota su nervų ir endokrinine sistema. Visos trys sistemos veikia viena kitą. Kai reklamuojant kokius nors vaistus ar preparatus girdžiu kalbant, girdi, jų vartojimas pagerina imuninę sistemą, tai mane ima pyktis: tai neatsiejamos sistemos. Jeigu gerai jaučiuosi, nėra dirgiklio, tai ir mano imuninė sistema gerai funkcionuoja, nes susieta su visu žmogaus organizmu.

Bus daugiau

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

Mokinių konferencija, skirta Pranui Dovydaičiui

Profesorius Pranas Dovydaitis gimė 1886 m. gruodžio 2 d., o 1942 m. lapkričio 4 d. Sverdlovskio kalėjime buvo sušaudytas. Tąd 2001-ieji bei 2002-ieji – 115-osios gimimo ir 60-osios mirties metinės – jau sulaukė dėmesio.

2002 m. kovo 15 d. konferencija neatsitiktinai vyko Čekiškės vidurinėje mokykloje. Pranas Dovydaitis kūrėsi šalia esančiame Paprienų kaime, iš kur 1941 m. buvo išvežtas į Sibirą. Renginyje dalyvavo Prano Dovydaičio brolių vaikai, profesoriaus vaikaitė Jolanta Dovydaitytė (profesorius sūnaus Vytauto vyriausioji dukra), tautodailininkas Leonas Juozonis, žinomas kraštotyrininkas Antanas Vaičius, Čekiškės Švč. Trejybės bažnyčios klebonas Vaidas Bartkus, dr. Aldona Vasiliauskienė, Čekiškės seniūnijos atstovai. Konferencijai vadovavo abiturientė Erika Marčiulionytė. Perskaityti pranešimai *Prano Dovydaičio šeima* (Aurelija Bačiūnaitė, 10 klasė), *Profesorius, mokslininkas, mokytojas* (Virginija Maziliauskaitė, 10 kl.), *Pranas Dovydaitis ir Čekiškė* (Monika Buivydaitė, 10 kl.). Abiturientas Evaldas Rutkauskas perskaitė ukrainiečio Krikatuno laišką P. Dovydaičio artimiesiems. Mokinius parengė istorijos mokytoja Genovaitė Vaicekauskaitė. Reikia pastebėti, kad mokiniai sumaniai pateikė ne tik jau žinomą medžiagą, bet sugebėjo rasti, užrašyti ir į pranešimą įpinti naujų duomenų. Idomiai, chronologiškai pateikti pranešimai, didžiausią dėmesį skiriant profesoriaus šeimai. Buvo pateikti svarbiausi biografiniai faktai, gražiai išplėtotą temą, atskleidžianti P. Dovydaičio ryšius su Čekiške. Pranešimus apibendrinio, prasmingą bei kruopštų mokinių darbą teigiamai įvertino šio straipsnelio autorė, kalbėjusi tema *Kai kurie Prano Dovydaičio charakterio bruožai*. Daug naujos dokumentinės medžiagos spalvotų kopijų mokyklos bibliotekai padovanojo Rita Dovydaitytė-Dagienė. Jolanta Dovydaitytė mokyklai padovanojo pačios nutapytą senelio profesoriaus Prano Dovydaičio portretą. Mokyklos direktorius Algirdas Šiaučius tikisi, kad Čekiškės vidurinė mokykla bus pavadinta profesoriaus P. Dovydaičio vardu – tam dėta daug pastangų. Atvykusieji aplankė Veronikos Brokaitės (1907–1974) kapą, prisiminta, kaip ji, tarnavusi profesoriaus ūkyje, suėmus Praną Dovydaičį likosi saugoti, kas įmanoma, šventai tikėdama, kad šeiminiškai sugrįš, tad viską turi rasti tvarkingai.

Aplankyti ir Paprieniai, kur pro-

Jolanta Dovydaitytė mokyklai padovanojo senelio profesoriaus P. Dovydaičio portretą

Paminklinis akmuo su memorialine lenta Pranui Dovydaičiui

Čekiškės vidurinėje mokykloje vykusios konferencijos pranešėjos – būsimosios mokslininkės, iš dešinės: konferencijos vedančioji Erika Marčiulionytė, Aurelija Balčiūnaitė, Virginija Maziliauskaitė ir Monika Buivydaitė

fesorius Prano Dovydaičio atminimą saugoja 2000 m. spalio 15 d. patatytas paminklinis akmuo.

Tikimasi, kad ši pirmoji mokinių konferencija Čekiškėje sulauks atgarsio – taps tradicinė, išaugs į tarpmo-

kyklinę, o gal tai bus net Prano Dovydaičio skaitymai. Apie tai ir kalbėjo mokyklos pedagogai ir svečiai, džiaugdamiesi prasmingu renginiu.

Dr. Aldona Vasiliauskienė

LIETUVOS TEISĖS UNIVERSITETAS

praneša, kad pasikeitė eksternės GIEDRĖS LASTAUSKIENĖS daktaro disertacijos „TEISINĖS SANKCIJOS KAIP TEISINIO TEKSTO ELEMENTAS IR TEISINIŲ IMPERATYVŲ GARANTAS“ (socialiniai mokslai, teisė, 01 S) gynimo data.

Giedrė Lastauskienė daktaro disertaciją gins 2002 m. rugsėjo 30 d. 16 val., o ne birželio 28 d. 16 val. (kaip buvo nurodyta *Mokslo Lietuvos* Nr. 10).

Doktorantūros studijų vedėja

VETERINARIJOS INSTITUTAS

praneša, kad 2002 m. rugsėjo 5 d. 13 val Lietuvos veterinarijos akademijos Veterinarijos institute (Instituto g. 2, LT – 4230 Kaišiadorys) vyks atviras habilitacijos komiteto posėdis, kuriame dr. SAULIUS PETKEVIČIUS gins habilituoto daktaro disertaciją „ANGLIAVANDENIŲ POVEIKIS KIAULIŲ *OESOPHAGOSTOMUM SPP.* IR *ASCARIS SU-UM PARAZITŲ INVAZIJAI*“ (biomedicinos mokslai, veterinarinė medicina, 12 B).

Habilitacijos komitetas:

pirmininkas – prof. habil. dr. Algimantas MATUSEVIČIUS (Lietuvos veterinarijos akademija, biomedicinos mokslai, veterinarinė medicina, 12 B);

nariai:

prof. habil. dr. **Justinas Antanas DOBILAS** (Lietuvos veterinarijos akademijos Veterinarijos institutas, biomedicinos mokslai, veterinarinė medicina, 12 B);

akad. habil. dr. **Vytautas KONTRIMAVIČIUS** (Lietuvos mokslų akademija, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);

prof. habil. dr. **Žilvinas PADAIGA** (Kauno medicinos universitetas, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B);

prof. habil. dr. **Aniolas SRUOGA** (Ekologijos institutas, biomedicinos mokslai, biologija, 01 B);

prof. habil. dr. **Antanas VYŠNIAUSKAS** (Lietuvos veterinarijos akademijos Veterinarijos institutas, biomedicinos mokslai, veterinarinė medicina, 12 B);

prof. habil. dr. **Henrikas ŽILINSKAS** (Lietuvos veterinarijos akademija, biomedicinos mokslai, veterinarinė medicina, 12 B).

Su disertacija galima susipažinti Lietuvos veterinarijos akademijos ir Veterinarijos instituto bibliotekose.

Instituto direktorius dr. R. Mockeliūnas

SKELBIAMAS VALDO ADAMKAUS 2002 METŲ PREMIJOS KONKURSA

2002 metų birželio 5 dieną sukanka dešimt metų, kai Rio de Žaneire vykusioje Jungtinių Tautų konferencijoje „Aplinka ir plėtra“ beveik visos pasaulio valstybės pritarė sprendimui keisti kiekvienos šalies vystymo raidos perspektyvas subalansuotos ir tvarios plėtos link.

Šių metų rugsėjo mėnesį Johannesburge (Pietų Afrikos Respublika) Jungtinių Tautų organizuojamoje pasaulio valstybių vadovų konferencijoje bus aptariami valstybių pasiekimai ir problemos, kilusios rengiant ir įgyvendinant XXI amžiaus darbotvarkę, bus priimta ir nauja veiksmų programa.

Pats laikas paklausti: ką šioje srityje nuveikė Lietuvos mokslininkai, valstybės tarnautojai, nevyriausybinių organizacijų, kas pasiekė svariausių laimėjimų keičiant valstybės ir visuomenės požiūrį į subalansuotą plėtrą. Tād tradicinė Valdo Adamkaus premija 2002 metais bus skiriama už subalansuotos plėtos politikos rengimui ir įgyvendinimui skirtus mokslo, planavimo ir projektavimo bei visuomenės švietimo darbus. Ji gali būti skiriama asmenims, darbo grupėms ir nevyriausybiniams organizacijoms.

Konkurso komisija kviečia iki šių metų rugsėjo mėnesio 15 dienos pateikti trumpus (iki 5 puslapių apimties) atliktų darbų, projektų aprašymus šiuo adresu:

Valdo Adamkaus premijos Konkurso komisijai, Aplinkos ministerija, A. Jakšto g. 4/9, Vilnius LT-2694.

Valdo Adamkaus premija bus įteikta 2002 m. spalio mėnesį.

Konkurso komisija

Papildoma informacija: Dalia Višinskaitė, Prezidento patarėjo padėjėja, tel. (370 2) 66 41 56, faks. (370 2) 66 41 50, davis@president.lt

BIBLIOFILAI, RACIONALUMAS IR INTUICIJA (2)

Pradžia Nr. 11

Kalbamės su žymiu bibliofilijos teoretiku, autografų rinkėju prof. Viliu Petrickiu (Vili Petricki), kuris yra Sankt Peterburgo miškų technikos akademijos Kultūrologijos, sociologijos ir politologijos katedros vedėjas ir Rusijos mokslų akademijos Peterburgo mokslininkų namų Knogos ir grafikos sekcijos pirmininkas. Kitaip tariant, Peterburgo miesto vyriausiasis bibliofilas.

Monoteizmas skatino kaupti bibliotekas

Akimirkai mėginkime įsivaizduoti: Kas būtų, jeigu nebūtų bibliofilijos...

Tai neįmanoma, negalėjo ir negali nebūti. Jeigu nebūtų bibliofilijos, tai nebūtų ir visuomeninių knygų saugyklų. Pamėginkite įsivaizduoti: tik atsiradus raštui žmonija išmoko fiksuoti savo žinias ir perduoti iš kartos į kartą. Sutinku, ir prieš tai buvo vartotas virvės mazgų ar kitas panašus raštas, pvz., kripta. Neabejoju, kad pirmieji bibliotekų rinkėjai jau puikiai suvokė rašto reikšmę. Kitaip ir būti negalėjo. Privačios bibliotekos juk ir buvo pirmųjų viešųjų bibliotekų pirmtakės – ir chronologiškai, ir genetiškai. Juk kada prireikė steigti visuomenines bibliotekas? Tik tada, kai pradėjo kurtis pirmieji universitetai. Reikėjo mokyti studentus.

Tačiau argi ne vienuolynai buvo pirmieji taip pat ir knygų kaupėjai, bibliotekų kūrėjai? Europos universitetai juk iš vienuolynų perėmė

siminti garsiąją Romos imperatoriaus Trajano biblioteką, Asirijos karaliaus Ašurbanipalo (669 – apie 633 pr. m. e.), pagaliau Aleksandrijos, Ptolomėjaus bibliotekas. Visa tai buvo valdovų bibliotekos.

O Egipto žyniai? Argi jie nekaupė šventų manuskriptų?

Matote, iki monoteizmo, kol vyravo daugiadijevystė, Senovės Egipte kiekviena sritis turėjo savo dievus. Panašiai buvo Senovės Graikijoje ir Senovės Romoje, todėl ir to meto šventyklose nebuvo bibliotekų. Tik atsiradus ir paplitus judaizmui, budizmui, krikščionybei, pagaliau ir santykinai jaunai musulmonų religijai, prie šventyklų, maldos namų buvo pradėtos kaupti pirmiausia šventos knygos, skirtos religiniams ritualams. Vėliau ėmė rasti ir mokymui skirtų knygų, nes juk reikėjo žmones mokyti tikėjimo tiesų.

Suvokti svetimą galima priimant arba atsistumiant

Tikriausiai sutiksite, jog esame užkietėję europocentristai. Tai atsispindi net ir mūsų intelektualų veikloje. Štai konkretus pavyzdys. Sudarydamas Ričardo de Bery knygos Philobiblonas bibliografiją mūsų gerbiamas prof. Domas Kaunas išsiuntinėjo laiškus į žymiausias Europos šalių bibliotekas, išskyrus musulmoniškąją Albaniją. Nerado reikalo siųsti paklausimų ir į Azijos valstybių bibliotekas, kadangi nesitikėjo, jog tose šalyse gali būti jį dominančios su R. de Bery knyga susijusios informacijos. Prof. D. Kaunas savo požiūrį pagrindžia tuo, kad Kinija, Vietnamas, Japonija, abi Korėjos ar Indonezija bei Indija – tai kitų religijų šalys,

Sankt Peterburgo miesto vyriausiasis bibliofilas prof. Vilis Petrickis (dešinėje) bendrauja su prof. Domu Kaunu ir Vilniaus universiteto bibliotekos darbuotojomis Irena Jackevičiene ir Alma Braziūniene

čiu naujovių įsisavinimu. Japonai puikiai pažįsta Europos kultūrą. Manė dažnai aplanko Japonijos mokslininkai, kurie domisi ir tyrinėja F. Dostojevskį ar L. Tolstojų (tai visiškai suprantama), bet jie domisi ir Nikolajumi Leskovu, Ivanovu-Razumniku ir kitais literatais. Japonų dėmesys Ričardui de Bery taip pat labai didelis ir jie nėra šio kultūros reiškinio nuošalėje.

Panašaus lygmens knygų būta ir Senovės Graikijoje, bet R. de Bery Philobiblone pirmą kartą sistemškai aprašė bibliofiliją, pateikė jos santykį su knyga ir knygos reikšmę. Pagaliau Philobiblone aptariamas senos ir nau-

seniausių religijų centre yra žmogus ir visa, kas gyva. Todėl Europoje mums niekaip ir nepavyksta išbristi ir ekologinės krizės, o Azijos šalyse juk gerbiama visos gyvybės formos – ir tai, kas šliaužioja, ir kas skraido, ir visa, kas juda. Tos gilios ir labai rimtos tradicijos ne visada padeda suvokti ir perimti daug įdomaus iš Europos tradicijų. Kad ir senovės indų kultūrai, kuri beveik pasiekė mūsų laikus, sunku, pavyzdžiui, priimti Vakarų požiūrį į knygą. Indų kultūroje santykis su knyga kiek kitoks, todėl visai galimas dalykas, kad Indijoje ar Indonezijoje Ričardo de Bery knyga susilauks mažesnio dėmesio negu Japonijoje. Visa tai labai priklauso nuo kiekvienos nacionalinės kultūros specifikos, nes vis dėlto egzistuoja labai dideli skirtumai tarp Rytų ir Vakarų.

Beje, Lietuvoje 1984 ar 1985 m. dalyvavau labai įdomioje konferencijoje, kuri buvo skirta Rytų ir Vakarų santykiams. Kaip tik šie klausimai, kuriuos dabar prisiminėme, buvo nagrinėjami ir toje konferencijoje: kokiuose Rytų regionuose ir kaip įsivainama Vakarų kultūra. Ir priešingai: kaip Vakarų Europa priima kad ir budizmo tradicijas (dabar tai madinga visose Europos valstybėse). Taigi kultūros tradicijos susipina, tačiau visa tai priklauso nuo kiekvienos nacionalinės kultūros specifikos. Japonai sugeba Vakarų pasaulio naujoves labai sparčiai ir giliai įsisavinti, o kitos kultūros tas pačias vertybes perima nuo jų atsispirdamos.

Gyvename kosminiame laive

Dabar madinga mestis į Rytų religijas, mistiką. Ar tas blaškymasis toks jau nekaltas? Juk pratina tenkintis paviršutiniškumu, išorišku, kitaip tariant, banaliu svetimos religijos ir kultūros suvokimu. Žmogui, kuris lengva ranka atsisako savo šaknų, ryšių su sava kultūra ir tradicijomis, juk tai akivaizdi neaktis, o atradimai labai abejotini. Bet gal Jūs požūrėsite kitoks?

Kasdieniškai mąstant, esate visiškai teisus. Tačiau dabarties globalioji problema ta, kad mes anksčiau ar vėliau suvoksime, jog gyvename viename ir labai nedideliame kosminiame laive, kurio vardas – Žemė. Šio kosminio laivo tyko daugybė pavojų, o

trečiasis pasaulinis karas – vienas iš jų. Globalių ekologinių katastrofų pasekmės nenusakomos: vienas iš planetos plaučių – pasaulinis vandenynas baigia normaliai funkcionuoti, kitas planetos plautis – pasauliniai miškai taip pat jau normaliai nedirba.

Vertinant nekasdienės sąmonės lygmeniu, niekada nacionalinės kultūros, net ir pačios mažiausios, nepraras savo specifiškumo, originalumo. Net jeigu visi ir suvoksime esą vieno kosminio laivo keleiviai. Tačiau neabejoju, kad ateis supratimas, kad tautų ir religijų kivrčai kenkia visiems. Tegu gyvuoja katalikybė, stačiatikybė, budizmas, islamas ir visos kitos pasaulio religijos. Tegu žmonės laikosi savo religijų, bet tai joks pretekstas nesutarimams. Kivrčai tarp tautų kelia grėsmę apskritai žmonijos egzistavimui.

Norėjau paklausti ne visai apie tai. Sutinku, kad per mažai domimės pasaulio kultūromis, prastokai jas pažįstame, gal nenujaučiame, kaip jos galėtų praturtinti ir mūsų kultūrą. Pagaliau juk nieko nėra pavojingesnio nacionalinei kultūrai kaip uždaramas. Visa taip. Tačiau mestis į svetimas religijas, mano galva, reiškia pirmiausia viena – tai nepasitenkinimo savo sociumu išraiška, mėginimas pabėgti nuo savo aplinkos, o gal ir nuo savęs paties. Bet ar svetimi dievai, kad ir kokie geri jie būtų, atves į trokštamą ir geidžiamą dvasios būvį? Ar tai ne saviapgaulė?

Pirmiausia tai mada, o kiekviena mada yra laikinas, praeinantis dalykas. Mane labiau jaudina globalios šiuolaikinių nacionalinių ir pasaulinių kultūrų problemos.

Be dailininko nėra knygos

Gerbiamasis Profesoriau, kai kalbame apie bibliofiliją, tai vis daugiau minime rašytojus, jų autografus ir pan. Tai gi plunksnos brolija groja pirmaisiais smuikais. Tačiau ar tokiu būdu nesumenkinamas dailininko iliustruotojo vaidmuo kuriant knygą?

Be dailininko nėra knygos, nes dailininkas ir kuria jos išorinį vaizdą. Genialūs dailininkai giliai perskaito rašytoją, apipavidalina jo kūrinį. Tai labai svarbu. Neatsitiktinai daugelis bibliofilų pasirenka savo kolekcionavimo pagrindu iliustruotą knygą. Štai man teko su bibliofilijai skirtos

Dailininkas kolekcininkas Kazys Varnelis savo muziejuje su lankytojais

ir mokslo bei kultūros židinių vaidmenį.

Žinoma, vienuolynų kultūra senesnė, bet argi ne pagal tą patį principą buvo kuriama? Atsiradavo pavienių šviesuolių, kurie tas knygas rinkdavo, saugodavo, jų rinkinių ir bibliotekų pagrindu išaugo ir vienuolynų bibliotekos. Savo pranešime kalbėjau apie vienuolius knygų perrašinėtojus, bibliotekų komplektuotojus, be kurių bibliofilijos istorija būtų toli gražu ne visa. Bet dar anksčiau, prieš vienuolynus, knygas rinko, bibliotekas kūrė valdovai. Galėtume pri-

tad jas vargu ar būtų sudominęs ir R. de Bery Philobiblonas, krikščioniškosios Vakarų kultūros sedevras. O kaip Jums atrodo? Ar tikrai japonai, indai būtų abejingi tokiam viduramžių Europos kultūros paminklui kaip Philobiblonas?

Šiuo atveju drįsčiau polemizuoti su savo gerbiamauoju kolega Domu Kaunu. Štai japonai yra nepaprastai imlūs bet kokioms pasaulio, taip pat ir Vakarų naujovėms. Japonijos ekonomika ir kultūra remiasi labai tvirtomis, beveik nepajudinamomis tradicijomis ir nepaprastai imliu ir spar-

jos knygos santykis, kokie veiksniai nulemia knygos vietą ir reikšmę visuomenėje. Šiuolaikiškos knygotyros, bibliotekininkystės bei bibliofilijos užuomazgos pateiktos toje nedidelėje knygelėje (tiesa, lietuviai tą veiklą sugebėjo išleisti kaip labai solidžią knygą).

Grįžtu prie pateikto klausimo. Tradicinės Azijos, Afrikos kultūros gerokai senesnės už daugelį Europos kultūrų. Antai budizmas yra seniausia iš didžiųjų religijų planetoje. Visų monoteistinių religijų centre yra žmogus, o budizmo ir kai kurių kitų

konferencijos Vilniuje dalyviais lankytis dailininko Kazio Varnelio muziejuje. Jis turi surinkę nuostabią kolekciją ir puikiai iliustruotų knygų. Jas apipavidalino žymiausi pasaulio dailininkai. Ir tai, kartoju, labai svarbi bibliofilų rinkinių dalis. Todėl atsakau į Jūsų pateiktą klausimą: bibliofilijoje dailininkas nediskriminuojamas, netgi priešingai. Esu įsitikinęs, kad labai svarbios yra tos bibliofilijos kryptys, kai kartu renkama ir su knyga susijusi medžiaga (прикнижный материал): graviūra, ekslibrisai, įvairūs įdomūs tuošiniai (заготовки), knygos iliustravimo variantai. Tačiau bibliofilų meile geriems dailininkams abejoti nereikėtų.

Gal tai, ką pasakėte apie dailininko reikšmę kuriant knygą, galėtume išplėsti ir į knygos gamybos technologijos sritį? Tai ypač ryškiai kalbant apie senąsias knygas, nes jų labai didelę reikšmę kadaise turėjo knygos išrašėjai, apkaustų gamintojai, knygos iliustruotojai (gal jie kitaip vadinosi, pvz., tą darbą galėjo atlikti ir juvelyras, dirbantys su brangiais metalais ir brangakmeniais). Žinoma, čia mintyje turiu praeities karališkųjų bibliotekų knygų meninius apipavidalintojus.

Keičiasi knygos gamybos technologijos, bet ar labai šiandien tuo domimės? Nebent bibliofilai, nors ir tai abejotina. Tikriausiai viduramžiais naudoti klajai

Aš net nesiryžčiau šio turto įvertinti materialiais dydžiais. Pagaliau šiuo atveju svarbu juk ne materialiai vertė, o tai, kad tie dalykai kolekcionuojami pagal individualų skonį ir su nepaprastai didele menine nuovoka.

Dabar dėl knygos išrašymo meno. Juk ir dailininkas K. Varnelis, pastebėjote, turi surinkę ne tik XVI-XIX a. knygų, bet ir turi puikių šiuolaikinių lietuviškos knygos leidybos pavyzdžių. Tarp jų rasime ir odiniais viršeliais bei su puikiomis iliustracijomis. Toje kolekciijoje teko matyti ir Petro Cvirkos leidinį, kurio išrašimas tiesiog puikus, o iliustracijos tiesiog kvapą užima. O juk tai bene 1998 m. leidinys.

Galiu pasakyti, kad Sankt Peterburge dar turime knygų išrašėjų, kurie sugeba unikalai įrašyti. Savo mieste turime ir dirbtuvę, kurioje naudojamos dar J. Gutenbergo laikų knygų gamybos, išrašymo ir meninio apipavidalinimo staklės. Toje dirbtuvėje gaminamos knygos unikalios odos viršeliais ir metaliniais apkaustais, kurie papuošiami brangakmeniais.

Kas dažniausiai tas knygas perka?

Suprantama, jog tos knygos kainuoja nuo trijų iki kelių dešimčių tūkstančių JAV dolerių, o jas perka dažniausiai užsieniečiai.

Rusijos nacionalinei bibliotekai prof. Vilio Petrickio padovanotas rankraščių kolekcijos katalogas (1998 m.)

giniai yra vykę ne tik Europoje, bet ir Azijoje, Amerikoje, net Australijoje. Suprantama, jog tie renginiai tampa didele švente ir tai šaliai, į kurią suvažiuoja pasaulio bibliofilai: vyksta įdomios parodos, išleidžiami jų katalogai. Todėl ir tvirtinu, kad bent šiuo metu bibliofilijai valstybių sienos neegzistuoja. Ir tai labai svarbu kalbant apie tai, apie ką jau buvome už-

linė žmonijos vertybė, – tai šiuolaikinės kultūros vėžio auglys. Ir visa tai neturi nieko bendro su islamo religija, kadangi kiekviena Korano sura prasideda tvirtinimu, jog žmogus privalo būti nuoširdus. Baisius barbarizmo aktus vykdė vienas iš islamo atšakos – karingojo islamizmo – atstovai. Tai neperspektyvi atšaka, nes ją propaguoja tipiški viduramžių žmonės, gyvenantys nepasakomai sunkiomis ir primityviomis sąlygomis. Juk jie tikriausiai net nežino, kas yra soties jausmas. Fanatizmą ir gimdo tos baisios gyvenimo sąlygos. Matau vienintelę išeitį: pasaulio bendrija turi bendromis pastangomis spręsti tas problemas, vienodinti įvairių pasaulio regionų gyvenimo lygį, artinti kultūras ir tarpusavio supratimą. Tik tokiu būdu galima kovoti su baisiu fanatizmu ir tamsumu. Arabų pasaulyje ne visada tai buvo ir ateityje neturėtų būti. Beje, apie tai ir samprotauju savo eilėraščių knygoje.

Štai 2000 m. visame pasaulyje

Bus daugiau

Prof. Viliui Petrickiui didelį įspūdį padarė dailininko Kazio Varnelio muziejaus ekspozicija

ar dažnai taps bibliofilų tyrinėjimų objektu greičiau negu šiuolaikinių technologijų mašinizuoti ir kompiuterizuoti procesai. Manau, kad senovės knygoms naudotas popierius, to popieriaus gamybos technologijos, vandenženkliai bibliofilus turėtų ypač dominti, bet juk ne dabartinis popierius – ar jis būtų suomiškas, švediškas ar kareliškas. O gal kai ko ir nesuprantu keistokame bibliofilų pomėgių pasaulyje?

Šį kartą esate visiškai teisus, ir štai dėl ko. Galime kalbėti apie du knygos aprašymo būdus. Pirmasis – bibliografinis, kai išvardijama autorius, leidykla, puslapių skaičius, knygos formatas ir t. t. Antrasis būdas – bibliofilinis, kuris skiriasi nuo bibliografinio tuo, kad nurodoma popieriaus kokybė, vandenženkliai, išrašymo autorius ir visi tie dalykai, apie kuriuos ir pasakėte.

Pagalina yra atskira bibliofilijos rūšis, kai renkami knygų išrašimai. Štai dailininkas Kazys Varnelis šiuo požiūriu mums pateikia tiesiog neįtikėtinai puikių pavyzdžių. Apskritai Lietuvą galima vadinti laiminga šalimi, nes K. Varnelio rinkiniai, kurie atkeliavo į Lietuvą, – tai bibliofilijos požiūriu pati nuostabiausia kolekcija.

Ir taip iš Rusijos išvežamos unikalios vertybės. Ar jums, kaip bibliofilui, širdies dėl to neskauda?

Žinote, paguodžia tai, kad leidėjas yra pasiturintis žmogus ir paprastai gamina ne vieną unikalų knygą, o tris. Vieną dovanoja valstybinei Ermitažo bibliotekai, o kitą – Rusijos nacionalinei bibliotekai. Tačiau tos unikalios knygos lieka ir Rusijoje – kaip unikalūs knygos paminklai.

Bibliofilai ir valstybių sienos

Ar valstybių sienos trukdo plėtoti bibliofilijai, gal tai kliūtis tarptautiniam bendradarbiavimui? O gal bibliofilams valstybių sienos neegzistuoja?

Iš tiesų bibliofilams valstybių sienos neegzistuoja, su tokia nuomone galėčiau sutikti. Europa jungiasi, Sengeno sutartis gerokai palengvina galimybes bibliofilams lankytis įvairių šalių renginiuose. Labai svarbu ir tai, jog gyvuoja Tarptautinė bibliofilų asociacija (Association Internationale de Bibliophilie), kurios būstinė yra Paryžiuje. Ji kasmet rengia savo kolokviumus ir suvažiavimus skirtingose valstybėse ir net žemynuose. Tie ren-

siminė: žmonija turi pasijusti esanti vieno kosminio laivo ekipažas. Juk kas sudaro pasaulį? Savitos ir labai įvairios tautos. Visa, kas tose nacionalinėse kultūrose yra geriausia, reikšmingiausia, ir tampa pasaulio kultūros dalimi.

Tačiau pasaulio realijos kelia ne tik pasigėrėjimą. Vargu ar galima pamiršti, kaip talibai sprogdino unikalias Budos skulptūras. Toks nepakantumas kitai religijai, kultūrai kelia didžiulę grėsmę ir knygoms. Juk vertingiausių knygų buvo sunaikinta ne tik per gaisrus ir karus, bet ir taikos metais, kai nežabotas fanatizmas išledavo savo įtūžį ant knygų, kaip svetimos ideologijos, religijos ir kultūros simbolio. Panašių dvasios pakrikimų metu apie tu knygų bendražmogišką ir pasaulinę reikšmę niekas nenusimąstydavo. Jūs, kultūros žmogus, tikriausiai filosofškai pritarсите: deja, žmonijos istorijoje taip buvo, taip vyksta ir niekas negali paneigti, kad taip nebus ir ateityje.

Šiuos faktus primindamas Jūs tik dar kartą patvirtinate mano pasakytų žodžių teisingumą. Tai, ką talibai padarė su unikalios Budos skulptūromis, kurių amžius siekė kelis tūkstantmečius ir kurios buvo pasau-

 ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS

praneša, kad 2002 m. spalio 4 d. 10.30 val. Šiaulių universitete (Višinskio g. 25, Šiauliai) 220 auditorijoje įvyks ŠU doktorantūros komiteto posėdis, kuriame **STEFANIJA ALIŠAUSKIENĖ** viešai gins socialinių mokslų (edukologija) daktaro disertaciją tema „**ANKSTYVOSIOS REABILITACIJOS TARNYBŲ VEIKLOS OPTIMIZAVIMAS, KONSTRUOJANT BENDRADARBIAVIMO SU ŠEIMA MODELĮ**“.

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – Rusijos pedagoginių ir socialinių mokslų akademijos akademikas, prof. habil. dr. **Vytautas GUDONIS** (Šiaulių universitetas, socialiniai m., psichologija, 06 S);

nariai:

prof. habil. dr. **Vanda ARAMAVIČIŪTĖ** (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
 prof. habil. dr. **Elvyra GRINIENĖ** (Lietuvos kūno kultūros akademija, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B);
 prof. habil. dr. **Juozas VAITKEVIČIUS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai m., edukologija, 07 S);
 doc. dr. **Regina IVOŠKUVIENĖ** (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Oponentai:

Rusijos ugdymo akademijos užsienio narys, prof. habil. dr. **Vladas RAJECKAS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
 doc. dr. **Elvyra GIEDRAITIENĖ** (Klaipėdos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

praneša, kad 2002 m. spalio 4 d. 14 val. Šiaulių universitete (Višinskio g. 25, Šiauliai) 220 auditorijoje įvyks ŠU doktorantūros komiteto posėdis, kuriame **LIUDA RADZEVIČIENĖ** viešai gins socialinių mokslų (edukologija) daktaro disertaciją tema „**KŪDIKIŲ NAMŲ AUKLĖTINIŲ EMOCIJŲ PLĖTOTĖ EDUKACINĖJE APLINKOJE**“.

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – Rusijos pedagoginių ir socialinių mokslų akademijos akademikas, prof. habil. dr. **Vytautas GUDONIS** (Šiaulių universitetas, socialiniai m., psichologija, 06 S);

nariai:

prof. habil. dr. **Vanda ARAMAVIČIŪTĖ** (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
 prof. habil. dr. **Elvyra GRINIENĖ** (Lietuvos kūno kultūros akademija, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B);
 prof. habil. dr. **Juozas VAITKEVIČIUS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai m., edukologija, 07 S);
 doc. dr. **Livija Cecilija MONDEIKIENĖ** (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Oponentai:

Rusijos ugdymo akademijos užsienio narys, prof. habil. dr. **Vladas RAJECKAS** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
 doc. dr. **Gediminas NAVAITIS** (Lietuvos teisės universitetas, socialiniai mokslai, psichologija, 06 S).

Su disertacijomis galima susipažinti Lietuvos nacionalinėje M. Mažvydo bei Šiaulių universiteto bibliotekose.

Palankus metas diegti mobilaus interneto paslaugas

Gedimino Zemlicko nuotrauka

Žinių visuomenės tarybos prie LR Prezidento pirmininkas Seimo narys Andrius Kubilius ir Žinių ekonomikos forumo tarybos pirmininkas, UAB Bitė GSM generalinis direktorius bei valdybos pirmininkas Darius Masionis

Birželio 3 d. LR Seimo rūmų konferencijų salėje vykusio Žinių ekonomikos forumo renginyje Mobilaus interneto vystymasis. Japonijos patirtis 2002 Žinių visuomenės tarybos prie LR Prezidento pirmininkas, Seimo narys Andrius Kubilius pareiškė, jog kiekviena šalis privalo turėti dideles ambicijas ir Lietuva neturi būti jokia išimtis. Kad tokioms ambicijoms esama ir tam tikro realaus pagrindo, išgirdome ir iš Žinių ekonomikos forumo Tarybos pirmininko Dariaus Masionio, kuris teigė, jog Lietuvoje bręsta dideli pokyčiai: skaičiuojame paskutines savaites, kai mobiliojo ryšio naudotojų skaičius šalyje pralenks fiksuoto ryšio abonentų skaičių, atsiveria naujos galimybės taikyti bevielio interneto technologijas. Šie pokyčiai suteiks realų pagrindą kokybiniam telekomunikacijų plėtros šuoliui Lietuvoje. Todėl ir svečio iš Tekančios saulės šalies p. Atsuhiko Ohkita, kompanijos Ericsson Nippon rinkos analizės specialisto, pranešimas apie Japonijos patirtį mobilaus ryšio naudojimo srityje yra labai laiku. Iš 127 mln. Japonijos gyventojų 55 proc. naudojami mobiliuoju ryšiu, net 35 mln. japonų gauna mobiliojo interneto paslaugas.

Po renginio į Mokslo Lietuvos atstovo klausimus maloniai sutiko atsakyti Žinių ekonomikos forumo Tarybos pirmininkas Darius Masionis, kuris yra UAB Bitė GSM generalinis direktorius bei valdybos pirmininkas.

Žinių plėtotei reikia atviros visuomenės

Kokį išpūdį Jums pačiam padarė Ericsson Nippon atstovo p. Atsuhiko Ohkita pranešimas, skirtas mobilaus interneto plėtrai? Kaip tą informaciją vertinate Bitės GSMpožiūriu?

Manau, kad šis renginys yra svarbus – supažindino Lietuvos visuomenę su paskutinėmis žiniomis apie mobilaus interneto plėtrą tokioje išsivysčiusioje šalyje kaip Japonija. Žiūrint iš Bitės perspektyvos, šiandien svečio pristatytos idėjos mums nėra labai naujos. Bitė GSM yra tarptautinės įmonių grupės narė, jos specialistai nuolat dalijasi sukaupta patirtimi, be to, mūsų darbuotojai dalyvauja tarptautiniuose seminaruose ir konferencijose.

Tačiau atstumas tarp to, kas telekomunikacijų srityje naudojama Japonijoje ir kokiomis priemonėmis disponuojama mūsų šalyje, gana didelis?

Nuo Japonijos šioje srityje atsiliekame 4-5 metais. Tačiau štai kas įdomu: Japonijoje mobilaus interneto paslaugos populiarios tapo dėl to, kad nebuvo labai paplitusios fiksuoto interneto paslaugų. Lietuvoje turime panašią situaciją ir geras galimybes ją pasinaudoti – yra visos sąlygos teikti daugelį paslaugų mobiliaisiais telefonais ir šitaip plėtoti mobilųjį internetą.

Suprantu, kad jūsų, t. y. telekomunikacijų kompanijos, galimybės siejasi su mūsų, kitaip tariant, vartotojų galimybėmis. Kaip šiandien yra: ar vartotojas telekomunikacijų firmoms nuolat kelia vis naujus reikalavimus, kuriuos belieka tik įgyvendinti, o gal yra kitaip ir kompanijos turi tokią perspektyvia strategiją, kad sugeba vartotojams tiesiog įpiršti, primesti patrauklias paslaugas, vartotojas įpranta ir be jų ne-moka išsiversti?

Tam tikra prasme visa tai siejasi. Lietuva neturi didelių gamtinių išteklių, užtat turi išsilavinusių žmonių, žinioms palankią terpę. Natūralu, kad šie žmonės turi minčių ir idėjų, ką dar telekomunikacijų įmonė galėtų sukurti savo vartotojams. Kita vertus, bendrovėje diegiamos technologijos atveria galimybes nuolat siūlyti rinkai naujoves. Daug lemia ir mūsų įmonių grupės patirtis kitose šalyse. Tai suteikia galimybes Lietuvoje pritaikyti paslaugas, kurios jau tapo populiarios kitose šalyse. Svarbiausia, kad visuomenė būtų pasirėngusi priimti naujoves ir panaudoti su jomis susijusių žinių

potencialą. Tai gali padaryti tik atvira visuomenė, kuri gali laisvai prieiti prie informacijos ir ja keistis per fiksuotą ar mobilųjį internetą. Tokiu būdu spartėja ir ekonomikos plėtra šalyje.

Aukštosios technologijos turi tapti veiklos varikliu

Kokios didžiausios kliūtys šiuo metu iškyla kalbant apie šių tikslų įgyvendinimą?

Labai svarbu numatyti ateities

Kompanijos Ericsson Nippon rinkos analizės specialistas Atsuhiko Ohkita pasakoja apie naujausias mobiliojo interneto paslaugas Japonijoje

prioritetus ir jų laikytis.

Mintyje turite telekomunikacijų srities prioritetus?

Ne, kalbu apie valstybės prioritetus. Dėl jų būtina susitarti, jeigu norime siekti „tigrų šuolio“, apie kurį dažnai girdime kalbant Žinių ekonomikos forumų metu. Mūsų asociacija Žinių ekonomikos forumas turi labai aiškia viziją ir žino, ko nori: būtina iš pradžių imtis aukštųjų technologijų, kurias kurdami turėtų glaudžiai bendradarbiauti mokslo ir verslo atstovai, taip pat svarbu suformuoti aukštųjų technologijų inovacijų sistemą. Tai taps tolesnės plėtros varikliu. Šiuo metu pradėtas įgyvendinti Saulėtekio slėnio projektas kaip tik turėtų padėti pasiekti šį tikslą.

Aukštųjų technologijų pagrindu svarbu toliau plėtoti tradicinės pramonės šakas, kurios ateityje galės perimti aukštųjų technologijų patirtį. Šitaip veikdami, manau, galėtume Vakarų Europos šalis pasivyti greičiau, negu plėtodamiesi tradiciniu, mums įprastu būdu.

Manau, mums taip pat labai svarbu susitarti dėl aukštojo mokslo sis-

temos, valstybės valdymo pertvarkos.

Kas yra ta varomoji jėga, kuri ir turėtų veikti mūsų tolesnę plėtrą? Ar tai užsienio kapitalas, investicijos, kurių mums taip stinga? O gal tai augančios pramonės poreikiai? Pagaliau gal nepasotinamas vartotojų godumas gauti vis geresnių, tobulesnių paslaugų, nes ji reikia tenkinti?

Daug pasieksime sujungę verslą ir žinias. Manau, kad šiandien svarbiausias mūsų kapitalas – tai žmogiškasis potencialas. Mūsų žmonės yra svarbiausia šalies gyvybinė jėga. Turime juos aprūpinti žiniomis. Bet žinios turi būti diegiamos ne vien dėl išsilavinusių žmonių – to per mažą. Žinios turi būti naudingiau pritaikytos, pvz., kad ir verslo poreikiams, kad pradėtų teikti praktinę naudą.

Kalbamės Lietuvos Respublikos Seimo III rūmuose, todėl knieti štai ko paklausti: kaip šias mintis, nuostatas priima valdžios struktūros, su kuriomis Jums, kaip kompanijos generaliniam direktoriui ir valdybos pirmininkui, juk dažnai tenka turėti reikalų? Kitaip tariant, kaip asociacijos Žinių ekonomikos forumas vadovams seka-

Žinių ekonomikos forumo renginį Mobilaus interneto vystymasis. Japonijos patirtis – 2002 pradeda (iš dešinės) Seimo narys Andrius Kubilius, Darius Masionis ir Atsuhiko Ohkita

si bendradarbiauti su ministerijomis ir kitomis valdžios struktūromis? Pagaliau ir su Seimo nariais?

Manau, kad valdžios žmonės šiuos mūsų siekius priima palankiai. Tai liudija projektai, susiję su elektronine valdžia, elektronine komercija ir pan. Tai irgi prielaidos kurti ir informacinę, ir žinių visuomenę. Tiesa, žinių visuomenės teks ilgiau palaikyti. Informacinei visuomenei turime daugiau prielaidų ir infrastruktūrą, o norint sukurti žinių visuomenę tenka rūpintis žiniomis, kurias būtų galima panaudoti ekonomikoje. Grįžkime prie valstybės priori-

tetų klausimo. Šiuo metu plėtojami nacionalinio susitarimo procesas, kuriame dalyvauja pagrindinės politinės partijos ir nemažai įvairių asociacijų, tarp jų Žinių ekonomikos forumas, Lietuvos pramoninkų konfederacija, šalies profesinės sąjungos, Lietuvos aukštųjų mokyklų rektorių konferencija. Visos šios organizacijos pradeda vienodai suvokti, kokie šiandien turėtų būti šalies nacionaliniai prioritetai, o tai yra itin svarbi tolesnio progreso sąlyga.

Fiksuotas ryšys pralaimi konkurencinę kovą

Norėčiau Jūsų paklausti ir kaip mobilaus ryšio bendrovės vadovo: kokie bus mobiliojo ryšio įmonių santykiai su Lietuvos telekomu?

Visi suras vietą po saule. Nabejoju, kad į Lietuvą ateis tos pačios tendencijos, kurias stebime ir kitose šalyse. Ten informacijos srautai ir didžioji dalis paslaugų pamažu pereina prie mobilaus ryšio. Tai neišvengiama. Akivaizdžiai matome, kad ir mūsų šalyje vyksta panašūs procesai: per paskutinius du ketvirčius fiksuoto ryšio

ka rinka, o fiksuoto ryšio srityje šiandien vis dar turime monopolį. Monopolis suteikia išskirtines teises, kuriomis galima efektyviai pasinaudoti, tačiau įmonė turi mažesnes galimybes įgyti lankstumo, išmokti nuspėti savo vartotojų poreikius bei jų reakciją į vienus ar kitus veiksmus. Be abejo, tai daro įtaką tolesnei fiksuoto ryšio plėtotei.

Tačiau net ir tokią ligi šiol nepajudinamą monopoliją kaip Lietuvos telekomasjuk galima pajudinti?

Nereikės ir judinti, kadangi ateinant naujoms technologijoms mobilieji operatoriai netrukus galės teikti lygiai tokias pačias paslaugas, tik naudodami alternatyvias technologijas.

Ateitis sietina su mobilaus ryšio technologijomis

Kai pamatai itin plačią Ericsson Nippon siūlomų mobilaus ryšio paslaugų skalę, tai nejučia pagalvoji: kada visa tai turėsime Lietuvoje? Nejaugi po 4 metų, nes, kaip sakote, maždaug tiek šiandien atsiliekame mobilaus ryšio technologijų srityje?

Visa tai, ką matėme paskaitoje, net ir Japonijoje dar nėra visuotinio naudojimo dalykai. Japonijoje 127 mln. gyventojų tenka 100 tūkst. mobilių videotelefonų. Taigi dar ne itin daug. Manau, 4-5 metus teks palaikyti ir Lietuvoje, kol matysime kažką panašaus.

Bet tai dar nereiškia, kad paslaugos Lietuvoje netobulėja. Kaip tik atvirkščiai. Šiuo metu turimomis technologijomis mes galime pasiūlyti visa, ko reikia rinkai. Geras pavyzdys yra GPRS technologijos pagrindu kuriamos paslaugos, kurių potencialas dar tik pradėdamas išnaudoti.

Ar įmanoma prognozuoti kad ir mobilus ryšio paslaugų poreikį ateityje? Tikriausiai sutiksime, kad prieš penkerius metus nelabai kas įsivaizdavo, jog Lietuva yra tokia palanki šalis mobilus ryšio paslaugų plėtotei?

Iš tiesų mobilus ryšys Lietuvoje sparčiai populiarėja. Anksčiau rinka kasmet išaugdavo po keletą procentų, o paskutiniais metais padvigubėjo – šoktelėjo nuo 13 proc. net iki 26 proc. Galima tikėtis, kad sulauksime bumo ir interneto vartojimo srityje. Kol kas šioje srityje mūsų rodikliai prasti net tarp Baltijos šalių, bet tai tikrai nesitęs amžinai. Kiekvienai šaliai būdingos savitos plėtros tendencijos ir niekas negali nuspėti, kada konkrečiai įvyks tas šuolis, tačiau viena yra aišku – Lietuva nebus išimtis.

Kokie svarbiausi veiksniai vis dėlto tą bumą gali paskatinti?

Vienas svarbiausių veiksmų Lietuvos mobiliojo ryšio rinkoje buvo konkurencijos sustiprėjimas. Tam tikrą įtaką padarė ir tai, kad Lietuvos telekomas, tuo pačiu metu peržiūrėjęs savo tarifus, tapo ne itin patrauklus vartotojams. Galop vis dėlto viską lėmė konkurencija.

Tai buvo Lietuvos telekomo vadovų klaida – laiku nesusigriebti dėl vartotojams patrauklesnių tarifų?

Nesiimčiau kalbėti Lietuvos telekomo vardu. Vertinant mobilių technologijų plėtros požiūriu, klaidos čia nėra, nes būtent šios technologijos visame pasaulyje plėtojasi labai sparčiai. Tai yra ateitis.

Kaip sekasi tarpusavyje konkuruoti mobilias ryšio įmonėms?

Mes sveikiname konkurenciją, nes ji neleidžia užsnūsti. Kiekvieną savaitę, kas dieną tenka ieškoti naujų būdų, kaip vartotojui įrodyti, kad esi geriausias, kad verta rinktis naujas paslaugas. Kita ver-

gelį metų. Todėl prireiks laiko, kol Lietuvoje nusistovės tarptautiniai verslo etikos reikalavimai. Šiandien to dar neturime.

Grįžkime prie Žinių ekonomikos forumo renginių. Kokius esate numatę artimiausiu metu?

Birželį savo tikslais ir ateities vizijomis pasidalinsime su užsienyje reziduojančiais Lietuvos diplomatais, kurie suvažiuos, savo kasmetį susitikimą Vilniuje. Tikimės, kad šis renginys padės mūsų diplomatom užsienio šalyse formuoti Lietuvos, kaip šalies, turinčios aukštąsias technologijas, įvaizdį. Manau, tai paskatins užsienio investuotojus palankiau vertinti mūsų šalį.

Rūpindamiesi studijų kokybe ir geresnių specialistų parengimu, jau buvome susitikę su Kauno technologijos universiteto vadovybe, tokius susitikimus numatome rengti ir ateityje.

Toliau dalyvausime kuriant Sau-

Paslaptingas nuskenęs miestas istorikus gali priversti perrašyti vadovėlius

Harapos civilizacijos miestuose rasti antspaudai

š. m. sausį paskelbta apie Arabijos jūros Khambhato įlankos dugne (Indijos Gudžarato valstijoje, į vakarus nuo Surato) 40 m gylyje rastą nuskenusį miestą, apie 7500 m. pr. Kr. gyvavusį netoli didelės upės žiočių. Senovinės gyvenvietės liekanos primena Harapos civilizacijos laikų (3000-1500 m. pr. Kr.) pastatų pamatus. Kasinėjant (tiksliau sakant, specialiu įrenginiu siurbiant jūros dugno gruntu) rasta žmonių ir augalų fosilijų, akmeninių įrankių, keramikos šukių ir kitų artefaktų. Aktyviosios anglies metodu nustatytas medienos mėginio amžius pasirodė besąs 9500 metų!

Įrodžius, kad miestai Indijoje egzistavo jau 7500 m. pr. Kr., indišką civilizaciją tektų pripažinti esant 4000 metų senesnę už mesopotamiškąją. Vienas žymiausių šiuolaikinių istorinės pakraipos žurnalistas amerikietis Maiklas Kremas įsitikinęs, kad papildomiems tyrimams galutinai išsklaidžius abejones dėl stulbinančiai ankstyvo gyvenvietės datavimo istorikai norom nenorom turės perrašyti visus istorijos vadovėlius. Tiesa, kai kurie vadinamosios priešharapiškosios kultūros ekspertai spėja indų okeanologus atradus ne miestą, o tiksliai vieną „ankstyvųjų neolitinių gyvenviečių“. Neaiški ir etninė rastojo miesto gyventojų priklausomybė, tačiau tas pat pasakytina ir apie kur kas vėlesnės Harapos kultūros kūrėjus. Daugelis istorikų mano, kad indoeuropiečių kalbą ir vediškąją kultūrą į jau civilizuoatą dravidiškai kalbėjusių australidų gyventą Indiją apie 1500 m. pr. Kr. atnešė per dabartinį Afganistaną įsiveržę stepių nomadai. Kiti tyrinėtojai vedų raštuose fiksuotos kultūros (jų tapatinamos su priešharapiškąja bei didžiausia iš visų žinomų senovės civilizacijų Harapos kultūra) lopšiu laiko pačią Indiją. Jų pagrindiniai argumentai:

- 1) antropologinis dabartinių Vakarų Indijos gyventojų ir Harapos civilizacijos kūrėjų tapatumas;
- 2) Harapos civilizacijos laikotarpiu Mesopotamijoje gyvenusių indoeuropiečių (nesitų, mitaniečių ir kasių) lingvistinė (bei kultūrinė) priklausomybė būtent indoarijams (bet ne indoiranėnams ar dar kuriai kitai lingvistinei indoeuropiečių grupei);
- 3) archeologinis „nomadų invazijos“ hipotezės nepagrįstumas (pastarųjų dešimtmečių atradimai bylo-

guptos Maurjos valdžiusių maždaug 6000 metų);

6) kalendorinis vėlyvosios vediškosios civilizacijos tapatumo harapiškajai liudijimas (vienoje seniausių indų kalendorinių sistemų laiko atskaitos taškas yra 3102 m. pr. Kr.);

7) vedų komentarų (vad. *brahmanų*) paleoastronominis datavimas vėliausiai III tūkstantmečiu pr. Kr. (iš *brahmanų* tekstų matyti, kad jie sukurti pavasario ekvinokcijai tebesant Tauro žvaigždyne).

Pasak M. Kremos, Khambhato įlankos dugne besiilsinti gyvenvietė tikriausiai bus išaugusi prie vedose nuolat minimos Sarasvati upės žiočių. Dabar tokios upės Indijoje nėra, todėl XIX-XX a. kai kurie mokslininkai bandė aiškinti, esą vedose minima galinga, daugybės miestų aptūpta upė laikytina stepių nomadus kažkur ne Indijoje labai nustebinusia, ir todėl vėliau jau Indijoje egzaltuotai apdainuota realija. Tačiau šios prieš maždaug 5000 metų

Neaiškios paskirties iš plytų sudėlioti ratai Indijoje

nis išsirutuliojus iš vadinamojo Indo slėnio rašmenų);

4) Rygvedos tekstų (įskaitant archajiškiausius) liudijamas urbanistiškas ir marinistiškas vediškosios civilizacijos pobūdis;

5) senovės indų ir graikų istorikų liudijamas itin ilgas Indiją valdžiusių *čakravartinų* sąrašas (daugiau kaip 150 imperatorių, iki Čandra-

išdžiūvusios upės vaga aiškiai matoma iš kosmoso padarytose nuotraukose ir būtent ant jos krantų rasta jau apie 1000 priešharapiškojo ir harapiškojo laikotarpių miestų bei kitokių gyvenviečių.

**Pagal užsienio spaudą parengė
Sigitas Garmus,
Geistautas Gečys**

EKSPERIMENTINĖS IR KLINIKINĖS MEDICINOS INSTITUTAS

skelbia konkursą mokslo darbuotojų vietoms užimti Socialiai sąlygotų sveikatos problemų skyriuje: 1 asistento (psichiatro), 1 asistento (sociologo), 1 asistento (dermatovenerologo) ir vyresniojo mokslinio bendradarbio (skyriaus vedėjo).

Prašymas direktoriaus vardu ir kvalifikaciją patvirtinančius dokumentus pateikti per 1 mėnesį nuo konkurso paskelbimo dienos adresu: EKMI, Žygimantų g. 9, 2600 Vilnius; tel. 62 88 41.

Direktorius

BchI BIOCHEMIJOS INSTITUTAS

SKELBIA KONKURSĄ Į BIOCHEMIJOS MOKSLO KRYPTIES DOKTORANTŪRĄ.

Dokumentai priimami iki š. m. rugsėjo 1 d. Konkursas vyks rugsėjo mėnesį.

Dokumentai priimami ir informacija teikiama Biochemijos institute (Mokslininkų g. 12, 2600 Vilnius, tel. 72 91 44), el. p. Biochemija@bchi.lt.

Direktorius

Po renginio Japonijos atstovui Atsuhiko Ohkita forumo dalyviai pateikė daug klausimų

tus, yra svarbu spėti laiku jas pasiūlyti. Taigi tenka visą laiką ieškoti novatoriškų sprendimų.

Konkurencija yra geras dalykas, kai ji garbinga. O ar Lietuvoje konkurencija vyksta pagal garbės kodekso reikalavimus?

Lietuva nėra šalis, turinti labai galias tradicijas. Sunku ir tikėtis, kad per dešimtmetį mes jau būtume išmokę tai, ką kitos šalys mokėsi dau-

lėtekio slėnį, stengsimės reklamuoti jį užsienyje, pritraukti žinomų investuotojų, kaip tai vyko Airijoje. Esame numatę ir kitų renginių, bet šiuo metu jų dar nenorėčiau konkretizuoti.

Ačiū už atsakymus. Sėkmės įgyvendinant sumanymus, apie kuriuos pasidalijote su Mokslo Lietuva.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

BOTANIKOS INSTITUTAS

skelbia konkursą mokslo darbuotojų pareigoms užimti šiose laboratorijose:

Floros ir geobotanikos – vyresniojo mokslo darbuotojo (3), mokslo darbuotojo (2), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1);

Ekonominės botanikos – vyresniojo mokslo darbuotojo (3);

Ląstelių inžinerijos – vyresniojo mokslo darbuotojo (1 ir 0,5), mokslo darbuotojo (1), jaunesniojo mokslo darbuotojo (2);

Fitopatogeninių mikroorganizmų – vyresniojo mokslo darbuotojo (1), mokslo darbuotojo (1);

Hidrobotanikos – vyresniojo mokslo darbuotojo (1), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1);

Mikologijos – vyresniojo mokslo darbuotojo (1 ir 0,5 etato), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1);

Radioekologijos – mokslo darbuotojo (1), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1);

Radioekologijos laboratorijos Vandens toksikologijos sektoriuje – vyresniojo mokslo darbuotojo (0,5);

Kraštovaizdžio ekologijos – vyresniojo mokslo darbuotojo (2), mokslo darbuotojo (1 ir 0,5), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1);

Augalų fiziologijos – vyresniojo mokslo darbuotojo (2), mokslo darbuotojo (1), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1);

Augalų fiziologijos laboratorijos Gravitacinės fiziologijos sektoriuje – vyresniojo mokslo darbuotojo (1), jaunesniojo mokslo darbuotojo (2);

Fitovirusų – vyresniojo mokslo darbuotojo (1), vyresniojo mokslo darbuotojo (1), mokslo darbuotojo (1), jaunesniojo mokslo darbuotojo (1);

Biodestruktorių tyrimo – vyresniojo mokslo darbuotojo (1);

Genetikos – mokslo darbuotojo (1).

Dokumentai priimami iki š. m. rugsėjo 13 d. adresu: Botanikos institutas, Žalųjų ežerų g. 49, LT-2021 Vilnius.

Išsamesnė informacija: www.botanika.lt/bi, tel. 697740, el. paštas botanika@botanika.lt.

Direktorius

Jau šviečia pastatytas kalbos rūmas

LKI direktorius habil. dr. Giedrius Subačius ir direktoriaus pavaduotoja dr. Jolanta Zabarskaitė sveikina dr. Joną Paulauską, užbaigus Žodyno XX tomą

Žodyno teksto rašytoja ir redaktorė Angelė Vilutytė džiaugiasi dvidešimtuoju tomu

Kunigas Vaclovas Aliulis MIC, prof. Antano Salio žmona Sofija Salienė su dukra prof. Rimgaile Salyte, Žodyno redaktorė dr. Irena Ermanytė, doktorantė Audronė Gužauskaitė

Atkelta iš 1 p.

Žodyno XX tomo pasitiktuvės

Pasitvirtino sena tiesa, kad šventė viena nevaikšto. Paskutinio Žodyno tomo pasirodymas sutapo su kalbininko prof. Antano Salio, kuris 1941–1944 m. buvo ir Lietuvių kalbos instituto direktorius, šimtosiomis gimimo metinėmis. Nors šimtas metų sukaks tik liepos 2 d., bet paskutinio *Lietuvių kalbos žodyno* tomo ir viso Žodyno pabaigtuvės tapo ir A. Salio 100-ųjų gimimo metinių minėjimu. Birželio 6-7 d. vyko mokslinė konferencija *Leksikografijos ir leksikologijos problemos*, skirta žymiajam kalbininkui, Antrojo pasaulinio karo metais išsaugojusiam *Lietuvių kalbos žodyno* kartoteką (1945 m. rugpjūtį 12 kartotekos dėžių rasta Salantų bažnyčios bokšto rūsyje, o 4 dėžės – 1948 m. balandį Kauno šv. Antano bažnyčios rūsyje).

Simboliška, kad A. Salys gimė tais pačiais 1902 metais, kai kalbinė medžiaga būsimajam *Lietuvių kalbos žodyniui*, jo kartotekai, pradėjo rinkti Kazimieras Būga, ska-

tinamas Janio Endzelyno ir kitų kalbininkų. Vadinasi, šiemet 100 metų sukako ir *Lietuvių kalbos žodyno* kartotekai, didžiausiam Lietuvių kalbos instituto ir lietuvių tautos dvasiniam turtui. Taigi visos šios sukaktys, paskutinio Žodyno tomo pasitiktuvės ir viso Žodyno leidybos pabaigtuvės, buvo pirmiausia švenčiamos naujuose Lietuvių kalbos instituto rūmuose. Jie tebestatomi, bet galima suprasti Instituto darbuotojų norą savo ir visų mūsų didžią šventę sutikti būtent puikioje naujųjų rūmų salėje. „Juk ir *Lietuvių kalbos žodyną* galima vadinti lietuvių kalbos rūmais“, – pradėdamas Antanui Saliui skirtą konferenciją kalbėjo Lietuvių kalbos instituto direktorius habil. dr. Giedrius Subačius.

Siekdami tikslumo pastebėsime, jog *Lietuvių kalbos žodyno XX* tomo pristatymas žurnalistams buvo surengtas viena diena anksčiau, t. y. birželio 5 d., per spaudos konferenciją, kuri taip pat vyko naujuosiuose rūmuose. Galima tik stebėtis Instituto, kuriam vadovauja jaunas direktorius habil. dr. Giedrius Subačius, darbuotojų sutelktumu, orga-

nizuotumu rengiant šią išties reikšmingą šventę. Jeigu ir tektų apgalvestauti, tai tik dėl vieno: toli gražu nepakankamo žiniasklaidos dėmesio šiems renginiams. Valdžia suprato, kaip svarbu šiomis dienomis būti kartu su žodyninkais ir visais kalbininkais, bet masinės spaudos ir televizijų kiti prioritetai. Kai į pirmąją spaudos konferenciją naujuose Lietuvių kalbos instituto rūmuose, be pačių Instituto darbuotojų, atvyksta tik *Gimtosios kalbos* ir *Mokslo Lietuvos* redaktoriai, tai vis dėlto mažoka.

Birželio 5-oji – poeto Vytauto Mačernio (1921 06 05–1944 10 07) gimimo diena, tad nieko nuostabaus, kad *Lietuvių kalbos žodyno* vyriausiasis redaktorius Vytautas Vitkauskas pirmiausia poetą ir prisiminė. Tiksliau – jo lemtingą epitetą *Maža tauta su dideliu žodynu*... Kaip joki kitą Lietuvos poetą tomis dienomis daug kas citavo V. Mačernį, keliais imliais žodžiais susiejusį tautą ir žodyną, užčiuopusį esminę ir dramatišką sąsają.

Įdomu, jog V. Mačernio šitaip apie žodyną sakyta, kai didžioji jo dalis tebegulėjo lapeliuose ir kartotekoje, nes tik 1941 m. buvo išleistas pirmasis *Žodyno* tomas. Tad tik jį vieną ir tebuvo lemta išsvysti poetui. Antrojo tomo 1947 m. poetas nebesulaukė.

17 pūdų žodžių medaus

Taigi į XXI amžių įžengėme su didžiuoju *Žodynu*, ir iš šios viršukalnės galima apžvelgti nueitą kelią. Jis labai vingiuotas, todėl dar brangesnis. G. Subačius priminė, jog XIX a. – tai neparašytų, nepabaigtų lietuviškų žodynų amžius. Iš visų išlikusių žodynų rankraščių Didžiojoje Lietuvoje nė vienas nebuvo išspausdintas. Aplinkybės buvo labai nepalankios, kopėjams į kalną pristigdavo jėgų. Tačiau lietuviai buvo tvirtai pasiryžę turėti savąjį žodyną, tad visą XX amžių *Lietuvių kalbos žodynas* buvo rašomas, žodžiai lasiojami ne tik iš senųjų raštų, bet ir iš gyvosios kalbos vartotojų.

Kuo šiame darbe galėjo remtis Kazimieras Būga? 10-12 talkininkų, susipratusių inteligentų kunigų ir mokytojų. 1902 metai – Lietuvoje dar buvo spaudos draudimas, jau 70 metų, kai Vilniaus universitetas uždarytas, o Lietuvos valstybę nebent sapne galėjo regėti koks keistuolis ar nuo tikrovės atitrūkęs svajoklis. Tikriausiai galėtume pasakyti, jog į savąją valstybę ėjome ir per savąjį *Žodyną*, kurio pradžia – tie Kazimiero Būgos prirašyti lapeliai su žodžių medumi. Nuo tų lapelių ir pradėta kaupti būsimą *Žodyno* kartoteką. Bet tai buvo dar pavienių bičių nešamas medus. Visą šį žodžių turtą, savo brangiąją kartoteką, Pirmojo pasaulinio karo metais K. Būga išsivežė į Rusijos gilumą, vežiojosi po plačiąją šalį. Į nepriklausomą Lietuvos valstybę kalbininkas atvežė 17 pūdų kartotekos, įrodydamas, kad ir mažomis pajėgomis galima dirbti didelius darbus.

K. Būga puikiai suvokė savo darbo prasmę ir būsimą *Lietuvių kalbos žodyno* svarbą tautai, tačiau visos tautos darbu šį *Žodyną*, ko gero, galėtume laikyti tik nuo Juozo Balčikonio laikų. 1930 m. jis buvo paskirtas *Žodyno* redaktoriumi ir darbą suaktyvino. Jis numatė ir būsimą *Žodyno* kryptį: pateikti žodžių istoriją, tarmių, tautosakos, senųjų

raštų duomenis. Žinoma, būtinai vartojimo pavyzdžiai. Pirmenybė buvo teikiama paveldėtiems žodžiams, išgliaudytiems iš tarmių ir senųjų raštų, ne tik iš spausdintų knygų, bet ir iš rankraščių. Visa tauta turi tapti *Žodyno* autore, o svarbiausi žodžių ir sakinių pateikėjai turėjo būti močiutės ir senukai. Žodžius užrašinėjo ir gimnazistai, mokytojai, Vytauto Didžiojo universiteto dėstytojai, kunigai bei visi susipratę inteligentai. J. Balčikonis jau turėjo 857 korespondentus kone visose parapijose. Patys tų žodžių rinkėjai tėvų ir senelių kalbą stengėsi pažinti, jos turus suvokti bendraudami su žodžių pateikėjais. Žodyninkų darbą labai rėmė ir Lietuvos prezidentas Antanas Smetona, turėjęs filologinį išsilavinimą.

Giedimino Zemlicko nuotraukos

Latviai dr. Laimutė Balode ir dr. Agris Timuška dovanuoja Institutui Krišjano Barono surinktų latvių liaudies dainų 7 tomus

Prof. Aleksas Girdenis su savo mokiniais Aurelija Genelyte, dr. Erdvilu Jakuliu, dr. Rolandu Mikulsku ir Jolita Urbanavičiene

Giedrius Subačius ir Jolanta Zabarskaitė spaudos konferencijoje pristato leidinį „Dvidešimt Lietuvių kalbos žodyno tomų“, Lietuvių kalbos žodyno XX tomą ir Bronės Vosylytės knygą, „Kelias į didįjį Žodyną“

Žodynas kluvo kaip nepakankamai socialistinis

Po Antrojo pasaulinio karo, kai Lietuva priklausė Tarybų Sąjungai, ideologiniais varžtais pradėtas veržti ir žodynininkų darbas. Daugelis užrašytų ir *Žodyne* teikiamų sakinių jau nebeatitiko valdžios nuostatų, nes turėjo byloti apie socialistinio gyvenimo būdą, o „slogi praeitis“ ir tarpukario nepriklausomos valstybės gyvenimas turėjo būti kuo greičiau ir visiems laikams užmirštas. Taip iš būsimųjų *Žodyno* tomų turėjo būti išvėtyta visa, kas tautos gyvenime buvo savita ir nepakartojama, užtat „socialistinio mąstymo“ rašytojų kūrybos pavyzdžiams buvo teikiama pirmenybė.

J. Balčikonui 1947 m. dar pavyko išleisti *Žodyno* antrąjį tomą, bet greitai su vyriausiojo redaktoriaus pareigomis jam teko atsiveikinti. Jį pakeitęs *Žodyno* atsakingasis redaktorius Kazys Ulvydas su bendradarbiais vis dėlto ir tomis sąlygomis dirbo be galo svarbų darbą, nors trečiojo tomo pavyko sulaukti tik 1956 m. K. Ulvydą pakeitęs Jonas Kruopas 1962–1976 m. vadovavo sudarant ir leidžiant septynis žodyno tomus (T. 6–10 ir pakartotų ir rašytų pagal instrukciją T. 1–2). Po J. Kruopo mirties *Žodyno* vyr. redaktoriumi vėl grįžo K. Ulvydas, kuris iš viso vadovavo net 9 tomų sudarymui bei leidybai (T. 3–5 1956–1959 m. ir T. 11–16 1978–1995 m.).

Nuo 1996 m. *Žodyno* paskutinių keturių tomų vyr. redaktorius ir J. Balčikonio tradicijos tęsėjas yra prof. Vytautas Vitkauskas, kuris Lietuvių kalbos institute dirba nuo 1958 m., o jo pavardę tarp *Žodyno* tekstų rengėjų randame nuo 1973 m. išleistojo IX tomo.

Ugtelėjome su paskutiniu tomu

2002 m. birželio 3 d., kai iš spaustuvės atėjo signalinis *Lietuvių kalbos žodyno XX* tomo eg-

Žodynininkai dr. Jonas Klimavičius ir dr. Antanas Balašaitis

zempliorius, G. Subačius prisipažino išgyvenęs nepaprastą akimirka, kuri išsiliejo šiais žodžiais: *Jau turime savo „Žodyną“ – džiaukimės.* Tad gal V. Mačernio sielvartingas atodūsis apie mažą tautą su dideliu žodynu nuo šiol tėra praeitojo laiko poetinis įvaizdis ir kartu su G. Subačiumi galime paklausti: gal jau nesame maža tauta, jeigu turime visą didįjį *Žodyną*? Kartu su *Žodynu* augome kaip tauta, o su paskutiniu tomu neįtikėtina ugtelėjome?

Pirmasis *Žodyno* tomas birželio 6 d. iškilmingai buvo įteiktas paskutiniam *Žodyno* vyriausiajam redaktoriui prof. habil. dr. Vytautui Vitkauskui. Tokia pat dovana buvo apdovanoti ir kiti žodynininkai, tarp jų ir Gedimino ordino kavaliereus dr. Jonas Paulauskas, kuris per 50 metų dirbo prie *Žodyno*.

Žodyno XX tomas iškelia ir į Rygą bei Daugpilį, iš kur lietuvių kolegų pasveikinti buvo atvykę kone dvi dešimtys latvių žodynininkų bei kalbininkų. Kaip čia neprisiminti, kad latvių kalbininkas Janis Endzelynas buvo Kazimiero Būgos didysis skaitintojas imtis *Lietuvių kalbos žodyno* rašymo darbo.

Lietuvių kalbos instituto Tarybos pirmininkė dr. Danguolė Mikulėnienė ir direktorius habil. dr. Giedrius Subačius pradeda prof. Antano Salio 100-mečiui skirtą konferenciją

Kalbininkai prof. Pietro U. Dini ir prof. Vytautas Mažiulis konferencijos pertraukos metu

Vasara kaitina žodynininkų kraują

Žodynininkai jaučiasi užbaigę didelį savo pirmtakų pradėtą darbą, tad mano turį moralinę teisę ir šiek tiek atsipūsti, nors labai neilgai. Šią vasarą jų dar laukia ekspedicija, V. Vitkauskas užsidedęs tyrinėti aukštaičių ir žemaičių sandūros ribas.

Lietuvių kalbininkų pasveikinti su XX *Žodyno* tomu ir dalyvauti prof. Antano Salio 100-mečiui skirtoje konferencijoje atvyko didelis būrys latvių kalbininkų

Žemaičių riba pasitraukė į vakarus ir kalbininkams rūpi – kodėl? Kai kur aukštaičių vietovėse aptinkama daug žemaitiškų formų, todėl kalbininkai jaučiasi užėję visiškai įmanomą kalbų ar tarmių sąjungą. Bent jau dviejose vietovėse šitai, atrodytų, buvo visai įmanomas dalykas.

Žodžiu, vasara kaitina žodynininkų kraują, jie norėtų pritraukti į šį darbą ir naujų žmonių, nes vis dar pasiseka sumeškerioti vieną kitą įstabų sakinį ar ligi tol negirdėtą žodį. Štai viena Jurbarko krašto gyventojas pateikė senuko iš apylinkių pasakymą, kai šeimininkė jį sodino už stalo ir mėgino vaišinti: *Aš ne koks didėda, ką tu man čia krauni.* V. Vitkauskas net perpasakodamas tam nepažįstamam senukui jaučia karštą dėkingumą – kurgi ne, juk jis kalbininkams dovanojo žodį *didėda* (suprask, daug valgantis), o jo nerasime *Žodyno* tomuose.

Kita pašnekovė nuo Ariogalos sakė: *Aš dar pirštinę nusižabaloju.* Neprimato, bet sugeba nusimegžti pirštinę – argi ne taikliai pasakya. Paieškojus, pasikalbėjus su senaisiais žmonėmis dar ne vieną kalbos perlą būtų galima išsilukštentinti, įpūsti jam naujos gyvybės ir paleisti gyventi. Vargu ar įmanoma šiandien įsukti kalbos faktų rinkimo ratą, kaip tai buvo J. Balčikonio laikais, bet lietuvių kalbos mokytojai, ypač kaimuose, atokesnėse vietose, galėtų būti jautres-

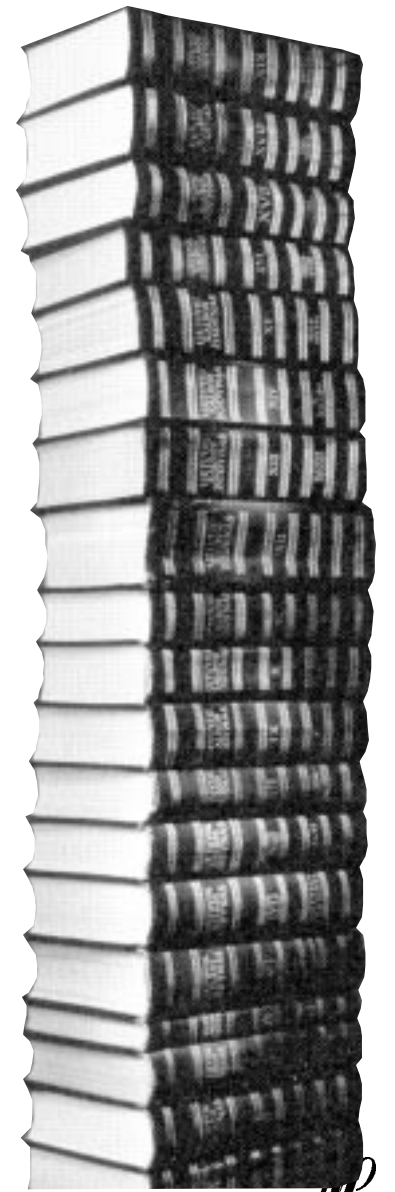
ni senolių kalbai, turėtų nepasibodėti vieną kitą tarmės ar šnektos grožybę ar keistybę užrašyti. Vis neišnyktų, nedingtų iš gyvenimo.

Beje, niekas kitas geriau už žodžius neparodo, kas vyksta šalia mūsų, su mumis ir mumyse. Štai kad ir žodis *vogti*. Visais laikais neįgiama sąvoka, tačiau *Žodyno XIX* tome jau matome ir tokį saki-

bos brolių, labai pavydėti gal neturėtume: patys latviai tvirtina suvokią, jog tauta atsidūrė prie žūties ribos, todėl kalbininkai karštligiškai skuba bent užfiksuoti savo tautos buvimą. Lietuviai tokios grėsmės dar nejaučia, gal todėl ir sustingę, – randa paaiškinimą V. Vitkauskas.

Ypatingą dėmesį *Lietuvių kalbos žodyno* pabaigtuvėms parodė Lietuvos Respublikos Prezidentūra ir Prezidentas Valdas Adamkus, Ministras Pirmininkas Algirdas Brazauskas bei Lietuvos Respublikos Seimas. Prezidento rūmuose birželio 6 d. vyko *Lietuvių kalbos žodynu* skirta iškilminga konferencija, birželio 7 d. – Vyriausybės rūmuose iškilmingas minėjimas ir A. Salio 100-osioms metinėms skirtos konferencijos uždarymas. Šventė nusitęsė ir į birželio 11 d., kai LR Seime buvo atidaryta paroda *Lietuvių kalbos žodynas – didžiausias lietuvių kalbotyros veikalas.* Žodyno pabaigtuvėms taip pat buvo skirtas Seimo plenarinis posėdis. Bet apie tai kitoje rašinio dalyje.

Bus daugiau

Atokvėpiui – tik akimirka

Niekam nekyla abejonių, kad reikalinga elektroninė *Žodyno* versija – šis darbas jau dirbamas. Kultūringos tautos rūpinasi ir kitais žodynais – sociologiniais, žargonų ir pan. Mes vis dar nesulaukiame tarmių, istorinių ir kitokių žodynų. Beje, kaimynai latviai spausdina dvitomius tarmių žodynus. Džiaugdamiesi dėl kal-

Visuotinė lietuvių enciklopedija: sutelks ar supriešins? (3)

Pabaiga, pradžia Nr. 10, 11

Lietuvos mokslų akademijoje gegužės 3 d. vykusios *Visuotinės lietuvių enciklopedijos* pirmojo tomo aptarimo metu galėjo atrodyti, kad lietuviams svarbūs ir rūpi tik du dalykai: ideologija ir svetimvardžių rašyba. Įdomu, kaip visa tai atrodys leidžiant paskutinį dvidešimttomės *Enciklopedijos* tomą? Bet kuriuo atveju diskusijos dalyvių mintys turėtų neprarasti vertės, nes rodys bent jau augimo sunkumus, su kuriais susiduriame.

Pagarba enciklopedinių kasyklų šachtininkams

Arvydas Karaška, nors prisitātė esąs daugiabučių namų bendrijos valdytoju, bet daugeliui tikriausiai pažįstamas labiau kaip muzikologas, lietuvių liaudies muzikos instrumentų tyrinėtojas ir žinovas, *Muzikos enciklopedijos* straipsnių autorius. Žodžiu, jam nesvetima enciklopedinio darbo patirtis. A. Karaška išsitikinęs, jog nepaisydami džiaugsmo, su kuriuo pasitinkame pirmąjį *VLE* tomą, turime matyti ir trūkumus. Jie, akivaizdūs ir paslėpti, glūdi maždaug 10-12 metų įvykių istorijoje. Jau turime istorijos pamoką, kuri daugeliui žmonių ir šiandien yra lyg kraujojanti žaizda.

Nuo paskutiniojo parodomosios „raudonosios“ *Lietuviškos tarybinės enciklopedijos* XIII tomo (1985) ir *Tarybų Lietuvos enciklopedijos* IV tomo (1988) pasirodymo jau buvo praėję keleri metai ir spaudai buvo rengiamas Enciklopedinis žodynas. Anot A. Karaškos, tai būtų buvusi ta pati visuotinė enciklopedija, tik glausta. Šis dvitomis būtų užpildęs didelę mūsų kultūros spragą, bet taip ir nebuvo išspausdintas. Susidūrė dviejų grupuočių, norėjusių vadovauti Enciklopedijų leidyklai, interesai, o baigėsi tuo, kad buvo sujungtos dvi visiškai skirtingos institucijos – *Mokslo* ir Enciklopedijų leidyklos.

Nesusigražinsime žmonių, kurie dirbo *Mokslo* ir Enciklopedijų leidyklose, tuo labiau kad kiti jau išėję negrįžtamai. A. Karaška prisimena daugelio tų darbuotojų kompetingumą, nepaprastą kruopštumą ir profesinį sąžiningumą – tai buvo tikri enciklopedinių kasyklų šachtininkai. Kaip dabar prisimena vieną jų – Valdemarą Kvietkauską, kuris buvo tikras būsimųjų enciklopedininkų ugdytojas (nė viena aukštoji mokykla jų nerengia), mokęs sąžiningumo, logikos, preciziško mąstymo. Tai išties tikras knygos profesionalas, mokęs paprastų ir vertingų tiesų: jeigu trūksta žinių, praleisk dieną bibliotekose, gilinkis, apauk žiniomis, bet atsinešk aukso smilčių straipsniui.

A. Karaška prisimena, kaip jo kartos darbuotojai rašė savo pirmuosius straipsnius enciklopedijai.

Iš pirmo straipsnio liko dešimtadalys, užtat iš antrojo –

gal jau pusė. Būdavo, profesorius atneša straipsnį, o ranka nekyla prisiesti, nes tai traktatas, bet ne enciklopedinis straipsnis, kur reikia minties esencijos ir tikslumo kaip svarstyklėse. Pajėgių autorių gal ir šiaandien pavyktų rasti, bet 10 litų už enciklopedinio straipsnio mašinraščio puslapį, žinant, kiek reikia įdėti darbo rašant, – juokingas atlygis. Nori nenori ir pačiam žmogui tenka pasirinkti: ar rašyti straipsnius, ar rinktis geriau apmokamą darbą. Štai pačiam A. Karaškai ne iš gero ir tekę pasirinkti namų komendanto darbą. Žinoma, yra ir profesinio prestižo dalykai, kurių nepaneigsi, didelis moralinis pasitenkinimas, kai pavyksta pasiūlyti ir įgyvendinti idėją, kurios niekur kitur nerasi. A. Karaška siūlo bet kurioje pasaulio enciklopedijoje paieškoti straipsnių apie folkloro ansamblius – juk nerasime. O keturtomėje *Tarybų Lietuvos enciklopedijoje* jau buvo ir dvidešimttomėje *VLE* bus, suprantama, ir *Muzikos enciklopedijoje* taip pat. (Prie pastarosios enciklopedijos pačiam A. Karaškai daugiausia ir teko darbuotis.)

Kalbėdamas apie svetimvardžių rašybą A. Karaška papasakojo du jam pačiam didelį įspūdį palikusius prisiminimus. Taip jau nutiko, kad jam, dar jaunam vaikiniui, buvo tekęs vienos prestižinės užsienio enciklopedijų leidyklos užsakymas: parašyti dešimtį ar daugiau straipsnių apie lietuvių liaudies muzikos instrumentus. Paskambinęs į Angliją tos enciklopedijos vyriausiajam redaktoriui A. Karaška pradėjo vardyti, kiek daug unikalių, pasaulio kultūrai reikšmingų muzikos instrumentų senovėje turėję lietuviai. Ilgai aiškinti nereikėjo, nes anglas tuojau pat pareiškė: *mes viską imam, pirkim, tik jūs rašykite*. Kai iš Anglijos pradėjo eiti korektūros skiltys, A. Karaška buvo maloniai nustebintas: senųjų lietuviškų muzikos instrumentų pavadinimai – žvejų lenta, barškalas, skudu-

Muzikologas Arvydas Karaška buvo maloniai nustebintas anglų enciklopedininkų dėmesio lietuvių liaudies muzikos instrumentams

atsiūsti lietuviškų diakritinių ženklų pavyzdžius, kad leidėjai galėtų tiksliai užrašyti tų lietuviškų muzikos instrumentų pavadinimus ir perteikti vizualinį jų vaizdą. Štai šitaip.

Ir kitas prisiminimas. Kai Lietuva atgavo nepriklausomybę ir Kauno *Žalgirio* krepšinininkai drąsiai veržėsi į Europą, dėl mūsų pačių neprincipingumo, o gal ir nemokšiško kuriam laikui buvo palaidotas šios komandos vardas: ant sportininkų marškinėlių ir visur kitur buvo pradėta angliškai rašyti *Žalgiris*. Kokių dar bereikia komentarų.

Teks mokytis užsienio kalbų

Kalbininkas Jonas Klimavičius priminė Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkės Irenos Smetonienės kalboje išsakytą priešpriešą: *inteligentas ir visuomenė. Atseit*

Pasak kalbininkės dr. Danguolės Mikulėnienės, Enciklopedijos pirmojo tomo paklausa yra geriausias atsakas kritikams

čia visur su lietuviško raidyno raidėmis ž, š, č. Net ir pavardė *Karaška* anglų enciklopedininkų užrašyta taip, kaip patys lietuviai rašo. Dar labiau mūsų autorius nustebo, kai jį pasiekė specialus ir labai mandagus laiškas: anglų enciklopedininkai prašė

inteligentai nepasitarė su visuomene, kokios svetimvardžių rašybos laikytis *Visuotinėje enciklopedijoje*. Kadangi gegužės 1 d., taigi kone *VLE* svarstyto Lietuvos MA išvakarėse, Lietuvos televizijos su Briuseliu nutiestame tilte kalbėjo Europos Komi-

sijos komisaras plėtrai Giunteris Ferhoigenas (Günter Verheugen), kurio pavardė lietuviškoje televizijoje buvo užrašyta nei šiaip, nei taip, tai J. Klimavičius ir paklausė: *Nejau mūsų Nacionalinėje televizijoje neatsiranda nė vieno inteligento?*

Kalbininkui labai nuoširdi atrodė prof. K. Makariūno kalba. Iš tikrųjų kiekvienas žmogus turi savąją gyvenimo patirtį ir jam būna sunku persilaužti, prisitaikyti prie naujų reikalavimų. Tai suprantama ir žmogiška. Tačiau 2001 m. buvo Europos kalbų metai, o Europoje galioja nuostata: be gimtosios būtina mokėti ir dvi svetimias kalbas. Taigi niekur nedingsim, turėsime mokytis.

Dėl rašybos neužsisakė Enciklopedijos

Lietuvos vartotojų asociacijos valstybinės kalbos grupės atstovas Mindaugas Tamošiūnas *VLE* pirmajame tome tvirtino pasigendąs objektyvumo. Štai kad ir straipsnis, nagrinėjantis sąvoką *aneksija* – mokliškai, dalykiškai ir objektyviai išaiškinta, ką ši tarptautinės teisės sąvoka reiškia. Bet ką matome įžanginiame žodyje ir toliau, skaitydami kitus tekstus? Kalbama tik apie sovietinę Lietuvos okupaciją, kuri truko 50 metų. M. Tamošiūnui toks aiškinimas kliūva, nes supainiojamos dvi skirtingos sąvokos. Mat okupantas bent nesisavina užimtos šalies ar teritorijos, o aneksija – grėsmingesnis žingsnis, nes agresorius tą teritoriją prisijungia prie savo valstybės, ignoruodamas tarptautines teisės normas.

Taigi dvi skirtingos tarptautinės teisinės kategorijos, kurias *VLE* autoriai ir sudarytojai teisingai išaiškina, bet kituose straipsniuose patys kažkodėl visiškai nesivadovauja. M. Tamošiūnas visa tai vertina kaip žemo lygio politinį subjektyvumą ir tendencingumą.

Kaip galima pirmąjį *Enciklopedijos* tomą vadinti objektyviu, jeigu nesugebame objektyviai ir lietuviškai taisyklingai pavadinti net buvusios valstybės Tarybų Sąjungos? – toliau piktinasi M. Tamošiūnas. Taip pat ir su buvusiomis tarybinėmis respublikomis, neišskiriant ir

Lietuvos TSR. *Enciklopedijos* autoriai ir sudarytojai visur prikišamai rašo SSRS, Lietuvos SSR, nors niekam nėra paslaptis oficialūs to meto valstybės ir respublikų pavadinimai. Argi tai ne žemiausio lygio politikos tendencingumas?

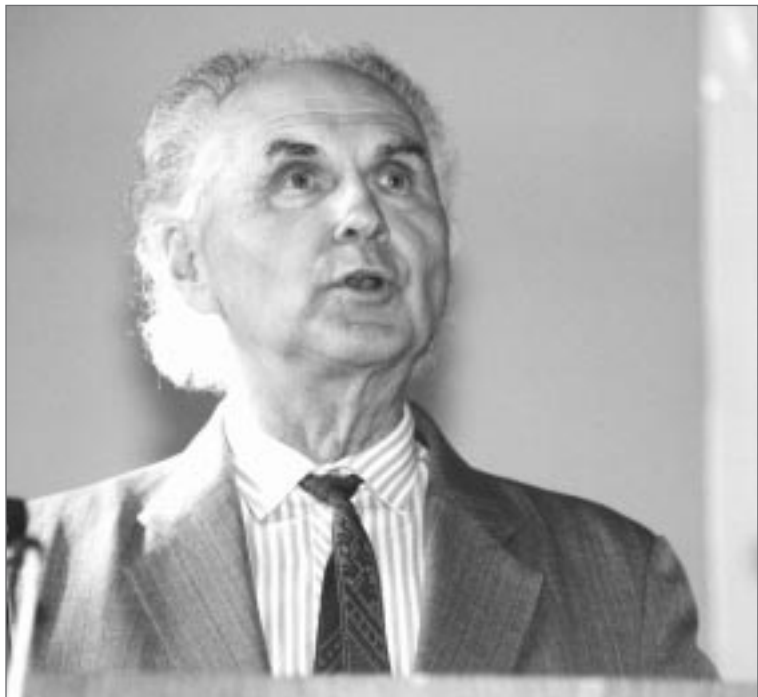
Kalbėtojas pažadėjo dėl rašybos kalbėti trumpai, bet pernelyg daug susikaupusių nuoskaudų sutrukdė pažadą įvykdyti. Vartotojų asociacijos valstybinės kalbos grupė, kuriai priklauso ir M. Tamošiūnas, aiškino, kaip visuomenė vertina *VLE* priimtus svetimvardžių rašybos principus. Vilniaus centriname knygne prie *VLE* prenumeratos stalielio buvo siūloma atsakyti į anketos klausimus. Pasak šios apklausos organizatorių, už originalią svetimvardžių rašybą pasisakė 3 iš 26 užpildžiusių anketą. M. Tamošiūnas teigė pažįstamų žmonių, kurie dėl tos nelemtos svetimvardžių rašybos neužsisako *Enciklopedijos*.

M. Tamošiūnas priminė užsienio kalbų moko doc. Bartkaus (gaila, nebuvo paminėtas vardas) tarp užsienio kalbų studentų atlikto tyrimo rezultatus: daugelis lietuviškuose tekstuose norėtų matyti sulietuvinčius svetimvardžius, skliausteliuose pateiktiant originalią formą. M. Tamošiūnas taip pat rėmėsi akad. Laimučio Telksnio nuostata rašyti svetimvardžius lietuviškai, skliaustuose pateikiant originalią formą ne tik rašančių lotyniška abėcėle, bet ir kitais pasaulio tautoms įprastais rašmenimis – *Enciklopedijoje* tai galima padaryti. Žvelgiant į ateitį, informacinės visuomenės reikalavimus, visa tai būtina padaryti. Deja, mes vis dar akylai mėgdžiojame Vakarų, – piktinosi kalbėtojas.

Toliau jis priminė *Atgimime* spausdintus prof. Arnoldo Piročkinio straipsnius, kuriuose įrodinėjama, kad vienintelis būdas išsugauti mūsų kalbos sistemą ir svetimvardžių autentiškumą – tai rašyti lietuviškai, skliausteliuose nurodant originalų rašybos būdą, ir ne vien lotyniško raidyno.

Labai gerai, jeigu kiekvienas išmoksime tris kalbas ir būsime geri europiečiai, tačiau 60 kalbų, rašančių lotynišku raidynu, neišmoksime, nebent būtume išskirtinai poliglota. Vadinas, nuolat susidursime su problema, kurią būtina spręsti. Todėl M. Tamošiūnas ir kvietė naujos sudėties Valstybinės kalbos komisiją imtis rengti geresnes svetimvardžių transkribavimo ir lietuviškos perrašos taisykles. Jų pagrindai esą buvo padėti dar rengiant tarybinio laikotarpio enciklopedijas, ir tą darbą atliko ne partijos funkcionieriai, o kalbininkai, išstudijavę ne vien rusų kalbos, bet įvairių kalbų gramatikas ir fonetikas. Jeigu senos taisyklės šiandien netinka – taisykime, tobulinkime. M. Tamošiūnas kvietė imti pavyzdį iš latvių, kurie leidžia transkribavimui iš įvairių kalbų skirtus atskirus leidinius. Tą ir mes turėtume daryti, o ne viską jaukti, perbraukti turėtąją patirtį.

Toliau kalbėtojas pabėrė priekaištų Valstybinės lietuvių kalbos komisijai (matyt, senos sudėties). Kliuvo ir garsiajam Komisijos nutarimui Nr. 60 (priimtas 1997 m. birželio 19 d.), kuris autoriaus ir, matyt, Vartotojų teisių gynimo asociacijos narių nuomone, esąs prieštaringas, kertasi ir su Valstybinės lietuvių kalbos įstatymu. Asociacijos valstybinės kalbos grupė, – teigė kalbėtojas, – žada kreiptis į teisininkus, kad šie minė-

Vartotojų teisių gynimo asociacijos atstovas Mindaugas Tamošiūnas apgailestavo, kad enciklopedininkai akiai pasikloviė Valstybinės lietuvių kalbos komisijos nutarimo Nr. 60 reikalavimais

tąjį nutarimą Nr. 60 ir jo reglamentuojamą autentišką svetimvardžių rašybą įvertintų LR Konstitucijos požiūriu.

Baigdamas M. Tamošiūnas padėkojo enciklopedininkams už jų triūsą, bet kartu išreiškė apgailestavimą, kad jie akiai laikėsi nutarimo Nr. 60 ir nepaisė argumentuotų siūlymų, kaip reikėtų geriau sutvarkyti svetimvardžių rašybą. Tada *Enciklopediją* būtų galėję skaityti ne tik išrinktieji. Kiekvienas Lietuvos pilietis turi teisę reikalauti, kad tai būtų pirmiausia lietuviška enciklopedija, – baigė savo kalbą M. Tamošiūnas.

Paskutinis priekaištas enciklopedininkams, kad šie paisė Valstybinės lietuvių kalbos komisijos reikalavimų, šių eilučių autoriaus nuomone, atrodo ne visai logiškas. Reikalaujama įvesti svetimvardžių rašybos tvarką, kaip ją suvokia Vartotojų teisių gynėjų asociacijos nariai, jos atstovas kartu kvietė nepaklusti valstybinės kalbos ir rašybos reikalus reglamentuojančios institucijos (tegu ir buvusios sudėties) reikalavimams. Ar tai nėra kvietimas į kalbos tvarkybą išleisti anarchijos ir revoliucinių tradicijų gaivalą?

Reikia pripažinti, kad nė vieno kito oratoriaus kalba nesukėlė tokio gyvo klausytojų atgarsio, teisybė, ne visada pritariančio. Viena iš salės replikų: *Kaip ponas Tamošiūnas reaguotų, jeigu prancūzai jo pavardę užrašytų, pvz., Tamauchounasse?* Paklaustasis atsakė, jog reagu-

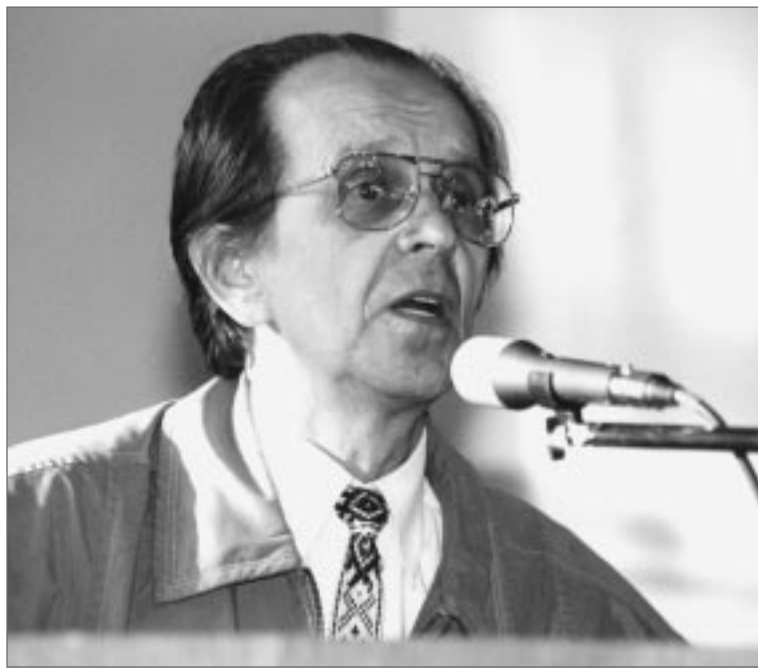

Kalbininkas akad. Zigmantas Zinkevičius ir Lietuvos MA viceprezidentas akad. Algirdas Gaižutis

tų palankiai, jeigu skliaustuose rastų parašyta ir originalia forma.

Ideologijos ir rašybos sankryžoje

Skirtingai nuo prieš tai kalbėjusiojo, buvusios Valstybinės lietu-

Kalbininkas Jonas Klimavičius pripažįsta, kad būna sunku atsikratyti savo įpročių

vių kalbos komisijos pirmininkės dr. Danguolės Mikulėnienės (dabar Lietuvių kalbos instituto Tarybos pirmininkė) kalba buvo labai lakoniška. Klausydami oratorių tvirtino visą laiką potekstėje jautusi arba atvirai girdėjo svarstant iš esmės apie du dalykus – ideologiją ir rašybą. Ar ne iš čia ir triukšmo

dėl svetimvardžių rašybos ideologinės šaknys? Esame europiečiai, norime būti gerbiami ir vertinami kitų. Lygiai taip pat ir patys turime išmokyti tolerancijos. Todėl D. Mikulėnienei atrodo nelogiška mokslinėje, informacinėje literatūroje svetimvardžius rašyti skliaustuose, tarsi tai būtų antrinė forma. Užsienyje mūsų pavardžių niekas nekraipo. Skaityti gal ir ne visai įprasta, bet juk *Enciklopedijoje* yra rodyklės. D. Mikulėnienė kvietė geranoriškiau žvelgti į rašybos dalykus, nes geranoriškumo labiausiai trūksta.

Nepaisant visų diskusijų dėl rašybos *VLE* pirmas tomas susilaukė didelio skaitytojų dėmesio, *Enciklopedija* noriai perkama ir prenumeruojama. Jeigu nepatiktų – nepirktų, juk gyvename laisvos rinkos sąlygomis. Tai ir yra visuomenės atsakas į pasiūlą.

Buvusi Valstybinės lietuvių kalbos komisijos pirmininkė tvirtino labiausiai vertinanti du jos vadovautos komisijos darbus: išsaugotą nutarimą Nr. 60 (jis buvo priimtas anksčiau, kai Komisijai vadovavo kitas pirmininkas) ir derybose su Lenkija apginti lietuviški lenkiškų pavardžių rašybos principai. To paties D. Mikulėnienė palinkėjo ir naujos sudėties Komisijai.

Ar glausis enciklopedininkai po Akademijos sparnu

Baigiamajame žodyje Lietuvos mokslų akademijos viceprezidentas akad. Algirdas Gaižutis pastebėjo, kad *VLE* aptarimas vyko gana korektiškai, demokratiškai ir rimtai. Prof. L. Kadžiulis vaizdingas pasakymas, *puolimas prieš „Enciklopediją“*, A. Gaižučio nuomone, šiuo atveju buvo tik laki metafora, kuria pats akademikas ateityje žadėjo būtinai pasinaudoti ir pirmiausia žodžiu *puolimas*. Mat kai aptarimas ar diskusija vyksta akademiškai, ramiai, tai žurnalistų neprisikviesiems neįdomu, jiems leisk pulti, duok kraujo ir aukų. Būtų užtekę paskelbti, kad *pulsime Enciklopediją*, ir salę būtų užplūdusi gerokai aistringesnė publika. Žodžiu, siekiantiems renginių populiarumo reikėtų išdėmėti, kaip galima prisivilioti publiką.

Diskusija parodė, kad niekas nenuvertina enciklopedininkų darbo, kaip ir jų išleisto *VLE* pirmo tomo. Tačiau šalia gerų vertinimų išgirdome ir sveikų dalykiškų kritiškų pastabų, tęsė mintį A. Gaižutis, kurios enciklopedininkams būsiančios labai vertingos.

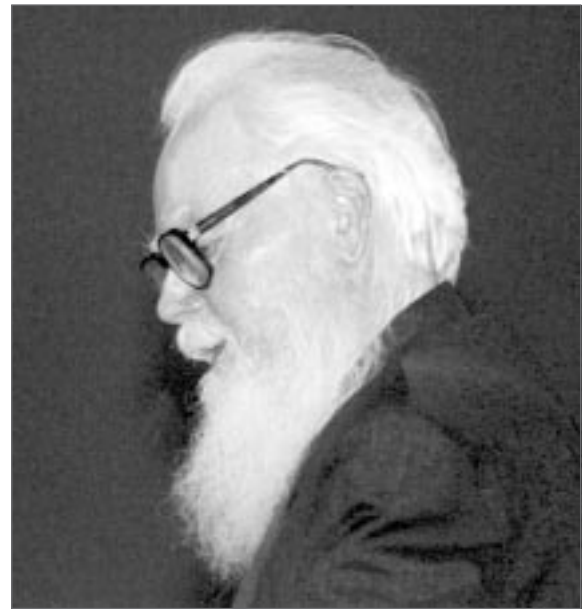
Neturėtų įžeisti pastabos dėl ideologizuoto kai kurių asmenybių, gyvų ir mirusių, vertinimo. Šiuo atveju enciklopedininkams gal praverstų net šio toks santūrumas, nes stipriausios, labiausiai vertinamos tos enciklopedijos, kurios neinterpretuoja, o preciziškai konstatuoja faktus. Tad ir lietuviams reikėtų susilaikyti nuo skubotų vertinimų.

Viceprezidentas išreiškė savo nuostatą ir dėl svetimvardžių rašybos. Šie klausimai buvo aptariami Lietuvos MA Humanitarinių ir socialinių mokslų skyriuje, kurio narių – kalbininkų, istorikų, komunikacijų atstovų – nuomonė buvo gana nedviprasmiška ir vieninga. Pasak A. Gaižučio, *einant į Europą* nederėtų skirtinguose *Enciklopedijos* tomuose kaitaliooti rašybos principų. Jie esą suformuoti kultūringų Europos ir pasaulio tautų, tad protingiausia būtų toms nuostatomis paklusti. Jeigu kuris skaitytojas neįstengia perskaityti kita kalba parašytos pavardės, tai jo išsilavinimo spraga. Mūsų vaikams ir vaikaičiams ši bėda negresia, – teigė akademikas. Pagaliau juk yra Valstybinės lietuvių kalbos įstatymo nuostata, kad reikia pratintis prie autentiškos pavardžių rašybos ir lietuviškos tarties. Tačiau svarbu pasiekti, kad įstatymo reikalavimai būtų įtvirtinti praktiškai. Nereikėtų užimti pozicijos, tarsi gintume nuostatą tik tam tikros tautos dalies, *paliktos savaimingam gyvenimui arba sujauktam kultūros supratimui*.

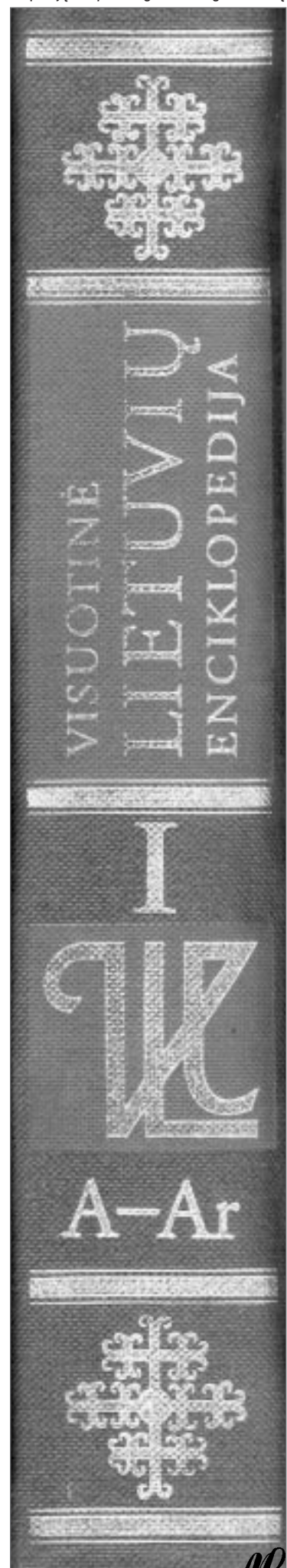
Visi, o ypač enciklopedininkai, laukė, ką viceprezidentas pasakys dėl tolesnės *VLE* leidybos bei dėl pačios Mokslo ir enciklopedijų leidybos instituto ateities. Vargu ar Institutas sugebės išlaikyti esamą statusą ir vykdyti visus mokslo institutui keliamus reikalavimus pagal naująjį Mokslo ir studijų įstatymą. Taigi ką siūlo Lietuvos MA, kol kas viceprezidento A. Gaižučio lūpomis?

Daugelyje pasaulio šalių, kur yra nacionalinės mokslų akademijos, prie jų glaudžiasi leidybiniai centrai, įvairios institucijos, enciklopedijų leidyklos, *jaučiančios motinišką akademijos ranką* ir dalykiškai dirbančios. Iš to išlošia tikrieji enciklopedininkai, nes jie taip apsaugomi nuo partinių, ideologinių nuostatų diktato, besiečiančios politinės konjunktūros. Vis dėlto šiomis užuominomis viceprezidentas sakė nesiekiąs, kad enciklopedininkai būtinai glaustųsi po Mokslo akademijos sparnu, tačiau tokios praktikos pasaulyje esama. Taigi A. Gaižutis jokių konkrečių pasiūlymų nepateikė, tačiau užuominą padarė. Dabar skaitytojai supras, kodėl ypač enciklopedininkų kalbose taip skrupulingai buvo vardijami straipsnių autorių bei *VLE* Mokslinės redakcinės tarybos narių akademiniai vardai.

Gediminas Zemlickas

Lagerius iškentęs rašytojas ir publicistas Viktoras Alekna siūlo neskubėti leidžiant *Enciklopediją* – taip išvengsime daugelio klaidų

VILNIAUS PEDAGOGINIS UNIVERSITETAS

ŠVENČIA DEŠIMTMETĮ

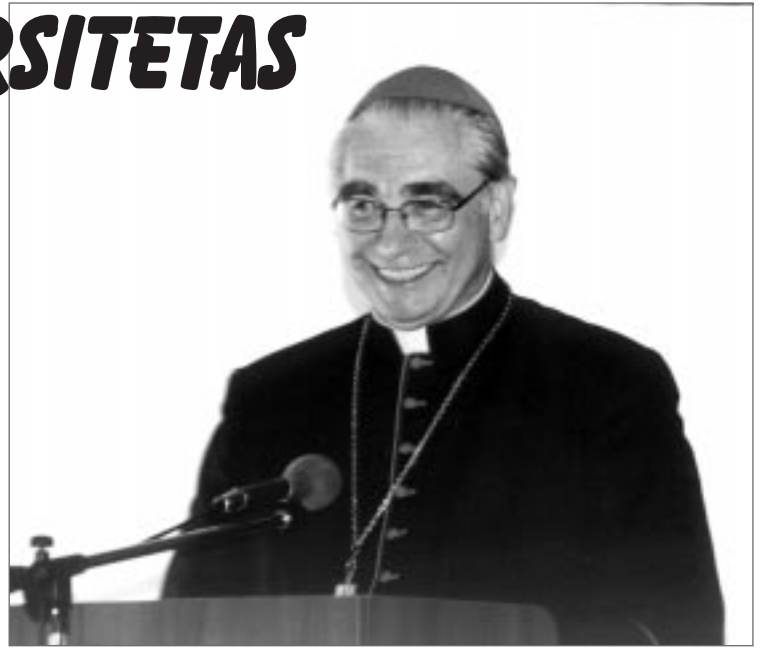
Atkelta iš 1 p.

Ateitis priklausys nuo mokyklos

Iškilmės prasidėjo viena diena anksčiau negu buvo numatę organizatoriai: išvakarėse Vilniaus pedagoginiame universitete lankėsi Lietuvos Respublikos Prezidentas J.E. Valdas Adamkus bei švietimo ir mokslo ministras Algirdas Monkevičius. Pasirašydami garbės svečių knygoje Prezi-

aukštojoje mokykloje. Pedagoginis universitetas priglaudė Tikybos katedrą, pradėjo rengti tikybos mokytojus visai Lietuvai. Tai gražaus Bažnyčios ir Universiteto bendradarbiavimo pavyzdys, – tęsė savo prkalbą kardinolas, atmetęs teiginį, kad Bažnyčia esanti prieš mokslą, atsilikusi ir atsigręžusi į viduramžius. Priešingai, Bažnyčia visada ėjo su kultūra, daro viską, kad nebūtų priešinama mokslui. Bažnyčia siekia Dievo tiesos ir tą tiesą nori atskleisti

tingiausi poetai, kuriuos išugdė Lietuvos žemė – Adomas Mickevičius ir Salomėja Nėris dirbo mokytojais. A. Mickevičius – 4 metus Kauno apskrities mokykloje, S. Nėris, 1928 m. baigusi Kauno universitetą, 10 metų mokytojavo Lazdijų, Panevėžio ir Kauno gimnazijose. Abu poetai guodėsi, kad mokytojo darbas labai alina, atima daug jėgų – tai ir yra mokytojo kasdienybė. Tačiau ir trumpo džiaugsmo akimirkos bendraujant su jaunimu padeda grei-

Kardinolas dr. Audrys Juozas Bačkis kalbėjo apie mokytojų rengimo svarbą šalyje

kad šalyje rengiama per daug mokytojų, kai vaikų gimsta vis mažiau, o parengtieji mokytojai neretai vietoj alinančio darbo mokykloje renka visai kitas tarnybas. A. Pakerio nuomone, reikia tik džiaugtis, kad universitetinį išsilavinimą įgiję jaunuoliai sugeba dirbti mokslo, verslo ir kultūros srityse. Kita vertus, juk nesistebime ir nesipiktiname, kai inžinieriai, chemikai, filologai ar ekonomistai įsidarbina mažą ką bendro su savo profesija turinčioje tarnyboje – lyg ir normalu. Tačiau mums kažkodėl nepatinka, kai mokytojas pereina dirbti į kitą veiklos sritį.

sugebame išlaikyti geriausių mokytojų? Matyt, pirmiausia reikia skatinti jaunimą rinktis darbą mokykloje, o pasakui kalbėti apie mokytojų perteklių (o gal stygių?) šalyje. Jeigu neįstengiamo jaunimo išlaikyti savo valstybėje, daugelis emigruoja, tai, matyt, ne viskas padaryta, kad jaunimas savo šalyje jaustųsi saugus ir užtikrintas dėl savo ateities.

Svarbiausias tikslas – įamžinti V. Kudirkos atminimą

Rektorius linkęs nesutikti, kad Lietuvoje rengiama per daug mokytojų. Šis teiginys grindžiamas ir Europos šalių statistika, tačiau neatsižvelgiama, kad ten bakalaurais ar magistras tapę jaunuoliai vėliau siekia pedagoginio cenzo. Apie kokį pedagogų perteklių Lietuvoje galime kalbėti, jeigu etika dėsto 70 proc. neturinčių reikiamo išsilavinimo darbuotojų, geografiją – 60 proc., anglų kalbą – 30 proc., o lietuvių kalbą – net 29 proc. nespecialistų. Išties kaip galima kalbėti apie lygias galimybes šalies mokyklose įgyti kokybišką bendrą išsilavinimą, jeigu jose ne-

VPU Senatas balandžio 28 d. posėdyje slapto balsavimu suteikė Universiteto garbės profesoriaus, garbės daktaro, mecenato ir rėmėjų vardus, o regalijos buvo įteiktos minint Universiteto dešimtmetį. Už nuopelnus lietuvių literatūros mokslui bei ilgameitį kūrybingą darbą Vilniaus pedagoginio universiteto garbės profesorės vardas suteiktas habil. dr. Aldonai Vaitiekūnienei.

Kilusi iš palatvės garbės profesorė sakosi esanti paribio žmogus. Tėn nežinota, ką reiškia žemaičiai, nes profesorės gimtajame kaime žemaičiai buvo visi „iš pa Utenas“. Vaidžiantas to

Lituanistikos fakulteto dekanas doc. Petras Bražėnas pristato Vytauto ir Albino Milukų veiklą; sėdi VPU garbės profesorė Aldona Vaitiekūniene, garbės daktaras prof. Jean-Pierre Levet, AB banko Snoras valdybos pirmininkas Raimondas Baranauskas ir Romualdas Milukas

dentas palinkėjo Universitetui dar ilgus dešimtmečius sėkmingai rengti mokytojus Lietuvai.

Linkėjimas paprastas ir kartu labai prasmingas, beje, kaip ir pati Pedagoginio universiteto paskirtis – rengti mokytojus šaliai. Šalies mokytojus – galėtume ir šitaip sustiprinti tų žodžių reikšmę. Ne pranašus, ne būsimus valdytojus ar veikėjus, o mokytojus, nes kiekvienas juk esame tu, kuo mus padarė tėvai ir mokytojai – teneišsižeis genetikos ir eugenikos žinovai, kurie linkę pabrėžti prigimties ir paveldėtų genų reikšmę.

Apie mokytojų rengimo svarbą šaliai per iškilmingą Senato posėdį kalbėjo ir kardinolas Audrys Juozas Bačkis.

žmonėms, o kiekvienas mokslas juk taip pat yra tiesos siekimas. Taigi Jo Eminencija tvirtino, jog čia nėra prieštaros. Pagaliau juk Bažnyčia nieko nepersa prievarta, žmogus laisvas apsispręsti, ar nori tiesos, gyvenimo prasmės ieškoti savo sielos gilumoje, savo patirtyje ir išmintyje.

Per dešimtmetį parengta 10 tūkstančių bakalaurų

Gilių pedagoginės veiklos prasmių istorijoje mėgino ieškoti Vilniaus pedagoginio universiteto rektorius prof. Antanas Pakerys. Jis priminė pirmąją žinomą Lietuvoje mokyklą, įsteigtą

tai atgauti jėgas, – kalbėjo rektorius.

Jis labai glaustai, keliais sakiniiais priminė svarbiausias Vilniaus pedagoginio universiteto istorijos datas, pagrindinį dėmesį vis dėlto telkdamas į problemas, kurių, regis, ateityje gali būti dar daugiau.

1935 m. Klaipėdoje įkurtasis Pedagoginis institutas tapo pirmąja specializuota aukštąja mokykla, kuri buvo skirta reformuojamos pradinės mokyklos mokytojams rengti. Nacistinei Vokietijai 1939 m. kovo mėn. užgrobus Klaipėdą Pedagoginis institutas buvo perkeltas į Panevėžį, o Lietuvai atgavus Vilnių perkeltas į Lietuvos sostinę ir pavadintas Vilniaus pedagoginiu institutu. 1992 m. gegužės 20 d. LR Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas dekretu šią aukštąją mokyklą pavadino Vilniaus pedagoginiu universitetu, liepos 2 d. buvo patvirtintas pirmasis VPU statutas. Šie aktai įteisino Universiteto autonomiją, sudarė prielaidas pereiti prie dvipakopės studijų sistemos, plėtoti fundamentinius ir taikomuosius mokslus, teikti mokslo ir pedagoginius vardus. Pradėta rengti visiškai naujų sričių specialistus pagal naujas studijų programas: katalikų tikybos, etikos, socialinių mokslų, filosofijos, ekonomikos ir verslo pagrindų, socialinės pedagogikos, psichologijos, sveikos gyvensenos, meno istorijos, informatikos, taikomiosios kompiuterijos, baltarusių filologijos ir kt. Per Universiteto veiklos dešimtmetį parengta 10 tūkst. bakalaurų, 1,5 tūkst. magistrų, daugiau kaip 100 doktorantų apgynė mokslo daktaro disertacijas.

Ar per daug mokytojų

Daug vietos rektorius A. Pakerio kalboje buvo skirta susiklosčiusioms mūsų aukštojo mokslo realijoms bei mokyklos reikalams. Bandyta polemizuoti su dažnai girdimais priekaištais,

VPU garbės prof. Aldona Vaitiekūniene

VPU mokslo prorektorė prof. Irena Musteikienė pristato Limožo universiteto prof. Jean-Pierre Leveto mokslinę veiklą

VPU 10-mečio renginyje dalyvavo daug garbių svečių: švietimo ir mokslo viceministras, VPU doc. dr. Rimantas Vaitkus, LR Seimo pirmininko pavaduotojas Česlovas Juršėnas, kardinolas dr. Audrys Juozas Bačkis, Vilniaus Gedimino technikos universiteto rektorius prof. Edmundas Kazimieras Zavadskas ir kiti aukštųjų mokyklų rektorai

kis, kuris pabrėžė, jog ateitis priklausys nuo mūsų mokyklos, nuo to, kaip mokėsime jaunas žmones parengti gyvenimui. Jo Eminencija prisiminė, kaip prieš 10 metų pirmą kartą atvyko į Lietuvą ir lankėsi šioje

1387 m. prie Vilniaus katedros. Tikriausiai niekada nesužinosime, kas buvo pirmieji tos mokyklos mokytojai, bet netenka abejoti, jog pedagoginiam darbui buvo rengiamasi, ieškoma šiai veiklai atsidavusių žmonių. Juk ir talen-

Naujasis VPU garbės daktaras indoeuropeistas prof. Jean-Pierre Levet ir VPU rektorius prof. Antanas Pakerys

Jubiliejiniais VPU medaliais apdovanoti Seimo narė Kazimiera Prunskienė, prof. Bronislovas Kuzmickas ir prof. Saulius Razma

krašto žmonėms taip pat buvo žemaitis, nes kilęs iš tos pusės. Vincas Kudirka atrodė kaip koks prūsas – tolimas, nežinomas.

Gimtinės keistumai nesukliudė A. Vaitiekūnienei rinktis filologės, lietuvių literatūros tyrinėtojos kelią. 50 metų dėsto gimtajame universitete, o prieš 7 metus apgynė solidų habilitacijos darbą apie Vaižgantą. Didžiausiu likusio gyvenimo tikslu laiko Vinco Kudirkos atminimo pagerbimą ir jamžinimą. Tvirtina sieksianti, kad Lietuvos himno autoriui Vilniuje būtų pastatytas paminklas.

Tapo Universiteto bičiuliais

Už svarbią mokslinę veiklą filologijos srityje ir vaisingą VPU ir Limožo universiteto bendradarbiavimą prof. Jean-Pierre Levet suteiktas VPU garbės daktaro vardas. Šio Universiteto mokslo prorektorė prof. Irena Musteikienė, supažindindama su indoeuropeisto iš Limožo veikla, priminė, jog iš 100 jo parašytų mokslo darbų net 10 yra monografijų. Savo leidžiamuose prancūzų-lietuvių kalbų lyginamosios kalbotyros sąsiuvinuose ir skaitomuose kursuose profesorius J. P. Levet propaguoja lietuvių kalbą, rengia straipsnius apie lietuvių kalbą Europos kalbų kontekste. Profesoriaus redaguojamame tarptautiniame žurnale spausdinami ir VPU mokslininkų darbai.

Prof. J. P. Levet iniciatyva ir pastangomis pasirašytoji VPU ir Limožo universiteto bendradarbiavimo sutartis sėkmingai vykdoma. Vilniečiams prancūzai padeda rengti mokslo daktarus, magistrus ir bakalaurus. Į Limožo universiteto neakivaizdinę magistrantūrą priimti keli VPU studentai parengė mokslo darbus ir gavo magistrų diplomus. Parengti du jauni filologijos mokslų daktarai. Labai naudingos mūsų studentams prof. J. P. Levet VPU Užsienio kalbų fakultete skaitytos romanų filologijos, etimologijos ir lyginamosios kalbotyros paskaitos. Už nuopelnus VPU ir Lietuvos švietimui greta daugelio kitų garbingų vardų bei titulų nuo šiol prof. J. P. Levet bus ir VPU garbės daktaras.

Už novatorišką bendradarbiavimą su VPU ir nuolatinę finansinę paramą VPU mecenato vardas suteiktas AB bankui „Snoras“. Mecenato diplomą ir medalį iš rektoriaus A. Pakerio rankų gavo banko „Snoras“ valdybos pirmininkas Raimondas Baranauskas.

Savo veikloje bankas daug dėmesio skiria jaunimui: „Snoras“ yra laimėjęs studentų atstovybių paskelbtą konkursą pagaminti bendrai studentų pažymėjimo ir mokėjimo kortelei. 12 šalių universitetinių aukštųjų mokyklų ir kolegijų naudojasi Snoro paslaugomis, o minėtas kortelės turi 1400 VPU studentų ir 100 dėstytojų.

Bankas remia VPU, ypač studentų renginius – studentų krikštynas, Kalėdų šventes ir pan. Nuo šių metų banko „Snoras“ vardines stipendijas gauna VPU studentai, bankas universitetui padovanojo kompiuterių, bus modernizuota biblioteka.

Remia lituanistes

Už VPU studentams skiriamas stipendijas šio Universiteto rėmėjų vardas suteiktas Jurgio Milerio fondo steigėjams Vytautui ir Albinui Milukams, gyvenantiems JAV. Su jų veikla supažindino Lituanistikos fakulteto dekanas doc. Petras Bražėnas.

V. Milukas daug metų dirbo inžinieriumi, dabar pensininkas, o jo sūnus Albinas yra žurnalistas. Pagerbdamas savo buvusio mokytojo Jurgio Milerio atminimą V. Milukas su sūnumi

ir įsteigė J. Milerio fondą. Beje, J. Mileris buvo ir nepamirštas LR Prezidento Valdo Adamkaus mokytojas. Lankydamasis VPU dešimtmečio minėjimo išvakarėse, V. Adamkus būsimosioms lituanistėms įteikė ir savąją knygą, kurioje yra įrašas, bylojantis apie pagarbą mokytojui.

Išėjimoje gerai žinomas kunigo, visuomenininko ir kultūrininko Antano Miluko (1871–1943) vardas. Vytautas Milukas yra jo sūnėnas. Pirmąsias stipendijas VPU lituanistėms studentėms Vytautas ir Albinas Milukai įsteigė prieš 3 metus, vėliau jų skaičių padidino ir šiuo metu stipendijas gauna 6 studentės. Gaus stipendijas dvejus metus ir baigusios Universitetą, nes jaunam žmogui nėra lengva įleisti šaknis. Kodėl išskirtinis dėmesys būtent lituanistėms? Milukų nuostata tokia:

yra daug gerų specialybių, bet gavę kompiuterių specialisto ar vadybininko diplomą lengviau gali išvažiuoti dirbti į kitą šalį, tad ar daug naudos būtų Lietuvai? O lituanistų darbo vaisiai neabejotinai bus skirti gimtos šalies vaikams – šitai ir skatina stipendijų steigėjai. Jie kviečia puoselėti vaikučių Tėvynės meilę ir patriotizmą, kurio Lietuvoje vis labiau pasigendama.

Gaila, V. Milukas dėl sveikatos, o A. Milukas – dėl užimtumo neįstengė atvykti į VPU dešimtmečio iškilmes, tad savo dėdės ir pusbrolio garbės regalias priėmė Romualdas Milukas.

Apdovanoti jubiliejiniais medaliais

VPU jubiliejiniais medaliais buvo apdovanoti trys profesoriai – Kazimie-

ra Prunskienė, Bronislovas Kuzmickas ir Saulius Razma. Visi – už nuopelnus Universitetui.

Pirmoji Lietuvos Respublikos Ministrė Pirmininkė 1990–1991 m. tikriausiai nė neįtarė, kad ši aukštoji mokykla taps Universitetu, išaugs iki 11 tūkst. studentų. Tačiau tuo metu Ministrė Pirmininkė savo potvarkiu šiai aukštajai mokyklai paskyrė buvusios Aukštosios partinės mokyklos pastatus T. Ševčenkos gatvėje su bendrabučiais. Šį potvarkį įgyvendinti pavyko tik 1991 m. rudenį po garsiųjų įvykių, kai galutinai griuvo imperija.

1992 m. gegužės 20 d. LR Aukščiausiosios Tarybos-Atkuriamojo Seimo dekretu Vilniaus pedagoginis institutas tapo Universitetu, o istorinį dekretą pasirašė AT-AS pirmininko pavaduotojas prof. Bronislovas Kuzmickas. Tų pačių metų liepos 2 d. patvirtintas pirmasis VPU statusas: šį dokumentą pasirašė tuometinis AT-AS pirmininkas Vytautas Landsbergis. Prof. B. Kuzmickui įteiktas jubiliejinis VPU medalis, o tuo pačiu metu turėjusiam dalyvauti kituose svarbiuose renginiuose prof. V. Landsbergiui medalis bus įteiktas vėliau.

Itin sunkiu laikotarpiu šiai aukštajai mokyklai vadovavo Lietuvos Nepriklausomos Valstybės Atkūrimo Akto signataras, buvęs VPI rektorius (1989–1993) Saulius Razma, kuris ir atvedė buvusį Institutą iki Universiteto. Pirmajam VPU rektoriui taip pat buvo įteiktas jubiliejinis VPU medalis.

Ramūnas Daugandas

VPU Senatas gieda Gaudeamus igitur

Vilniaus pedagoginį universitetą 10-mečio proga sveikina Lietuvos tautinis olimpinis komitetas ir jo prezidentas Artūras Poviliūnas

VPU garbės daktaras Jean-Pierre Levet džiaugiasi ir dėkoja už studentų pagamintą paukštę, kuri jį kviečia į naujus mokslinius skrydžius

Plungės rajono meras Vytautas Jonutis didžiai vertina knygą ir bibliotekinių darbų

Nesijaučiame esą ateiviai, nusileidę su Plungės žmonėms svetima idėja

PLUNGĖS VIEŠOSIOS BIBLIOTEKOS UŽMOJAI

Plungės viešosios bibliotekos vedėja Violeta Skierienė pasakoja apie naujausią projektą, kurio ėmėsi ir vykdo šio Žemaitijos miesto biblioteka.

Koks tai projektas, kokios naujos iniciatyvos ėmėtės?

Projekto tikslas – Plungės viešojoje bibliotekoje sudaryti sąlygas mokytis visą gyvenimą. Mokymasis yra viena esminių bendruomenės modernizavimo sąlygų. Ligi šiol Plungėje suaugusiųjų švietimu niekas neužsiėmė, todėl suprantame, kokios atsakomybės imamės. Mūsų iniciatyvą palaiko Klaipėdos universiteto Kvalifikacijos kėlimo institutas, su kuriuo šių metų sausio mėn. pasirašėme bendradarbiavimo sutartį. Viename iš sutarties punktų numatytas mokomųjų seminarų, kursų, darbuotojų kvalifikacijos kėlimo, perkvalifikavimo, tęstinių studijų organizavimas.

Bibliotekoje įkūrėme Informacijos ir mokymo centrą, kurį įrengti mums padėjo Atviros Lietuvos fondas, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija,

KLASCO, Gėtės institutas Vilniuje.

Plungės viešoji biblioteka dalyvavo konkurse, parengė programą?

Dalyvavome Atviros Lietuvos fondo paskelbtame konkurse. Mūsų programa pavadinta *Plungės biblioteka – informacijos sklaidos ir suaugusiųjų studijų centras*.

Gavę ALF finansavimą galėjome atidaryti Informacijos ir mokymo centrą. Lietuvos Respublikos kultūros ministerijos dėka bibliotekoje turime internetą, mūsų bibliotekai skirti keturi kompiuteriai su spausdintuvu leido įkurti naujas darbo vietas vartotojams. Pirkome užsienio kalbų – anglų, vokiečių ir prancūzų – mokymosi programų. Turime pakankamai modernios garso ir vaizdo aparatūros, kad atvykę lektoriai galėtų naudotis.

Mūsų projektas yra atviras visiems bendruomenės nariams, bet pirmiausia jame kviečiami dalyvauti 30–50 metų plungiškiai, kurie yra darbingi ir turi darbą, taip pat bedarbiai, jaunimas iš vaikų globos namų ir spec. internatinės mokyklos.

Kodėl būtent šis gyventojų kontingentas atsidūrė bibliotekos dėmesio centre?

Todėl, kad šios amžiaus grupės žmonės dažniausiai turi specialų vidurinį arba aukštąjį išsilavinimą, turi darbą, bet gana sunkiai prisitaiko prie gyvenimo tempo, psichologiškai jaučiasi nesaugūs. Dažniausiai nemoka užsienio kalbų, kartais neturi net elemen-

tariausių darbo kompiuteriu pagrindų. Šiuo naujuoju projektu ir bandysime šiems žmonėms padėti. Projektas mums teikia galimybių organizuoti nemokamus anglų kalbos kursus (pirmieji kursai pradėti vasario 4 d. ir tęsiasi 3 mėn.). Turėjome vieną grupę pradedančiųjų ir kitą – pažengusiųjų. Kursus vedė anglistė Nijolė Norvaišienė.

Manome, jog mūsų Informacijos ir mokymo centre žmonės įgis elementariausius darbo kompiuteriu pagrindus, o paskui galės savarankiškai mokytis užsienio kalbų. Turime magnetolų ir ausinių, literatūros įvairiomis laikmenomis – knygų, garso ir vaizdo kasečių, kompaktinių plokštelių, CD ROM'ų. Norime, kad atėjusieji į biblioteką galėtų ne tik įveikti gana sudėtingą savo gyvenimo laikotarpį, bet ir keltų savo profesinę ir darbinę kvalifikaciją. Viena biblioteka viso to nepadarys, todėl mums labai svarbi sutartis su Klaipėdos universiteto Kvalifikacijos kėlimo institutu.

Dėstytojais Jus parems Kvalifikacijos kėlimo institutas?

Taip, ir plungiškiams niekur nereikės važiuoti, nes žmonių finansinės galimybės ribotos. Klaipėdos universiteto Kvalifikacijos kėlimo instituto direktorė doc. dr. Rūta Marija Andriekienė su darbo grupe buvo atvykusi į Plungę atidarant Centrą. Tada ir aptarėme, nuo ko pirmiausia turime pradėti savo naują veiklą.

Kokių profesijų darbuotojai naudojasi ir ateityje naudosis Plungės viešosios bibliotekos suaugusiųjų studijų centro paslaugomis?

Tai kultūros darbuotojai, pedagogai, medikai, taip pat ir žiniasklaidos atstovai. Be abejo, pirmiausia mums reikia iširti poreikius. Pageidavimą naudotis Centro paslaugomis pareiškė policijos komisariato darbuotojai. Projekto metu per metus surengsime keturis seminarus su Lietuvos laisvosios rinkos instituto mokslininkais. Jų paskaitos skirtos provincijoje gyvenantiems žmonėms, kad jie bent šiek tiek

susivoktų ir vertintų save: ką dar gali padaryti. Ką besakytume, o juk žmogui kas dieną gresia pavojus likti be darbo, todėl ir norime, kad psichologiškai jis būtų pasiruošęs tokiems netikėtumams, iš anksto galėtų pasitobulinti mūsų Centre. Vyks sociologijos, psichologijos, ekonomikos seminarai. Jie vyks dieną ar dvi priklausomai nuo to, kaip pavyks suderinti su lektoriais iš Klaipėdos, Vilniaus ir Kauno. Tie seminarai – tai mūsų projektinis darbas su Atviros Lietuvos fondu. O su Klaipėdos universitetu pasirašdami sutartį galvojome apie perspektyvą pradėti tęstinį mokymą. Daug priklausys nuo to, koks bus poreikis ir kokios bus programos – visa tai aptarsime atsivėlgdami į Plungės gyventojų poreikius.

Šiems metams gavome finansavimą ir visi mūsų rengiami seminarai gyventojams bus nemokami. Kvalifikacijos kėlimo instituto kursai jau bus mokami, bet vis viena tai bus pigiau, negu vykti į Vilnių, Kauną ar Klaipėdą.

Koks Plungės rajono savivaldybės indėlis į šį Plungės viešosios bibliotekos projektą?

Labai džiaugiuosi, kad Informacijos ir mokymo centro kūrimo idėja nuo pat pradžios labai parėmė mūsų rajono meras Vytautas Jonutis. Savivaldybė, nepaisydama gana sudėtingos finansinės padėties, leido mums kurti ir kompiuterines darbo vietas darbuotojams, jos mums labai reikalingos. Be rajono valdžios palaikymo, bibliotekai jokie panašūs konkursai nebūtų įmanomi. Pati suaugusiųjų švietimo idėja priimtina ir mūsų rajono tarybos nariams, tai įrodė ir aktyvus jų dalyvavimas atidarant centrą, domėjimasis mūsų tolesne veikla. Todėl tikrai nesijaučiame ateiviai, kurie čia nusileido su svetima idėja. Esame palaikomi ir mums tai labai svarbu. Savivaldybė ir rajono tarybos nariai suvokia, kad biblioteka šiandien išsina iš tradicinės bibliotekos sampratos ribų ir bando teikti Plungės gyventojams labai reikalingas paslaugas.

jams labai reikalingas paslaugas.

Kiek žinau, rėmėjų radote ne tik savivaldybėje ir tarp rajono tarybos narių.

Pirmasis, kuris mus parėmė, buvo mūsų žemietis, KLASCO prezidentas Bronislovas Lubys. Jis yra ir Lietuvos pramonininkų konfederacijos prezidentas. Kreipėmės raštu, išdėstė apie savo projektą, ir KLASCO mums skyrė 6 tūkst. Lt paramą. Tuos pinigų panaudojome daugialypės terpės projektoriui. Brangus dalykas, bet tai buvo atspiritis ir mūsų tolesniems sumanymams.

Kreipėmės ir į Vokietijos ambasadą. Ji mūsų raštą nukreipė į Gėtės institutą, kuris mus taip pat parėmė. Tai nuostabu. Įrodėme, kad Plungė turi daug ryšių su Vokietijos miestais. Gavome naujausios literatūros vokiečių kalbai mokytis. Beje, Plungė ir Mendeno miestas Vokietijoje turi pasirašę bendradarbiavimo sutartį. 2003 m. sukaks 10 metų, kai Plungė ir Mendenas bendradarbiauja. Labai nemažai plungiškių tenka su vokiečiais bendrauti. Iš projektui gautųjų pinigų galėjome pirkti tik ribotą kiekį anglų, vokiečių ir prancūzų kalbų mokymo priemonių, o Gėtės institutas mums suteikė galimybę įsigyti net 15 vienos mokymo priemonės komplektų. Vadinasi, mūsų Centro lankytojai galės tas mokymo priemones naudoti ir namuose. Pati biblioteka viso to nebūtų gebėjusi įsigyti.

Būtų gerai, jeigu Mokslo Lietuvos skaitytojams papasakotumėte ir apie planus statyti Plungėje naują viešosios bibliotekos pastatą.

LR kultūros ministerija Vyriausybei pateikė Bibliotekų renovacijos ir modernizavimo programą 2003–2013 m. Į šią programą įtraukta naujos Plungės viešosios bibliotekos statyba. Programa numatyta 10 metų, tikimės, kad pavyks ją įgyvendinti.

To ir linkime. Ačiū už pokalbį.

Kalbėjosi Gediminas Zemlickas

LIETUVOS KŪNO KULTŪROS AKADEMIJA

skelbia, kad 2002 m. rugpjūčio 30 d. 11 val. Lietuvos kūno kultūros akademijos Centrinė rūmų 232 auditorijoje (Sporto g. 6, Kaunas) vyks viešas doktorantūros komiteto posėdis, kuriame **VIDA OSTASEVIČIENĖ** gins daktaro darbą tema „NEIĞALIŲ PAAUGLIŲ DORINĖS VERTYBĖS, DORYBIŲ RAIŠKA IR JŲ POKYČIAI DĖL TAIKOMOJO FIZINIO UGDYMO“ (socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Doktorantūros komitetas:

pirmininkas ir darbo vadovas – prof. habil. dr. **Kęstas MIŠKINIS** (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
prof. habil. dr. **Juozas Vytautas UZDILA** (Vilniaus pedagoginis universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
prof. habil. dr. **Kęstutis KARDELIS** (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
prof. habil. dr. **Juozas LEONAVIČIUS** (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, sociologija, 05 S);
doc. dr. **Rūta ADOMAITIENĖ** (Lietuvos kūno kultūros akademija, biomedicinos mokslai, medicina, 07 B) – nuo 1997 09 29;
prof. habil. dr. **Palmira JUCEVIČIENĖ** (Kauno technologijos universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S) – iki 1997 09 29.

Oficialieji oponentai:

prof. habil. dr. **Vytautas GUDONIS** (Šiaulių universitetas, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S);
doc. dr. **Romualdas MALINAUSKAS** (Lietuvos kūno kultūros akademija, socialiniai mokslai, edukologija, 07 S).

Su disertacija nuo 2002-07-30 galima susipažinti Lietuvos kūno kultūros akademijos ir Vilniaus pedagoginio universiteto bibliotekose.

Rektorius

Plungės viešosios bibliotekos direktorė Violeta Skierienė vadovauja bibliofilų ir bibliotekinių renginių (2001 m. rugsėjis)

Matematikų draugijos konferencija Lietuvos karo akademijoje

Birželio 17 dieną Generolo Jono Žemaičio Lietuvos karo akademijoje prasidėjo 43-ioji Lietuvos matematikų draugijos konferencija, kuri tęsėsi dvi dienas.

Konferencijos organizatorė – Lietuvos karo akademija – sukvietė maždaug pusantro šimto matematikų iš Vilniaus universiteto Matematikos ir informatikos fakulteto, Matematikos ir informatikos instituto, Kauno technologijos universiteto, Vilniaus Gedimino technikos universiteto, Šiaulių universiteto. Dalyvaavo garsūs Lietuvos matematikai – akad. Bronius Grigelionis, prof. Feliksas Ivanauskas, prof. Mifodijus Sapogovas, prof. Vygirdas Mackevičius, prof. Vygantas Paulauskas, prof. Donatas Surgailis ir kiti.

Svečius pasveikino Akademijos vyrų choras *Kariūnas*.

Ižanginiu žodžiu Karo akademijos viršininkas plk. Algis Vaičieliūnas konferencijos dalyvius supažindino su Akademijos studijų sistema, karinėmis ir universitetinėmis programomis, lyderio ugdymo koncepcija.

LMA viceprezidentas akademi-

Konferencijos dalyviai

mikas prof. Algis Piskarskas pasveikino konferencijos dalyvius LMA prezidento akademiko Benedikto Juodkos vardu ir pasiūlydė stiprėti Lietuvos kariuomenę. Tačiau, pasak prelegento, matematikų, fizikų, biologų kariuomenė silpnėja, kadangi ge-

riaisi protai išvažiuoja į užsienį.

Po plenarinių pranešimų prasidėjo darbas 13-oje sekcijų. Sekcijose nagrinėti fundamentiniai ir taikomojo pobūdžio matematikos klausimai.

Alina Žebrauskaitė

Dar vienas gražus mokslinis atgarsis iš užsienio

Jau du kartus turėjome proga *Mokslo Lietuvoje* (2000 m. Nr. 10 ir 2001 m. Nr. 11) rašyti apie puikų profesoriaus Liubomiro Kulvieco mokslinio palikimo įvertinimą, paskelbtą Rusijos mokslų akademijos ir Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos leidiniuose. Pirmą kartą apie L. Kulviečą buvo rašoma jam išėjus Anapolin, o antrą kartą – jį pagerbus tarptautinėje mokslinėje mokykloje Ukrainoje.

Prieš kelias savaites mus pasiekė dar vienas Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos Matematikos instituto leidinys, kuriame nauja proga ir naujomis spalvomis vėl gražiai įvertinti labai saviti L. Kulvieco mechanikos istorijos darbai. Leidinys skirtas mūsų ankstesnėse žinutėse minėto Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos akademiko, matematikos, mechanikos ir technikos mokslų istorijos specialisto Oleksio Mikolajovičiaus (rusiškai – Aleksiej Nikolajevič) Bogoliubovo 90-mečiui. L. Kulviecas O. M. Bogoliubovo vadovaujamame moksliniame seminare yra skaitęs mokslinius pranešimus, Ukrainos mokslų akademijos leidiniuose skelbęs savo darbus (L. Kulviecas mirė 1995 m.).

Taigi tik ką iš Ukrainos gauta-

me minėtame leidinyje šalia siauresnių mokslo istorijos tyrimų yra paties O. M. Bogoliubovo, kitų autorių įdomūs apžvalginiai straipsniai, atsiminimai. Keliuose jų rašoma ir apie L. Kulviečą. S. O. Choroševa ir E. J. Antaniuk plačiame straipsnyje *Mokslinė A. N. Bogoliubovo mokykla* išsamiai nagrinėja tarptautinio garso matematikos, mechanikos ir technikos istorijos mokyklą, padėjusią išaugti daugeliui žymių specialistų. Tarp jų mūsiškis L. Kulviecas vienoje vietoje minimas kaip tobulinęs toje mokykloje žinias, pats mokėsis ir kitus mokė. Kitoje vietoje apie L. Kulviečą rašoma kaip apie svarbių mokslinių darbų rinkinių autorių, dar kitur – apie tai, kad L. Kulviecas tapo mokslų daktaru (Lietuvoje tai habilituotas daktaras).

Mokslo Lietuvoje (2001 m. Nr. 11) mes jau minėjome, kad L. Kulvieco knygoje *Klasikinė mechanika*, kurią 2001 m. išleido Vilniaus pedagoginis universitetas, yra jo dukters Donatos Kulviecaitės angliškai parašyta tėvo biografija. Ukrainos nacionalinės mokslų akademijos leidinyje, kurį čia aptariame, yra D. Kulviecaitės straipsnis *A. N. Bogoliubovas ir L. L. Kulviecas*. Kad šis

straipsnis įtrauktas į jubiliejinį leidinį, rodo labai didelį ne tik O. M. Bogoliubovo, bet ir L. Kulvieco įvertinimą. Labai gražus ir D. Kulviecaitės ryžtas. Ji minėtame straipsnyje pristato keturias O. M. Bogoliubovo publikacijas apie L. Kulviečą. Ukrainietiškaip parašytoje leidinio įžangoje L. Kulviecas pavadintas įžymiu Lietuvos mechanikos istoriku. Pats O. M. Bogoliubovas laiškė D. Kulviecaitei dėkoja už pastangas jam žinti tėvo vardą ir sako matąs, jog L. Kulviecas nemirė. O. M. Bogoliubovas rašo, kad rengia jo paties 1983 m. išleisto didelio veikalo *Matematikai. Mechanikai* antrąją laidą apie maždaug 2000 visų laikų įžymių mokslininkų, kur bus ir L. Kulvieco vardas.

Prie to nieko nereikėtų pridurti. Gal tik tiek, kad šių eilučių autorių visa tai labai jaudina. Mat beveik kartu studijuota, daug metų vienoje katedroje dirbta, drauge į konferencijas važinėta, diskutuota. Visuose lietuviškuose vadovėliuose prigijo L. Kulvieco pasiūlytas *sunkio* terminas. Vis labiau įsigali ir jo labai pamėgtos matematinės logikos metodai.

Doc. dr. Jonas Algirdas Martišius
mokslo istorikas

Atsakymai į ML Nr. 11 spausdinamus galvosūkius

- 1 + 7
- $2 = \frac{34}{3^4 \cdot 4^3}$
-
1234560. Gale – nulis, nes daugiau nėra skaičių.

Genius Strazdas

BOTANIKOS INSTITUTAS

skelbia konkursą į biomedicinos mokslų srities botanikos krypties doktorantūrą: 1 vieta – į dieną, 2 vietos – į neakivaizdinę.

Norintieji dalyvauti konkurse per mėnesį pateikia: prašymą direktoriaus vardu, gyvenimo aprašymą, magistro kvalifikacinio laipsnio (aukštojo mokslo) diplomo ir jo priedų kopijas, dvių mokslininkų rekomendacijas, paskelbtų darbų sąrašą arba mokslinį referatą, pažymą apie darbo veiklą, sveikatos pažymėjimą, 4 nuotraukas (3x4 cm).

Doktorantūros pradžia spalio 1 d.
Informacija teikiama ir dokumentai priimami Botanikos institute, Žaliųjų ežerų g. 49 (3 k.), 2021 Vilnius, tel. 697740.

Direktorius

Grižta literatūros lobiai

Knygynų lentynose pasirodė *Lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūros 1945–1990* tomas – lietuvių skaitytojui mažai žinomų tekstų antologija. Ši knyga atsirado iš skausmingų XX amžiaus antrosios pusės tautos išgyvenimų įvykių: karų, okupacijų, politinio smurto grėsmės, bėgant iš gimtojo krašto, klajojant, išsikuriant ir gyvenant svetimose šalyse. Šioje 640 puslapių knygoje sudėta 57 prozininkų kūrybos. Ateinančių metų pradžioje turėtų pasirodyti II tomas, kuris reprezentuos egzodo vaikų ir jaunimo poeziją ir dramaturgiją.

Per penkiasdešimt nepriklausomybės netekties metų vaikams ir jaunimui rašė daugiau kaip šimtas išėivių autorių – trijų kartų rašytojai. Prozininkai Antanas Giedrius-Giedraitis, Antanas Vaičiulaitis, Stepas Zobarskas, Liudas Dovydėnas, Vytautas Tamulaitis ir daug kitų buvo įžymūs ikikarinės Lietuvos rašytojai, kūrė ir vaikams. Tai vyriausiosios kartos rašytojai. Vidurinioji prozininkų karta formavosi po 1944 metų Vokietijoje. Būsimasis gydytojas psichiatras Julius Kaupas išgarsėjo romantine pasaka – apysaka *Daktaras Krištukas pragare* (1948). Tuo metu broliai Jonas ir Adolfas Mekai išleido tris savitų pasakų ir pjesių knygeles. Vėliau užjūryje kūrybos gausumu, problematikos naujumu išgarsėjo dabartinė *Draugo* redaktorė Danutė Brazytė-Bindokienė, Nijolė Jankutė, Č. Grincevičius ir daugelis kitų plunksnos darbininkų.

Trečiajai kartai priklauso išėivių vaikaičiai, savo tėvų ir senelių tėvynės nemačiusieji rašytojai: mergaičių romanų autorė Mirga Pakalniškytė-Girniuvienė, detektyvinių apysakų rašytoja Aušra Kubiliūtė, O. Mikailaitė. Daugelis jų gimė arba jau augo ir mokėsi svetimose šalyse. Jų knygos beveik nežinomos šiandieniui Lietuvos skaitytojui. Akivaizdu, kad už etnografišnių Lietuvos ribų sukurta lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūra turtinga vaizdų ir įvairių formų. Kai kurie kūriniai yra pasiekę aukštą meno viršūkales. Iš jų atsiskleidžia platūs pasaulio horizontai, plūsta meno jėga, veikianti skaitytojo protą, jausmus, fantaziją, kalbą. Kiti kūriniai yra laikotarpio liudytojai, saviti specifinio meno dokumentai. Jie irgi suvaidino tam tikrą vaidmenį išsaugant mažųjų lietuviukų tautinę tapatybę, gimtosios kalbos paveldą.

Lapą po lapo verčiant antologiją iš istorinės užmaršties miglų išnyra 1940–1944 metų sovietų ir nacių Lietuvos okupacijų vaizdai, prieš okupantus kovojantys paaugliai, jų kalinimas ir žygdarbiai dalyvaudant 1941 m. birželio 23 d. nepriklausomybės atkūrimo sukilime Kaune. Skaitytoją sukrečia šurpūs, kraupūs holokausto įvykiai, Vokietijos pasienio gimnazijoje gražiai sugyvenusių lietuvių, vokiečių, žydų moksleivių likimai gruoblėtuose ir dramatiškuose okupacijos karo ir pokario keliuose. Blaškėsi vieniši pabėgėliai gimnazistai, vėliau jie siekė mokslo niūriose lietuvių stovyklų gimnazijose. Blykstelės vienas kitas epizodėlis iš Eichštatto lietuvių gimnazijos, kurios bendrabučio gyventojus šurpino amerikiečių karo policija ieškodama tarp plikiai išrengtų jaunuolių karo nusikaltėlių ženklų. Beje, šioje gimnazijoje klasiės seniūnui gimnazistai išpranašavo ir Lietuvos prezidento ateitį.

Sunkiui tautai laikotarpiu sukurta egzodo vaikų ir jaunimo proza turtiniga netikėčiausios tematikos ir problematikos kūriniais, Vakarų literatūrai būdingų meninių formų. Parodomi Amerikos, kitų šalių gyvenimo pokyčiai: nauji, neįtikėtini juodaodžių ir bal-

Knygos viršelis

tosios rasės paauglių santykiai, smurtas, narkomanija mokyklos bendruomenėje, mergaičių „vyriškėjimas“, lietuviukų gyvenimas dvikalbėje aplinkoje, šeštadienių mokyklų veikla. Ryškūs ir kosminių kelionių motyvai, ypač žmonijos katastrofos ir žemę įsibrovus kosminės jėgos. Visa tai buvo nauja ir įdomu kitoje socialinėje, etninėje ir kultūrinėje aplinkoje augantiems lietuvių vaikams. Netikėtas etninės lietuvių vaikų ir jaunimo literatūros fenomenas Amerikoje.

Šią kūrybos sritį tyrinėti pradėjau būdamas vaikų literatūros dėstytoju Vilniaus universitete ir Pedagoginiame institute, ypač rengdamas ir leidžiamas, pradėdamas M. Mažvydu, lietuvių vaikų prozos, poezijos ir dramaturgijos tritomį (1977–1984). Visaip apeinant sovietinę cenzūrą, kuri siekė iš lietuvių kultūros ištrinti egzodo rašytojų vardus, į tą tritomį tepavyko įdėti tik A. Giedrius-Giedraičio, V. Tamulaitis, Vytės Nemunėlio (Bernardo Brazdžionio), L. Žitkevičiaus ir S. Tomarienės kūrybos. Atkūrus Lietuvos nepriklausomybę Vilniaus pedagoginiame institute organizavau nuolatinį lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūros seminarą, vadovavau doktorantūros studijoms, parengiau šios literatūros studijų aukštosiame mokyklose programą, išleidau lietuvių egzodo vaikų ir jaunimo literatūros paskaitų konспектą, kuris deponuotas Mokslo ir studijų fonde. Man konsultuojant parašyta nemaža seminarinių, kursinių, diplominių darbų, apginta magistro studijų. Kai kurių rašytojų kūryba buvo nagrinėjama mano vadovautoje daktaro disertacijoje. Ilgainiui buvo subrandinta ir ši antologija, kurios idėja ir leidimą remia Lietuvių fondas Amerikoje, o nuoširdžiai ir vaisingai talkina rašytojas Stasys Džiugas ir Rašytojų draugijos pirmininkė Stasė Vanagaitė-Petersonienė. Taigi ši antologija leidžiama siekiant akademinių tikslų, aukštųjų mokyklų humanitarinių fakultetų studijoms. Antologiją bus įdomu skaityti istorijos, lietuvių kalbos ir literatūros, geografijos, biologijos ir kitoms mokytojams. Antologija gali imponuoti visiems, kam įdomu sužinoti, kaip gyveno ir saugojo savo tautinę tapatybę bei ją perdavė kitoms kartoms per 60 tūkst. tautiečių, 13 tūkst. vaikų ir 1,2 tūkst. mokytojų, kuriuos karo audros išblaškė po platųjį pasaulį.

Joje ir vaikai pagal savo amžių ir suvokimą ras širdžiai mielą skaitymėlių. Tai universali vaikų, mokyklos, šeimos, humanitarinę edukologiją studijuojančio jaunimo ir visuomenės knyga, paties dramatiškiausio lietuvių tautos laikotarpio liudijimas, jo dokumentas ir neišsemiamų estetiinių išpūdžių versmė apie lietuvių, liksių be tėvynės, vaikystę ir išgyvenimus plačiame pasaulyje.

Prof. Vincas Auryla

Lietuvos pirmajai valstybinei džiovos sanatorijai Varėnoje 75-eri

Albinas Grigaitis (1893–1968)

Doc. dr. Gražina Jaronienė

Ižanga

Šiais metais sukanka 75-eri, kai 1927 m. rugpjūčio 1 d. Varėnoje pradėjo darbą pirmoji Lietuvos valstybinė džiovos sanatorija [1]. Jos įkūrėjas ir direktorius per visą sanatorijos gyvavimo laikotarpį (išskyrus sovietinį – 1940 06–1941 07) buvo gydytojas Albinas Grigaitis [1, 2, 3, 4]. Literatūroje apie sanatorijos įkūrimą ir jos darbą duomenų mažai. 1987 m. Čikagoje išleistoje J. Meškausko *Lietuvos medicinos istorijoje* dr. Milda Budrienė savo straipsnyje *Kova su tuberkulioze Lietuvoje* [6; 561-679 p.] Varėnos džiovos sanatorijai skyrė tik

vieną sakinį: *Valstybinė TB sanatorija Varėnoje buvo pastatyta (paryškinta autorės – G. J.) 1927 m. ir turėjo 50 lovų* [569 p.]. Sanatorijoje ligoniai buvo gydomi iki 1944 m. vasaros (17 metų). B. Kviklio duomenimis, joje nuolat gydėsi 150-200 ligonių [3]. Antrojo pasaulinio karo metu atsitraukianti iš Varėnos vokiečių kariuomenė ją susprogdino, o sanatorijos direktorius A. Grigaitis, vengdamas galimų grįžusios sovietinės valdžios represijų, su sūneliu Algirdu ir žmona Jadvyga, sanatorijos vyr. medicinos sesele, emigravo į Vakarų.

Prabėgę dešimtmečiai visa skandina užmarštin. Buvusios sanatorijos vietoje, Glūko girininkijos miške, iki šiolei išlikęs lagerių miško plotelis, ku-

riame jau ne kiekvienas netgi varėniškis suras buvusio susprogdintos sanatorijos rūsi liekanas. Vienas po kito Anapilin iškeliauja varėniškiai – buvusieji sanatorijos darbuotojai: sanitarės, virėjos, staliai, vežėjai, monteriai, nusinešdami su savimi prisiminimus. Iki 1997-ųjų metų nežinomas buvo ir gydytojo Albino Grigaičio šeimos likimas. Varėnos vyresni žmonės, prisimindami jį vien geru žodžiu, tegalėjo pasakyti, kad jis Amerikoje, atrodo, jau miręs. Ir tik dėl laimingo atsitiktinumo, kai rūpinomės Varėnoje pagerbti iškilų emigracijos varėniškį rašytoją, šaulį patriotą Balį Gražulį (jo vardu pavadindami Senosios Varėnos biblioteką), užmezgę ryšius su Balio žmona Marija Gražulienė, gavome gydytojo Albino Grigaičio sūnaus Algirdo adresą. Mūsų laiškas jį pasiekė jau ligos patale, paralyžiuotą (prieš 2,5 metų Algirdas mirė), bet jo žmona, gydytojo Albino Grigaičio marti Irena, tapo nuoširdi mūsų pagalbinkė. Ji paskolino svarbių dokumentų, nuotraukų, priminė mums reikšmingų Lietuvos ir medicinos istorijos faktų.

Sanatorijos įsteigimo datos patikslinimas

Visuose aukščiau nurodytuose literatūros šaltiniuose [1, 2, 3, 4] tvirtinama, kad sanatorijos įkūrėjas buvo gydytojas Albinas Grigaitis. Nesutampa tik sanatorijos įkūrimo data: Akiras Biržys [1], rašęs savo prisiminimus 1931 m. (apsilankęs pas Varėnos sanatorijos direktorių A. Grigaitį), labai tiksliai nurodo sanatorijos įkūrimo datą. Tai 1927 m. rugpjūčio 1 diena. 1927 m.

nurodo ir anksčiau minėta dr. Milda Budrienė [6], o kituose šaltiniuose [2, 3, 4, 5] nurodomi 1926-ieji. Norint patikslinti būtina prisiminti sanatorijos įkūrėjo gydytojo Albino Grigaičio biografiją.

Albinas Grigaitis gimė 1893 metais Skropieju kaimė, Lankeliškių valsčiuje, Vilkaviškio apskrityje. Baigęs Marijampolės gimnaziją iki Pirmojo pasaulinio karo studijavo Maskvos universitete mediciną. Karas sutrukdė studijas, tad grįžo į Lietuvą ir 1919 m. stojo savanoriu karo gydytoju į jauną Lietuvos kariuomenę. 1920 m. gegužės 14 d. jam suteiktas jaunesniojo leitenanto laipsnis, po metų – pakeliamas į vyr. leitenantus. 1922 m. jis jau Kauno

karoligoninės etatinis gydytojas. 1923 m. liepos 15 d. jam suteiktas kapitono laipsnis. Įsikūrus Kauno valstybiniam universitetui su Medicinos fakultetu A. Grigaitis jame baigė studijas ir 1923 m. įgijo medicinos daktaro diplomą. Tai gydytojas, jau turintis solidų karo gydytojo praktiko stažą, įgytą sunkiausiomis nepriklausomybę atgavusios Lietuvos sąlygomis. Kauno Karoligoninėje tebedirbo iki 1927 metų. Per šį laikotarpį, kaip karo gy-

sų Caro karininkų ramovės rūmuose įsteigė valstybinę džiovininkų sanatoriją. Po kelių metų apie vieną kilometrą į šiaurę nuo šios sanatorijos buvusioje gelžkelio *Artillerijos* stotyje įsteigė ligonių kasos džiovininkų sanatoriją *Dainava* (tai Kauno ligonių kasų džiovos sanatorija Varėnos lageriuose, įsteigta 1931 metais [6], kuriai taip pat vadovavo A. Grigaitis).

Taigi nelieka abejonių, kad pirmoji Lietuvos valstybinė džiovos sa-

XIX a. pabaigoje Varėnos lageriuose pastatyti namai-butai karininkams. Įkūręs Varėnos džiovos sanatoriją, šiame name gyveno gydytojas Albinas Grigaitis su šeima ir dalis sanatorijos personalo

XIX a. pabaigoje Varėnos lageriuose pastatyti rusų caro armijos stovyklos karininkų klubo rūmai. Juose 1927 m. rugpjūčio 1 d. gydytojas A. Grigaitis įsteigė Lietuvos pirmąją valstybinę 50 lovų džiovos sanatoriją. Nuotrauka iš Irenos Tešaitienės archyvo

Carinės armijos lagerių cerkvė. Atvirukas atspausdintas 1915 m. vokiečių okupacijos metu su užrašu: LAGER ORANY LAGER KIRCHE, ZEITUNG DER 10. ARMEE FELDPPOSTKARTE. Straipsnio autorė jį gavo iš sanatorijos virėjos Jadvygos Eidukevičiūtės-Zakševskienės Kazlauskienės (1902–1988)

Tos pačios cerkvės vidus (atvirukas gautas iš minėtos sanatorijos virėjos J. Kazlauskienės)

dytojas, vyko ten, kur buvo siūstas: įvykiai Klaipėdos krašte – vyko į Klaipėdą, Lietuvos kariuomenės vasaros manevrai Varėnos poligone – vyko į Varėną. Labai galimas dalykas, kad mintis kurti džiovos sanatoriją Varėnos lagerių pastatuose gydytojui A. Grigaičiui kilo įvertinus esančių sąlygų tinkamumą: patalpos jau yra, regiono klimatas idealus, nuo gyvenvietės lageriai nutolę per 2-3 kilometrus pušyno, apskritai pušynų masyvai driekiasi dešimtys kilometrų į visas puses, taigi oras grynas. Varėnos miestelyje daug jaunų žmonių – bedarbių, kuriuos galima pasikviesti dirbti sanatorijoje.

Štai įdomus posūkis daktaro Albino Grigaičio biografijoje: 1927 m. liepos 2 d. karo gydytojas kapitonas Albinas Grigaitis išleidžiamas į atsargą (įrašas karininko dokumente), o jo biografijoje (rašytoje sūnaus) toliau pateiktos šios žinios: 1927 metais apie trys kilometrai nuo Varėnos buvusios ru-

natorija Varėnoje įsteigta 1927 m. rugpjūčio 1 dieną. Tik dr. Mildos Budrienės [6] sakinytis, kad sanatorija Varėnoje buvo pastatyta, neatitinka tikrovės: jos statyti (paryškinta autorės – G. J.) nereikėjo, nes to meto Lietuvos valdžia kūrybingai panaudojo XIX a. pabaigoje caro karinei stovyklai pastatytus ir karų bei žmonių nesunaikintus pastatus (kitos Lietuvos džiovos sanatorijos, kurių patalpas dar reikėjo pastatyti, buvo atidarytos daug vėliau, pvz., V. Tumėnienės vaikų sanatorija A. Panemunėje – 1933-1937 m.; A. Panemunės dr. Griniaus vardo sanatorija – 1934, taigi net 6-10 metų vėliau negu Varėnoje).

Sanatorijos materialinė bazė

Džiovos sanatorijai įkurti Varėnoje buvo palankios sąlygos. Karų gaisrai buvo sunaikinę Varėnos miestelį,

XIX a. pabaigoje Varėnos lageriuose Rusijos pastatyta Artilerijos geležinkelio stotis. 1931 m. šiame pastate įkurta Kauno ligonių kasų džiuvos sanatorija Dainava. Jos vadovas buvo taip pat gydytojas Albinas Grigaitis. Gintaro Jaronio nuotr.

Vėliavų saugykla caro armijos lageriuose. Spaudos būdu 1915 m. išleistas atvirukas su užrašu LAGER ORANY RUSSICHE FAHNENWACHE ZEITUNG DER 10. ARMEE FELDPPOSTKARTE (atvirukas gautas iš sanatorijos virėjos J. Kazlauskienės)

bet Caro armijos stovyklos lageriai išliko beveik nenukentėję. Kuriantis sanatorijai, be jau minėtų pastatų, buvo išlikusių medinių kokybiškų namų personalui. Ūkiniams poreikiams buvo remontuojami ir kareivinių barakai.

Sanatorijai pradėjus gyvuoti, dar tebestovėjo caro laikais pastatyta pravoslavų cerkvė. Tebestovėjo ir įdomios architektūros medinis namelis – vėliavų saugykla. Kaip nurodama literatūroje [1], Varėnos poligoną iki Pirmojo pasaulinio karo naudojo Vilniaus karo apygardos kariuomenė. Vykdamo 12 kariuomenės stambių vienetų vasaros pratybos, tiek lizdų vėliavoms buvo padaryta vėliavų piramidėje – vėliavų saugyklos namelyje.

Sanatorijai priklausė 27,5 ha miško ir 2,3 ha dirbamos žemės [1]. Netoli sanatorijos Glūko ir Varėnio ežerai. Pušynai į visas puses tęsiasi dešimtis kilometrų, oras grynas, prisotintas fitoncidių. Varėnos klimatas – žemyninis: žiemos šaltos, bet sausos. Šios sąlygos labai palankios ligoniams su kvėpavimo sistemos ligomis gydyti.

Literatūroje nurodoma, kad sanatorija turėjusi rentgeno, kvarco aparatus. Būtina priemonė, kurią ligoniai visuomet privalėjo nešioti ir naudoti, tai individualios portatyvios sandariai uždamos

spjaudyklės, kad TB bacilomis nebūtų užteršiama patalpų ir miško aplinka (spjaudyklių plovimas, dezinfekcija – sanitarių darbas).

Patalpoms ir teritorijai apšviesti sanatorija turėjo autonominę elektrinę. Sanatorijoje buvo Varėnos klimatologinis postas, priklausęs Hidrometeorologinės tarnybos Lietuvos valdybai. Duomenų tebetoja ir registrorė – sanatorijos vyr. seselė Jadvyga Grigaitienė [7].

Bus daugiau

Literatūra

1. Akiras Biržys. *Lietuvos miestai ir miesteliai*. T. 1: Alytaus apskritis, Kaunas, 1931.
2. A. Ryliškis. *Fragmentai iš praeities miglų*, Chicago, 1974.
3. B. Kviklys. *Mūsų Lietuva*. T. 1, 1989, 412–419 p.
4. *Lietuvos enciklopedija*. T. 33, JAV, Bostonas, 1965, 121–125 p.
5. *Mažoji lietuviškoji tarybinė enciklopedija*, III tomas R–Ž. Vilnius, 1971.
6. J. Meškauskas. *Lietuvos medicinos istorija*. Chicago, 1987, 561–579 p.
7. *Varėnos klimatologinio posto užrašų knyga*. 1941 m. kovo ir rugpjūčio mėn.
8. Rapolo Šaltenio laiškas G. Jaronienei, 1999-03-01.

Gerb. laikrašti *Mokslo Lietuva*,

Mums rašo

Norėčiau atkreipti mokslininkų dėmesį į šią naują: argi blogai, kad kuriamas ir jau beveik sukurtas „europaštas“, ar kitaip jį pavadintume, pvz., „pasaulio informacijos integracijos raštas“ (PIIR). Pavadinimas nekeičia esmės.

Pasaulyje yra per 6000 kalbų! O kiek rašmenų ir abėcėlių! Begalė simbolių!

Įsitvirtino kompiuterinė technika ir atgal jau nebežengsime nė vieno žingsnio. Todėl siūlau visas kalbas ir jų raštą palikti ramybėje, o įvesti papildomą sistemą, logišką ir lengvą abėcėlę viso pasaulio tautų raštui. Ir pasaulio informacija nebepasakės kalbų jūroje. Naujovėms žalią šviesą, neslopinkime bet kokios vilties! Gal ji dar tik besikalantis daigelis ateities laikmečio vandenyne.

Aptarkite, prašau, šį pasiūlymą ir įgyvendinkime kartu. Jis keistų neregijų Brailio raštą ir lengvai užrašomas 7 segmentų (diode) indikatoriume.

Kaip jį įgyvendinti? Ar išleisti knygutę? Patarkite ir padėkite.

Anicetas Pauža

CALL FOR PROPOSALS

CENTER FOR POLICY STUDIES INTERNATIONAL POLICY FELLOWSHIPS, 2003

All applications must be submitted online at <http://www.osi.hu/ipf> by August 1, 2002

The Central European University Center for Policy Studies (CPS) is calling for proposals for its year 2003 International Policy Fellowships (IPF) program, which is affiliated with the CPS and the Open Society Institute-Budapest. Broadly speaking, an open society is characterized by a reliance on the rule of law, the existence of a democratically elected government, a diverse and vigorous civil society, and respect for minorities and minority opinions. Launched in late 1999, the CPS works with a broadening circle of policy analysts and institutions to promote the development of policy center networks throughout Central and Eastern Europe, the former Soviet Union, and Mongolia, as well as countries in South and Southeast Asia, the Middle East, and North Africa. The Center undertakes policy research and advocacy that furthers the open society mission and disseminates quality analyses in accessible formats.

The CPS International Policy Fellowships are intended to support the analytical policy research of open society leaders and to provide these Fellows with professional policy training. The program aims to improve the quality of analysis in countries where the Soros foundations work by ensuring that these leaders are able to conduct research in their home region while maintaining local affiliations and a high degree of mobility and intellectual freedom. Fellows participate in four training seminars in Budapest over the course of the fellowship year conducted by professors of public policy from around the world and gain vital skills including how to write professional policy documents, identify appropriate policy instruments, and effectively advocate policies that are underdeveloped in countries where the Soros foundations work. Good policy analysis is characterized by elements including a reliance on well-researched data; comprehensive, non-ideological assessment of relevant factors and options; explicitly stated criteria for assessing options; consideration of the interests and groups affected; and the clear presentation of feasible recommendations for action as well as how these recommendations should be communicated and implemented.

Outstanding Fellows from Eastern Europe may be nominated to participate in additional training and research opportunities including a three-month International Junior Public Policy Scholar Fellowship in Washington, D.C. in affiliation with the Woodrow Wilson Center's East European Studies program. The Woodrow Wilson International Center for Scholars, the United States' official memorial to President Wilson, was established by congressional legislation in 1968. Meant to reflect and continue Woodrow Wilson's commitment to a deeper understanding of issues crucial to global peace and stability, the Center serves as an international, interdisciplinary, non-partisan scholarly institute which fosters scholarship in the humanities and social sciences and encourages dialogue between the academic and policy communities. East European Studies, based at the Woodrow Wilson Center, provides a non-partisan forum for bringing historical and contemporary understanding of the former communist states of Eastern Europe and the Baltics to the nation's capital and throughout the country. For more details on the Wilson Center and its East European Studies program, please see further details at the end of this announcement and visit the Center's website at www.wilsoncenter.org.

Applicants are encouraged to submit individual, practical and policy-oriented research proposals in the following subject areas. The product of each fellowship will be a detailed analysis of a major issue to be published in English and translated into other languages:

2003 Fellowship Issue Areas

Note: Although the topics Conflict Prevention in Southeast Europe and The Future of the Caucasus are not included in this year's announcement, IPF remains especially interested in receiving applications from these regions. Please apply according to the relevant topic rather than region. Also please note that applicants interested in Gender Policy as it relates to education, the media, and health should apply in the education, media, and health categories.

The Policy Process, Building Institutions, Cross-Border Cooperation Outside the European Union, Cultural Policy, Education Policy, Enhancing the Learning Experience in Central and East European Higher Education, Primary and Secondary Education Policy, Environmental Policy, International Climate Change Policy, Strategic Environmental Assessment and Sustainability Appraisal as Policy-Making Tools, The Future of Central and Southwest Asia, Gender Policy: Intra-Enterprise Level Gender Inequalities in Post-Socialist Societies, Information Policy, Media Policy, Public Health Policy, Tobacco Economics Research and Advocacy, Policy Priorities in Public Health, Social Responsibility in Global Governance Structures, State Capacity and the Leading Economic Sector in Post-Socialist Eastern Europe, State Responses to the Challenge of Multiethnicity, Reform of Monetary and Fiscal Policy with a View Towards Enhanced Growth

Terms of the International Policy Fellowship Award

Fellows will be provided with a one-year stipend, expenses including travel, and needed communications equipment to work full-time on research of their design in one of the above areas. The amount of the award will vary depending on standards in the Fellow's country of residence and the budgetary needs of the proposal.

To Apply: Application Requirements and Procedures

All initial queries must be entered online via the internet directly into the IPF application database found at <http://www.osi.hu/ipf>. Those who have no possibility to access the internet (including from public libraries, internet centers, or national Soros foundations) should send an e-mail to fellows@osi.hu or call the IPF offices at (36 1) 327-3863 to discuss the best alternate application solution. Finalists will be interviewed by telephone at the expense of IPF. Successful applicants will be notified in November or December 2002 and no later than January 15, 2003. The fellowship research cycle will approximate the period from March 2003 to March 2004. Applications sent by mail, fax or e-mail will not be considered unless you received prior approval from IPF staff to use an alternative method of application.

Įvertintos teisės studijų programos

Birželio 11 d. Studijų kokybės vertinimo centre vyko spaudos konferencija *Tarptautinio teisės studijų programų vertinimo rezultatai*. Su rezultatais supažindino Centro direktorius dr. Eugenijus Stumbrys. Jis referavo, kad iš 17 vertintų teisės studijų programų 14 siūloma akredituoti ir 3 programos (2 VU ir 1 Kauno verslo kolegijos) – akredituoti laikinai. Galutinį sprendimą priims švietimo ir mokslo ministras.

Ekspertai rekomenduoja Lietuvos teisės universitete sumažinti per semestrą dėstomų dalykų skaičių, patobulinti bibliotekos veiklą, Vytauto Didžiojo universitete daugiau dėstytojų įdarbinti visu etatu, pakeičiant administracinės teisės studijų programą. Vilniaus universitetas gavo pastabą dėl nekritiškai parengtos savianalizės (ją aukštosios mokyklos ekspertams buvo išsiuntinėjusios likus dviem mėnesiams iki

ekspertų apsilankymo). Kitas trūkumas tas, kad studentai nedrįsta pateikti apeliacijų ir neregamentuota apeliacijų pateikimo tvarka. Utenos ir Kauno verslo kolegijoje taip pat per mažai visu etatu dirbančių teisės dėstytojų, bibliotekos nepatenkina studentų poreikių. Pastebėta, kad reikia sukurti mechanizmą, pagal kurį kolegijose studijuoti dalykai būtų įskaitomi universitetuose, siekti, kad akademinę kvalifikaciją turintys dėstytojai būtų įdarbinti kolegijose.

Ekspertai mano, kad teisės studijos pernelyg grindžiamos paskaitomis, tad siūloma daugiau taikyti kitus žinių perteikimo būdus. Be to, beveik visose teisės studijų programose per semestrą dėstomų dalykų skaičius – septyni, ekspertų nuomone, yra per didelis. Kitas trūkumas – kolegijų rengiamiems teisininkams nenumatyta vieta darbo rinkoje (teisininko profesija yra

valstybės reguliuojama).

Pasak VU akademinį reikalų prorektorius doc. Sauliaus Vengrio, ekspertai teigiamai įvertino vienkopių VU teisės studijų modelį, kai studentas per 5 metus įgyja magistro diplomą. VU Teisės fakulteto studentai paprastai lengvai įsidarbina pagal specialybę. Taip pat teigiamai įvertintas šio fakulteto neakivaizdinių studijų lankstumas: tik pirmame kurse norint tęsti studijas kitą semestrą reikia išsilaikyti visų ankstesnio semestro dalykų egzaminus ir gauti įskaitas; vėlesniuose kursuose tokių apribojimų nėra. Pastebėta, kad Lietuvoje trūksta aukštos kvalifikacijos teisininkų, todėl dėstytojai paprastai dirba ne tik universitete ir nuo to nukentia studijų kokybė.

Kauno verslo kolegijos direktorė Eugenija Vagnerienė vertina įvairių ekspertų grupių apsilankymą kaip galimybę tobulėti. Kauno verslo kolegija teisininkus pagal aukštojo mokslo programas rengia tik nuo 2000 metų. Ekspertai rekomendavo plėtoti tas pačias studijų kryptis, kurioms Kauno verslo kolegija skiria didžiausią dėmesį ir išteklius.

Dr. Eugenijus Stumbrys pabrėžė, kad vertinant pralaimėjusių nebūna: suvokus savo padėtį švietimo sistemoje yra galimybė tobulėti.

LITUVIŲ LITERATŪROS IR TAUTOSAKOS INSTITUTAS

skelbia konkursą mokslo darbuotoja vietai Senosios literatūros skyriuje užimti.

Prašymą ir dokumentus mėnesį nuo konkurso paskelbimo dienos priima Instituto mokslinis sekretorius adresu: Antakalnio g. 6, LT-2055 Vilnius, telefaksas 61 62 54.

Direktorius pavaduotoja mokslo reikalams Bronė Stundžienė

Kristina Bučionytė

